

פנינים לשבת

ממעייני היהדות

פרשת "קורח"

כ"ג בסיוון תשע"ד, (21/06/2014)

מוקדש לע.ג. בתנו היקרה

אודליה פינקלר ע"ה

בת זהבה ושמעון תורג'מן יבדלא"ו

נלב"ע ביום שלישי כ"ו סיון תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

ליקט וערך:

שמעון תורג'מן

תשפנאים	באר-שבע	חיפה	תל אביב	ירושלים
19:28	19:25	19:20	19:28	19:12
20:33	20:30	20:34	20:32	20:30

כניסת שבת

יציאת השבת

תוכן העניינים

<u>מס'</u>	<u>הנושא</u>	<u>עמ'</u>
1 .	פרשת קורח - על הפרשה	2
2 .	לקח טוב מהפרשה	10
3 .	דברי חכמה מחכמינו על הפרשה	20
4 .	מיצירתם ומורשתם של רבותינו	82
5 .	בין אדם לחבירו, מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית	94
6 .	סיפור ופתגם - עם מוסר השכל	116
7 .	החיים הבריאים	123
8 .	אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה לפני שנים	126
	הודעה על ערב זיכרון לאודליה	131
9 .	המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה	132
10 .	רשימת פרסומי גמ"ח תורג'מן בנושא מעגל השנה ובנושא מעגל החיים של היהודי	133

לכניסה או להסרה מרשימת התפוצה , נא לפנות לדוא"ל:

h-tourjy@smile.net.il

1. על הפרשה – פרשת "קורח"

1.1. נתונים על הפרשה

פרשת קורח היא פרשת השבוע החמישית בספר במדבר. פרשת קורח מתחילה בפרק ט"ז פסוק א' ומסתיימת בפרק י"ח פסוק ל"ב. בפרשת קורח יש 95 פסוקים.

נתונים סטטיסטיים – מספריים על פרשת "קורח"

הפרשה מתחילה ב-		ומסתיימת ב-		סה"כ שורות בס"ת	סה"כ פרשיות (פס)	סה"כ פרקים	סה"כ פסוקים	סה"כ מילים	סה"כ אותיות	סה"כ מצוות מצוות	מצוות לא תעשה
פרק	פסוק	פרק	פסוק	184	7(6)	3	95	1,409	5,325	9	4
ט"ז	א'	י"ח	ל"ב								
דירוג פרשת "קורח" בפרשות חומש במדבר				8		6	9	9	9	2	2
דירוג פרשת "קורח" בפרשות חמישה חומשי תורה				31		41	39	36	35	19	17

1.2. הנושאים בפרשה

מחלוקת קרח ומשה

את עיקר הפרשה תופס תיאור מחלוקת קרח ועדתו ותוצאותיה.

קרח בן יצהר בן קהת בן לוי, ועימו מאתיים וחמישים מנהיגים מבני ישראל ובנוסף דתן ואבירם בני שבט ראובן, קוראים תיגר על מנהיגותם של משה רבנו ואהרן הכהן. הם קובעים כי "כל העדה כולם קדושים, ובתוכם ה'; ומדוע תתנשאו על קהל ה'?"

הפרשנים מונים מספר סיבות נוספות לפרוץ המרד:

• לנשיא למשפחות הקהתי מונה אליצפן בן עוזיאל. עוזיאל הוא הצעיר מבני קהת ואילו יצהר אבי קהת היה הבן השני של קהת. הבכור במשפחה היה עמרם – בניו משה ואהרן, לכן על פי הסדר המתבקש היה קרח אמור לקבל את משרת הנשיא.

• קרח טוען כלפי משה כי בדה מליבו חלק מהמצוות, ובהקשר זה מחלוקת שנוצרה על מצוות ציצית שהיא המצווה המוזכרת לפני פרשת קרח.

משה מורה למורדים לקחת מחתות ולהקטיר בהן קטורת. ה' יראה מי מתוך כל האנשים הללו ישרת בקודש. ה' נראה אל כל העדה ומבקש להשמיד את העם כולו; אך משה ואהרן מתחננים לפניו: "האיש אחד יחטא, ועל כל העדה תקצוף?". בסופו של דבר פותחת האדמה את פיה ובולעת את קרח ומשפחתו ואת דתן ואבירם. שאר מקטירי הקטורת נשרפים באש שיצאה מאת ה'. משה מצווה את אלעזר בן אהרן לקחת את מחתותיהם ולעשות מהן ציפוי למזבח.

מחלוקתו של קרח במשה הפכה ביהדות לסמל של מחלוקת שלא לשם שמים אלא לצרכים אנוכיים. במסכת אבות כתוב: "כָּל מַחְלוּקַת שְׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוּפָה לְהִתְקַיֵּם. וְשְׂאִינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵין סוּפָה לְהִתְקַיֵּם. אֵיזוּ הִיא מַחְלוּקַת שְׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, זוּ מַחְלוּקַת הַלֵּל וְשִׁמְאִי. וְשְׂאִינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, זוּ מַחְלוּקַת קֶרַח וְכָל עֲדָתוֹ" (פרק ה' משנה יז).

תלונת העם למשה ואהרן: "אתם המיתם את עם ה'".

העם ממשיכים להתלונן למשה ולאהרן וקובעים: "אתם המיתם את עם ה'". בתגובה לכך פורצת מגפה בעם, ואהרן עוצר אותה על ידי הקטרת קטורת הסמים. כדי לחזק עוד יותר את בחירתו של אהרן מצווה ה' לקחת שנים עשר מטות, מטה לכל נשיא מנשיאי השבטים, ולשים אותם באוהל מועד. למחרת נתגלה כי מטהו של אהרן הוא היחיד שהעלה פרחים ושקדים. ה' מצווה לשמור על המטה ליד ארון הברית לעדות.

חובות וזכויות הכוהנים והלוויים במקדש

בהמשך הפרשה מובאים ציוויים הלכתיים, שרובם קשורים לעניין הכהונה: ציווי על שמירת המקדש על ידי הלוויים ופירוט של מתנות הכהונה והלווייה, ובהן תרומה, ביכורים, חרמות, קורבן בכור ותרומת מעשר.

1.3 . ההפטרה

ההפטרה היא בספר שמואל א', מפרק י"א פסוק יד עד פרק י"ב פסוק כב. לקראת מותו מוכיח שמואל הנביא את העם ומצהיר: "הֲנִי עָנּוּ בִי נָגַד ה' וְנָגַד מְשִׁיחוֹ: אֵת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי וְחִמּוֹר מִי לְקַחְתִּי וְאֵת מִי עֲשַׁקְתִּי אֵת מִי רְצוֹתִי וּמִיד מִי לְקַחְתִּי כִפֹּר וְאֲעֵלִים עֵינֵי בּוֹ – וְאֲשִׁיב לָכֶם" (שמואל א' י"ב, יג) קריאה זו מזכירה את קריאתו של משה בעיצומה של מחלוקת קרח: "לֹא חִמּוֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׂאָתִי וְלֹא הִרְעֵתִי אֵת אֶחָד מֵהֶם" (במדבר ט"ז, טו). (אגב, לפי ספר דברי הימים, שמואל הנביא הוא צאצא של קרח.)

1.4 . הקשר בין פרשת "קורח" להפטרותה

הפטרת השבוע, פרשת קרח, היא משמואל א'. היא מתארת את פרידתו של שמואל מתפקידו כשופט. לאחר שהכתיר את המלך פונה שמואל אל העם ואומר: "הֲנִי עָנּוּ בִי נָגַד ה' וְנָגַד מְשִׁיחוֹ, אֵת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי וְחִמּוֹר מִי לְקַחְתִּי, וְאֵת מִי עֲשַׁקְתִּי, אֵת מִי רְצוֹתִי וּמִיד מִי לְקַחְתִּי כֹפֵר וְאֲעֵלִים עֵינֵי בּוֹ, וְאֲשִׁיב לָכֶם. וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רְצוֹתָנוּ וְלֹא לְקַחְתָּ מִיֵּד אִישׁ מֵאֹמֵהוּ". הדברים אינם יכולים שלא להזכיר לנו את דבריו של משה אל ה' לאחר טענות בני קרח: "וַיַּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד, וַיֹּאמֶר אֶל ה' אֵל תִּפְּן אֵל מִנַּחְתֶּם, לֹא חִמּוֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׂאָתִי וְלֹא הִרְעוֹתִי אֵת אֶחָד מֵהֶם." לכאורה גם משה גם שמואל אינם משיבים ממין הטענה. בני קרח יצאו נגד מנהיגותו של משה בטענה: "כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה', וּמִדּוֹעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'" ומשה מציג את יושרו האישי. גם אצל שמואל אין העם מטיל בדבריו דופי ביושרו של שמואל. לאחר שמסופר על בני שמואל: ולא הלכו בניו בדרכיו, ויטו אחר הבצע, ויקחו שוחד ויטו משפט" אומר העם לשמואל: הנה אתה זקנת ובניך לא הלכו בדרכיך, עתה שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגויים". דבריו על יושרו האישי אינם נראים קשורים לטענה. כאשר באים דתן ואבירם ובני קרח וטוענים נגד מנהיגות משה יש להם, לצד כוונותיהם הגלויות, הבאות לידי ביטוי בטענותיהם, גם טענות מסוות. הם סבורים כי אם נבחר אדם לתפקיד ציבורי כרוך הדבר בטובות הנאה. גם הם רוצים להנות מטובות הנאה אלה. מפני החשד הזה נופל משה על פניו ומשום כך חרה אפו. יש אמנם מנהיגים המשתררים על הבריות

ומתנשאים, כרחבעם, אחאב והדומים להם, יש כהנים הנוטלים מן הקופה לטובת עצמם וקרוביהם, כמו בניו של עלי, אך אין זו מהות ההנהגה והכהונה. בניגוד לטוענים כי שלטון משחית מעצם היותו שלטון, מוכיחים גם משה גם שמואל כי אפשר להיות מנהיגים נקיי כפים. וכי הם נקיים מכל חשד ואפילו הוא רק נרמז בעקיפין.

גם משה בפרשה וגם שמואל בהפטרה, מבקשים מהקב"ה מעשה החורג מגדר הטבע כדי להוכיח דבריהם. זוהי הפעם היחידה שכל אחד מהם מבקש בקשה כזו. "ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני, לעשות את כל המעשים האלה, כי לא מליבי... ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה ובלעה אותם ואת כל אשר להם, וירדו חיים שאולה, וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה'". והקב"ה נענה לבקשת משה: ויהי ככלותו לדבר את כל הדברים האלה ותבקע האדמה אשר תחתיהם... הרושם שמותיר הדבר על העם הוא רב: "וכל ישראל אשר סביבותיהם נסו לקולם..." שמואל אומר לעם: "גם עתה התיצבו וראו את הדבר הגדול הזה אשר ה' עושה לעיניכם. הלו קציר חיטים היום, אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר ודעו וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה', לשאול לכם מלך". ה' נענה לבקשתו: "ויקרא שמואל אל ה' ויתן ה' קולות ומטר ביום ההוא", וגם כאן עושים הדברים רושם עז על העם: "ויירא כל העם מאד את ה' ואת שמואל". בני קרח היוצאים נגד משה ואהרון מתעלמים משליחתם ע"י ה', מכל המעשים שעשו למען העם. שמואל בהפטרה מזכיר את הדברים: ויאמר שמואל אל העם: ה' אשר עשה את משה ואת אהרון ואשר העלה את אבותיכם מארץ מצרים... ובהמשך דבריו: ויזעקו אבותיכם אל ה' וישלח ה' את משה ואת אהרון ויוציאו את אבותיכם ממצרים ויושיבום במקום הזה... "יתכן שמשורר התהילים המשווה בין משה לשמואל בפרק צ"ט, רומז לאירועים שהזכרנו: "משה ואהרון בכהניו ושמואל בקוראי שמו, קוראים אל ה' והוא יענם. על הפסוק בירמיה: "ויאמר ה' אלי אם יעמד משה ושמואל לפני, אין נפשי אל העם הזה" נדרש המדרש הנמצא בילקוט לירמיה: אם יעמד משה ושמואל – זה לוי וזה לוי, זה בנה מזבח וזה בנה מזבח, זה מלך על ישראל ויהודה וזה מלך על ישראל ויהודה זה הקריב קורבנות וזה הקריב". הקשר בין דמויותיהם ומעשיהם של משה ושמואל קושר בין פרשתנו להפטרותה.

1.5 . תקציר מהנושאים בהם עוסקת פרשת קרח

- א. פרשת קרח היא מהמעניינות שבתורה והיא מספרת לנו על תאוות שלטון, תככים, ניסיון להפיכה אזרחית וגם מסופר לנו על אישה אשר בחוכמתה הצילה את בעלה.
- ב. הדמות המרתקת היא קרח שהיה אחד מבכירי שבט לוי קרוב משפחה של משה ואהרן ובנוסף היה איש עשיר מאד ומכאן הביטוי "עשיר כקרח". בשלב מסוים הביין קרח שלמרות שהוא איש בכיר, חכם ומקורב למשפחת המנהיגות הרי שעם ישראל בעצם "לא סופר אותו" ובעתיד לא יזכרו אותו. לצורך כך יצר ברית עם שלושה אנשים: דתן ואבירם שעוד מימי מצרים היו ידועים כאנשים הרבים כל הזמן ומכים אחד את השני ואליהם הצטרף און בן פלת. שלושתם היו בני שבט ראובן שגרו בסמיכות לקרח ועל כך גם נאמר "אוי לרשע ואוי לשכנו". לא לחינם אומרים חכמינו במסכת אבות "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים". איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים, זו מחלוקת קורח וכל עדתו" היות רק חיפש תרוץ על מנת שיוכל להשיג עבורו כבוד ושררה. (מחלוקת של אינטרסים)
- ג. המטרה של קרח הייתה להציג את משה ואהרן כשרלטנים אשר לקחו לעצמם את המנהיגות ללא בחירות, ללא פריימריז וללא ועדה מסדרת ולצורך כך צרף אליו קרח מאתיים חמישים איש נשיאי העדה ומנכבדי העדה ובכך הקים את קואליציית "המדוכאים עלי אדמות" אשר היה להם נושא אחד משותף והוא הרצון ולבצע הפיכה אזרחית, להדיח את משה ולקבל פיקוד על עם ישראל.
- ד. בוקר אחד מארגן קרח את קבוצת המורדים ומגיע לאהל של משה ואהרן ומתחיל להתקיף אותו. המדרש מספר שקרח השתמש גם בטקטיקות שאמורות להביך את משה ולהציג אותו כ- "ידען מוגבל". כמו למשל: משה הסביר לעם ישראל שבכל כניסה לחדר צריך שתהיה מזוזה ועל כך שאל קרח את משה. האם חדר מלא ספרי קודש צריך שתהיה מזוזה בכניסה לחדר ועל כך ענה משה שכן ואז שאל קרח מה ההגיון?, כיצד מזוזה המכילה רק שתי פרשיות מהתורה מכשירה את החדר אז חדר המלא בפרשיות מהתורה לא יהיה פטור מהמזוזה?. דוגמא נוספת:

בפרשה הקודמת למדנו על ציצית שצריך לשים בכל בגד פתילים (חוטים) בצבע תכלת (כיום היות ואנו לא יודעים מה צבע התכלת האמיתי אנו משתמשים בפתילים לבנים. אם כי ישנם הנוהגים לשים לפחות פתיל תכלת אחד). מה עשה קרח החכמולוג הביא לפני משה בגד בצבע תכלת ללא פתילים (בקיצור לא פתילי הציצית) ושאל את משה האם הבגד כשר. כמובן שמשה ענה לו שלא ואז שאל קרח האם בגד שאנו נשים בו פתילים בצבע תכלת מכשיר את הבגד, כיצד בגד שכולו תכלת לא יהיה כשר ושוב, קרח ניסה בתחבולות שונות לערער על מנהיגותו של משה על מנת שהעם יכתיר את קרח כמנהיגו.

ה. הסיסמא של קרח היתה "מושחתים נמאסתם" או בצורה יותר משכנעת שואל קרח את משה "למה, מי אתה, מי שמך?" (וכנראה אמר זאת תוך כדי תנועת יד סיבובית) או בלשון התורה "ומדוע תתנשא, על קהל ה'". בשלב הראשון משה מנסה לשכנע אותם לרדת מהעץ כי הרי גם הם קיבלו תפקיד מכובד של עבודה בבית המקדש ומדוע עינם צרה באהרן. כפי שנאמר "ואהרן מה הוא, כי תלינו עליו".

ו. בהמשך, קורא משה לדתן ואבירם לבוא לעימות מולו. עוד הרבה לפני שהטלוויזיה ניהלה את עימותי הבחירות לראשות הממשלה. ואולם דתן ואבירם מסרבים להגיע למשה ובמקום זה הם שולחים אנשי יחסי ציבור ואנשי פרסום אשר מריצים קמפיין שלילי נגד משה ואהרן ומעצימים את העימות וכך הם אומרים: מה תרמתם לעם ישראל בתקופה שלכם. המצב הכלכלי ורמת החיים ירדה שהרי במצרים היינו בארץ זבת חלב ודבש. הבטחון האישי בשפל המדרגה שהרי אנו מתים במדבר. והחמור כל ההבטחות שלכם בדבר הגעה לארץ ישראל הם ללא כיסוי שהרי לא הגענו ומעל הכל אתם רוצים רק שררה עבורכם ומוליכים שולל את העם. ובלשון התורה "המעט, כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש, להמיתנו, במדבר: כי תשתרר עלינו, גם השתרר. אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש, הביאתנו, ותתן לנו, נחלת שדה וקרב; העיני האנשים ההם, תנקר". סביר להניח שהיו גם שלטים של "העם דורש צדק חברתי"

ז. משה כועס מאד על הדברים האלו וביחוד על הטלת הדופי בו, באישיותו ובתלונתם של אנשי קרח בנושא השררה ולכן הוא אומר "לא חמור אחד מהם, נְשָׂאתִי" במילים שלנו, אני משה, איש הציבור לא השתמשתי כהוא זה בקופה הציבורית, לא נסעת במכונית מפוארת ואפילו במכונית פשוטה (לא חמור אחד נשאתי) וכמו שכתב חברי בני גל: "למרות שהייתי בשליחות ציבורית והגיע לי רכב ממשלתי, נסעתי ברכב הפרטי שלי ולא השתמשתי ברכוש ציבורי". (רק להתגעגע למנהיגים ומנהיגות מסוג זה)

ח. בנקודה זו משה מבין שיש לו בעיית מנהיגות קשה ולכן הוא מזמין את קרח ועדתו לתחרות ואשר בתחרות זו הקב"ה יבחר את המנהיג וכך הוא מגדיר את הדו קרב. מצד אחד אהרן ומצד שני "המורדים" וכל אחד יגיע להקטיר קטורת ומי שהקב"ה יקבל את מנחתו הוא המנהיג. משה קובע שתחרות זאת תהיה למחרת בבוקר והסיבה לכך שמשם קיווה שבמהלך הלילה יבצעו המורדים חשיבה חוזרת ויחזרו בהם ואולם במהלך הלילה קרח שלח את פעילי השטח שלו על מנת להמשיך ולהמריד את העם כנגד משה. למחרת בבוקר הולכים משה ואהרן וכל העם למקומם של קרח, דתן ואבירם. בנקודת זמן זו נעלם לפתע און בן פלת ולא הצטרף למורדים. מסופר במדרש שאשתו של און בן פלת שהייתה אישה חכמה הבינה שמכל המהלך הזה לא ייצא טוב והסבירה לבעלה שבכל מקרה בין שמשם מנהיג ובין שקרח מנהיג הוא לא ירוויח מזה כלום וכשבאו דתן ואבירם לקרוא לו התיישרה בפתח האהל והסבירה להם שאון חולה ולא יצטרף אליהם ובזכותה הוא ניצל.

ט. כעת הגיעה שלב הבחירה של הקב"ה. משה פונה לכל העם ומציע להם להתרחק מקרח ועדתו על מנת שלא יפגעו. משה אומר לעם שעצם היותו המנהיג זה לא בחירה שלו אלא ציווי של הקב"ה וכהוכחה הוא מודיע לעם שיקרה משהו לא טבעי, נס. משה אומר שהאדמה תפתח את פיה ותבלע את קרח ועדתו ומייד כשמשם מסיים לדבר נבקעת האדמה ובולעת את משפחתם של קרח, דתן ואבירם ואת כל רכושם. חוץ מבני קרח שבשלב מסויים הבינו שהם טועים, התחרטו על מעשיהם ולכן ניצלו.

י. בני ישראל התלוננו כלפי משה ואהרן שהם אלו שהמיתו את המורדים ותגובתו של הקב"ה היתה מגיפה שהתפשטה במהירות בקרב העם

והביאה למותם של 14,700 איש, עד שמשה ציווה לאהרן לקחת קטורת מהמזבח לעמוד בין החיים ובין המתים.

יא. הוכחה נוספת לבני ישראל שהקב"ה בחר באהרן לשמש ככהן גדול, היתה שמשה ביקש מכל 12 נשיאי השבטים להניח את המטה שלהם באהל מועד (במשכן) ולמחרת היום החל מטה אהרן לפרוח "וַיְהִי מִמָּחֳרָת, וַיָּבֵא מֹשֶׁה אֶל אֱהֱלֵ הָעֵדוּת, וַהֲנִיחַ פָּרַח מִטֵּה אֶהֱרָן, לְבַיִת לְוִי; וַיֵּצֵא פָּרַח וַיֵּצֵץ צִיָּן, וַיִּגְמַל שְׂקָדִים". וכאן ראו כל ישראל שבאמת הבחירה נפלה על אהרן ובניו.

יב. מצות פדיון בכורות – תינוק (זכר) בכור שנולד לאשה שאינה משבט לוי, ואף האב אינו משבט לוי, חייב במצות פדיון הבן, שעיקרה היא נתינת סכום של "חמישה סלעים" (מטבעות) לכהן. הסיבה למצוה זו היא הזכרון ליציאת מצרים בה הקב"ה היכה כל בכור בארץ מצרים למעט בכורי ישראל. ומדוע דווקא 5 סלעים? ועל כך אומר המדרש שזהו המחיר בו מכרו האחים את יוסף (ומשם גם התגלגלה כל הפרשה של ירידת בני ישראל למצרים ויצאתם משם).

יג. שבט לוי לא קיבל נחלה בארץ ישראל, אולם תמורת זאת יש לו זכויות אחרות. אחת מהם היא קבלת מעשרות. דהיינו, אדם שיש לו פירות כגון ענבים חייב לתת מהם עשרה אחוז ללוי, נתינה זו מכונה בשם "מעשר ראשון".

2.1 • "נקודה טובה" – רעיון מהפרשה, במבט עכשווי.

סיפורה של מחלוקת / ר' משה רוט

היוצר והזמר שלום חנוך בשירו "אין מחלוקת" (מילים ולחן), נוגע באופן ציני משהו בדמותה של המחלוקת. על פני השטח זו לכאורה רק "אי הבנה קטנה", אך מתחת לפני השטח, רוחשות המחלוקת והשנאה בין חלקי העם השונים.

אין מחלוקת בין עמי לתמי
 זאת רק אי הבנה קטנה
 נרטבים באותו הגשם
 וגרים באותה מדינה
 קצת שונאים זה את זה בנפש
 קצת עמסים זה על זה צרה
 קצת רעים זה לזה כי בעצם
 אין מחלוקת...
 זאת רק אי הבנה קטנה

...בשנמצא את דוד המלך
 בודאי תשתנה התמונה
 עוד נישב במנוחה בבית
 תחת גפן ועל תאנה
 עוד נחיה בשלום כי בעצם
 אין מחלוקת...
 זאת רק אי הבנה קטנה...

פרשתנו פרשת קורח הינה פרשת "אם כל המחלוקות".

קורח, מראשי שבט לוי, נפגע מכך שבמסגרת המינויים, משה ואהרן חילקו את כל התפקידים למקורביהם והתעלמו ממנו.

אמנם כל התפקידים חולקו על פי דבר ה' ביד משה, אך את קורח זה לא עניין והוא יצא למחלוקת חזיתית מול משה.

הוא יוצר לעצמו מחנה של "מדוכאים" ו"מקופחים" ובונה קמפיין ציבורי ותקשורת מזלזל ולועג, המציג את משה כמנהיג אטום ומתנשא בעל מדיניות כלכלית לא חברתית ואכזרית כלפי השכבות החלשות (על פי מדרשי חז"ל).

מחנה קורח הולך וגדל. כל בעלי האינטרסים מצטרפים לקמפיין ומקווים לזכות גם הם ב"פירורים" ובגזובים.

אולם, בניגוד לכל מערכת בחירות או מחלוקת, הפעם לא הבוחר או הוועדה האחראית מכריעים, אלא "בעל הבית" – ריבונו של עולם, בכבודו ובעצמו.

קורח ועדתו – נבלעים באדמה ומאתיים וחמישים ראשי הקהל, נשרפים באש בנסותם להקטיר קטורת. המוות הניסי והמדויק של כל חברת המחלוקת, משדר מסר ברור לעם: משה הוא המנהיג הנבחר.

עד כאן, האנטומיה של מחלוקת קורח ומשה.

גם במציאות היומיומית שלנו, אנו חיים בתוך מחלוקת.

מחלוקת בין אידיאולוגיות ותפיסות עולם שונות, אנשים שונים, מחנות "אחרים" וגם מפלגות ומגזרים.

שאלת השאלות היא, כיצד להתנהל ולחיות בתוך מחלוקת.

הפתרון של שלום חנוך הוא: פְּשַׁנְמָצָא אֵת דְּדוּד הַמְּלֶךְ, בְּדַאי תִּשְׁתַּנֶּה הַתְּמוּנָה. אבל הבעיה היא, שאנחנו צריכים פתרון עכשווי ולא עתידי...

עיון בתורה ובחז"ל, מעלה קווים מנחים ברורים, כיצד מתנהלים וחיים בתוך מחלוקת.

1. מנגנון הכרעה – כאשר יש מחלוקת בבית דין או בסנהדרין, הולכים אחר הרוב. "וזו מצות עשה של התורה, שנאמר: 'אחרי רבים להטות'". (על פי רמב"ם הלכות סנהדרין ח, א). וכך הדבר בכל גוף בוחר ומכריע.

2. סדר הדיונים בבית הדין ובסנהדרין, הבטיח ויכוח וליבוץ פתוח וראוי של הדברים, לפני שלב ההכרעה.

3. כדי להבטיח שה"קטנים" והצעירים לא יבטלו את דעתם בפני מי שגדול מהם, נהגו "שאינ מתחילין בדיני נפשות מן הגדול, שמא יסמכו השאר על דעתו ולא יראו עצמן כדאין לחלוק עליו, אלא יאמר כל אחד דבר הנראה לו בדעתו" (רמב"ם הלכות סנהדרין י, ו). גם דעתו של צעיר הדיינים הינה חשובה. עלינו לדאוג לכך שישמיע אותה ולא יבטל את דעתו בפני מי שזקן, ותיק או יותר חכם וגדול ממנו.

4. נקיון כפיים – חז"ל מספרים על כמה וכמה מקרים בהם מנהיג נאלץ לכפות את דעת הרוב על חכמים יחידים שרצו להמשיך לנהוג כדעתם, שלא כדעת וכהחלטת הרוב. ועל כך אמר רבן גמליאל – נשיא הסנהדרין, שגם הוא נאלץ לכפות את דעתו כמנהיג, על רבי יהושע ורבי אליעזר: "ריבוננו של עולם, גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי, ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך, שלא ירבו מחלוקות בישראל" (בבא מציעא נט ע"ב).

כאנטי-תיזה למחלוקת קורח, שלא היתה לשם שמים, מציבים חז"ל את מחלוקותיהם של שמאי והלל ותלמידיהם: "איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו" (אבות ה, יז).

למרות תפיסת העולם השונה והמחלוקות ההלכתיות הרבות, השכילו שמאי והלל ותלמידיהם לחיות יחד:

"אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין אלו פוסלין ואלו מכשירין, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי. כל הטהרות

והטומאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין, לא נמנעו. עושיין טהרות אלו על גבי אלו (לשאול ולהשאיל כלי אוכל, זה לזה) (במות א, משנה ד).

מחלוקות אידיאולוגיות הן דבר יוצר, מפתח ומפרה. וגם דעה שאינה להלכה, יש בה צד של אמת וחשיבות. אולם, כאשר הדברים מגיעים לעולם המעשה, יש צורך לפסוק ולהכריע כיצד לנהוג, אחרת העם עלול להתפרק לכיתות רבות – מחולקות ומפולגות.

אולם, גם עד שהגיע שלב ההכרעה והפסיקה בין בית שמאי ובית הלל, ידעו שתי הקבוצות הללו, לחיות יחד – להתחתן זה עם זה, לאכול זה אצל זה ולהשאיל כלים זה לזה למרות המחלוקות. וכל זאת, תוך שמירה על האמת הפרטית של כל אחד, תוך מתן מקום לאחר, לשני ולשונה.

מחלוקתו של קורח מלמדת אותנו: "בא וראה כמה קשה המחלוקת". שהרי במחלוקת קורח ועדתו, אבדו מן העולם משפחות שלמות של קורח והתומכים בו. ומנגד, מחלוקתם של שמאי והלל מלמדת אותנו, כיצד ניתן לקיים יחד, גם בצל המחלוקת, חיים של כבוד הדדי, שותפות, אהבה ואחוזה.

ומכאן נעבור למחלוקת נוספת. שבט יהודה ובית יוסף (השבטים אפרים ומנשה), הינם שני כוחות של הנהגה באומה ומטבע הדברים היו ביניהם חיכוכים במהלך השנים. חיכוכים שהתחילו במתחים בין יוסף ואחיו והמשיכו לימים בפיצולו של עם ישראל לשתי ממלכות – ממלכת ישראל וממלכת יהודה.

הנביא יחזקאל זוכה להתנבא על סיומה של מחלוקת זו ועל שובה של האחדות:

וְאַתָּה בֶּן אָדָם קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לַיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבָרִיו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבָרִיו. וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאַחַדִּים בְּיַדְךָ (לז, טז-יז).

שתי חתיכות העץ, יתאחדו באופן ניסי ויהפכו להיות לעץ אחד, אך לא לעץ אחד. יהיו בו עדיין גוונים שונים – אֶחָדִים.

זהו האתגר המונח לפתחנו. ליצור את האחדות וההרמוניה, למרות השונות.

שלום חנוך אמר בשיר בו פתחנו: כְּשֶׁנִּמְצָא אֶת הַיּוֹד הַמֶּלֶךְ, בּוֹדֵאי תִּשְׁתַּנֵּה
הַתְּמוּנָה.

אבל אפשר גם אחרת. אם ננהג יחד מתוך אחדות, נוכל לגרום למשיח בן דוד
להגיע הרבה יותר מהר...

יש מַחְלָקָת בֵּין עַמֵּי לְתַמִּי. ולכן עלינו לעשות הכל כדי שהם (אנחנו...) יוכלו לגור
יחד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה...

בברכת שבת שלום וחג שבועות שמח

משה רוט

ארכיון "נקודה טובה": http://www.pirsuma.com/nekuda_tova

יש לך הערה או הארה? אשמח לקבל למייל: nekudatova.roth@gmail.com

אהבת? הפץ בין חבריך

2.2. השבוע בפרשה – מסרים אקטואליים הנלמדים מהפרשה

כל הפוסל – במומו פוסל / ניר אביעד

קורח – אבי אבות התכונות והמחלוקת פרשת השבוע מספרת לנו את סיפורו של קורח, בן דודו של משה, אשר יחד עם קבוצה של מאתיים וחמישים אנשים מכובדים נוספים נקהלו על משה ואהרון ובפיהם הטענה: "כל-הָעֵדָה בְּוֹלָם קְדָשִׁים... וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל-קָהֵל ה'?" בדבריהם הם למעשה ביטאו עמדה, אשר על פניו יכולה להישמע הגיונית ומוצדקת – "אם כל עם ישראל קדוש ואם היהדות מדברת על שוויון ואחדות, אז מדוע המנהיגים מורמים מעם ומצווים על כולם מה לעשות?". בדבריהם הם הצליחו לשכנע קבוצת אנשים נוספת שמשה ואהרון מונעים מתאוות בצע ומרצון לשררה וניסו לערער על הלגיטימיות של הנהגתם ופועלם. משה, אשר כזכור סירב מספר פעמים לבקשת הקב"ה להנהיג את העם מתוך צניעותו הרבה והרצון לברוח משררה, ושעליו העידה התורה לפני שתי פרשות כי הוא "עניו מכל אדם", שבע היה ממחלוקות והתקוממויות וניסה בדרכי שלום להידבר עם המסיתים, אולם אותם תככנים המשיכו בדרכם הרעה עד כי הקב"ה פער את האדמה והיא בלעה אותם חיים. לפני העונש הקשה משה פנה אל קורח וחשף את פרצופו האמיתי באומרו לו כי הוא יודע שהמניע האמיתי לדבריו אינה הדאגה הכנה לטובת העם וכי הוא אינו "לוחם צדק חברתי", כפי שהוא ניסה להידמות ולהציג עצמו, אלא מטרתו הנסתרת הייתה לזכות במשרת הכהונה והוא קינא על כי אחרים קודמו לתפקיד לפניו. את דבריו של משה משלימים מדרשי חז"ל השונים על הפרשה המתארים את קורח כאדם חומרי מאוד (הביטוי המפורסם "עשיר כקורח" מתאר את עשירותו הרבה) המונע ממניעים של כבוד ותאוות שלטון. דבריו של משה מלמדים אותנו כלל גדול מאוד בתקשורת בין בני אדם, כפי שניסחו טוב מכל חז"ל: "כל הפוסל – במומו פוסל", כלומר אדם שמעביר ביקורת על אדם אחר – לא מן הנמנע שהוא עצמו נגוע באותה "מחלה" ובעיה אשר מפריעה לו אצל הזולת, שכך אם אותה תכונה לא הייתה קיימת אצלו הוא לא יכול היה בכלל לראות ולזהות אותה אצל השני. מסיבה זו, בפעם הבאה שאנחנו רוצים להעיר למישהו אחר על התנהגותו (אגב, דבר שמומלץ למעט בו מאוד) עלינו לעצור ולשאול עצמינו האם אותה תכונה מפריעה באמת קיימת אצלו או שבעצם את עצמינו אנו רואים ושופטים? גם

בעונשו הייחודי של קורח יש לימוד מעמיק מאוד ומוסר גדול שמכוון אלינו – דווקא האדמה, המייצגת את שיא הארציות והגשמיות, הייתה זו שבלעה את קורח והביאה למותו. אדם שחיו מבוססים על המרדף האינסופי אחר החומר – אחר המשכורת הגבוהה יותר (גם אם בכסף הוא רוכש מותרות שאין הוא באמת צריך), אחר הקידום בעבודה בכל מחיר (גם אם בדרך הוא "דורך על גוויות", וחמור מכך – מזניח את חיי המשפחה שלו) ואחר הסטאטוס החברתי והכבוד החיצוני מהסביבה (גם אם בפנים הוא חלול וריקני) – אותו אדם קורה את הקבר של עצמו במו ידיו, שכן כל מי שעניו בראשו יכול בקלות להבחין שהתבוססות בתוך עולם החומר רק עושה אותנו עצובים ובודדים יותר. הארציות של קורח היא זו שהענישה אותו ולקחה אותו למקום הכי ארצי שיכול להיות – לבטן האדמה. קורח אומנם זכה ל"כבוד" מפוקפק בהיסטוריה היהודית וזכור כמחרר ריב, אך יחד עם זאת חשוב להבין שהיהדות אינה נגד מחלוקות ובמצבים מסוימים אף מעודדת אותן. בהקשר הזה מוכרת האמירה המפורסמת מהמשנה ב"פרקי אבות": "כל מחלוקת שהיא לשם שמיים סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמיים? זו מחלוקת הליל ושמאי. ושאינה לשם שמים? זו מחלוקת קורח וכל עדתו". משמעות הדברים היא כי במצבים מסוימים המחלוקת מבורכת משום שהיא מסייעת לראות את המציאות מזוויות מבט שונות וכך לקדם ולפתח אותה. אנחנו לא מתבקשים להיות זהים, לחשוב ולהרגיש באותה הצורה, וכשם ש"שבעים פנים לתורה", כך גם להבדלים בנינו חשיבות. במה תלוי הדבר האם המחלוקת חיובית או חלילה שלילית ואסורה? במניעים של המחזיקים במחלוקות. אם מדובר בפלפולים כמו בין הליל ושמאי, שרצו להבין טוב יותר את ההלכה, אזי ודאי שחילוקי הדעות בניהם מבורכים, אולם אם מדובר בטיעונים שיקרים וצבועים כמו של קורח ועדתו אזי ודאי שאין להם מקום וסופם להתבטל. ההקבלה בין התנהגותו ומניעיו של קורח לבין המציאות הפוליטית והחברתית בה אנו חיים היום ברורה ומתבקשת – גם היום ישנם פוליטיקאים לא מעטים אשר במסווה של מילים גבוהות ויפות פועלים משיקולים אישיים וכי ה"כיסאולוגיה" היא זו שמניעה אותם לא פחות מאשר חוש צדק מפותח ודאגה לחלשים. עד כמה אנחנו צריכים היום מנהיגים כמו משה שטובת העם באמת הייתה תמיד כנגד עיניו וכנר לרגליו...

ציניות וסרקזם – הדרך של החלש לברוח מהתמודדות בעימות המילולי בין עדת
קורח ובין משה עולה ומתחדד ההבדל באופני הביטוי בין הצדדים. בעוד משה,
כהרגלו, פנה אל הסוררים בכבוד ובנימוס בניסיונו לפשר ולמצוא את המאחד, דתן
אבירם ואון בן פלת, שהיו מראשי המורדים, השיבו לדבריו בעיניות ארסית
שמנעה כל אפשרות לקרבה, למציאת המשותף ולפתרון של שלום וכבוד הדדי
באומרם לו: "כִּי הֶעֱלִיתֵנוּ מֵאֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדִבַּשׁ לְהַמִּיתֵנוּ בְּמִדְבָּר". לאורך מסע
הנדודים במדבר משה הבטיח פעמים רבות לעם כי לבסוף הם יגיעו לארץ ישראל
ואף מכנה אותה "ארץ זבת חלב ודבש", אולם בדבריהם כאן דתן ואון מכנים
דווקא את מצרים – "ארץ זבת חלב ודבש", ובעצם הם אומרים למשה – "בניגוד
להבטחותיך יצאנו ממצרים, היא הארץ הטובה, וכעת אנו במדבר השומם הזה
ארבעים שנה – הזו היא ארץ זבת חלב ודבש שהבטחת לנו?!". בעצם העובדה
שהשניים משתמשים באותו הביטוי של משה בצורה הפוכה מתוך ציניות
ודמגוגיה הם מציגים אותו בצורה נלעגת ושומטים את הקרקע מפני האפשרות
לדיון רציני וענייני. הרמח"ל בספרו המפורסם "מסילת ישרים" כתב שהציניות
והליצנות סוגרות את האדם ו"מגנות" עליו בפני ביקורת: "כמו המגן המשוח
בשמן, אשר ישמיט ויפיל מעליו החצים ומשליכם לארץ ולא יניח אותם שיגיעו אל
גוף האדם, כן הלצון מפני התוכחה והמרדות. כי בליצנות אחד ובשחוק קטן יפיל
האדם מעליו ריבוי גדול מן ההתעוררות וההתפעלות". בדבריו הוא המשיל את
הציניות ל"מגן המשוח בשמן", אשר כל חץ שנורה לכיוונו מחליקו ממנו הלאה
ולא מאפשר לו לחדור. מי שרגיל לענות לאנשים מתוך צחוק ולצון, לעוות את
דבריהם ולהעמידם באור מגוחך למעשה לעולם לא יוכל להשתנות ולהשתפר
משום שהוא דוחה מעליו את דברי התוכחה שלרוב יכולים להיות עבורו כקרח
הצלה ממש. אי אפשר לדבר ו"לחדור" ללב של אדם ציני. הציני לוקח כל מה
שניתן לו באותו רגע, מקרר אותו, מוציא ממנו את רוח החיים ואז מגחיק אותו. מה
שהוא עושה בפועל זה לא לאפשר לשום דבר להגיע ללב שלו כמו שהוא, ללא
חבלות, ולא מאפשר לשום דיבור שלו לצאת נקי, חם ותמציתי. כל תמונה אפשר
לתאר בצורה צינית. נוף נפלא אינו אלא כמה עצים ואבנים, נתינת צדקה אינה
אלא סחיטה ועצלנות מצד הנזקק וספר תורה אינו אלא עור של פרה שאיזה יהודי
זקן כתב עליו בדיו... אחד הגורמים לציניות, מעבר לרצון לדחות מעלינו ביקורת

ותוכחה, הוא גאוה. הציניקן חש שהוא מביט אל העולם מלמעלה, יודע מה טוב ומה רע, מה נכון ומה איננו נכון, ויכול לשפוט ולחלק ציונים לכל באי עולם. זוהי גאוה. אדם עניו איננו יכול ללגלג על תופעות או אנשים סביבו. פעמים הופכת הציניות למקצוע, שיש המתפרנסים ממנו – מכתובת טורי ציניות בעיתונים וכדומה. זהו מקצוע גרוע ומשחית, שכן הכותב (וגם הקוראים) מתרגלים להביט על המציאות בצורה מעוותת. בכל דבר הם מחפשים ממה יש כאן לצחוק ולא רואים כלל מה קורה באמת. הם לא מביטים אל העולם בעין טובה וחיובית, אלא מחפשים היכן ניתן לנעוץ את עטם ולהכפיש את הזולת. רבות מתוכניות הטלוויזיה היום בנויות על מציאת פגמים במשתתפים בהן עד כדי גיחוך והשפלתם בפומבי. מזווית ראייה אחרת ניתן להבין שהציניקנים הם דווקא אנשים עם ביטחון עצמי נמוך, שכן הם זקוקים בהשפלת האחר כדי לרומם את עצמם. אדם חזק ואיתן לא יפעל כך. על כך אמרו חז"ל: "הרוצה לרומם עצמו שיבנה לו גבעה ולא יחפור בור לחברו". לצחוק ולהומור ביהדות מקום של כבוד, אולם יש גבול דק העובר בין שמחה והתבדחות, שיש להם מקום חשוב, ובין הציניות הפסולה. יש בהומור בריא אפשרות לפתוח את הלב ולגעת באנשים בדרכים ובאופנים שדברי תוכחה לא היו יכולים, אולם חשוב תמיד לזכור מה הוא הגבול הנכון ומתי בדיחה והערה משועשעת הופכים להעלבה וציניות שלילית. דוד המלך בפסוק הראשון בספר תהילים נותן עצה ברורה לעניין זה: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב". ובפשטות – יש להימנע ככל שניתן משימוש בציניות ו"הומור" שלילי ובעיקר לזכור את דברי היילל הזקן שאמר ש"מה ששנוא עליך אל תעשה לחבריך". כולנו יודעים כמה לנו לא נעים לשמוע הערה או תגובה צינית ומלגלגת. אם כך, מוטב יהיה אם נשים לב לדרכי הביטוי שלנו ונמנע מלהעליב אף אדם אחר.

אובדן הסמכות ההורית – השורש לרוב הבעיות בחינוך ילדים בימינו ברשותכם, ברצוני להסתמך על טיעוניו הדמגוגים והשגויים של קורח כדי להסביר את אחת הבעיות החברתיות והמשפחתיות החמורות ביותר של דורנו – אובדן הסמכות ההורית בבית ואובדן הסמכות של המורים בבתי הספר. בשמיעה ראשונה דבריו של קורח עלולים להישמע מאוד משכנעים – כל בני האדם שווים ולכן אין לאף אחד את הזכות לתת הוראות לאדם אחר. בימינו נראה כי הגישה הזו תפסה

תאוצה לכיוון שלילי, ובשם ערכים נעלים של "זכויות האדם", "פלורליזם" ו"חופש הביטוי" – גבולות המשמעת והסדר החברתי נפרצו. אם "כולם שווים" ואין אמת אבסולוטית אחת שמנחה אותנו מה מותר ומה אסור אז למה שנקשיב למישהו אחר ונקבל את מרותו? זה נכון ביחס שלנו כמבוגרים לערכים, דעות ומוסדות שבעבר נתנו להם כבוד גדול הרבה יותר ונכון שבעתיים לילדינו שגדלים באווירה חברתית שהכול בה מותר, שבעל הממון והפרסום הוא ש"נחשב" ולא בעל הידע והניסיון, ושלאו דווקא ההורה או המורה יודעים טוב מהם מה נכון ומותר. יש להפנים שבניגוד לכמה תיאוריות מודרניות הילדים וההורים אינם שווים וההורה לא צריך להיות חבר של הילד. דמוקרטיה זה ערך שמתאים לכנסת ולא לתא המשפחתי, ולכן בבית חייבת להיות סמכות הורית ברורה. כמו שבצבא יש רמטכ"ל וחיילים, וכמו שבכנסת יש ראש ממשלה וח"כים רגילים, כך גם בכל משפחה בריאה צריכה להיות היררכיה ברורה והפרדה בזכויות ובחובות בין ההורים לבין ילדיהם. משפחות שהחלטות משמעותיות מתקבלות במסגרת של דיון והצבעה "פלורליסטית" מתדרדרות עד מצב שבו המהות ההורית מיטשטשת ונעלמת. בעיות שהורים נתקלים בהן היום כמו חוצפה של ילדים וחוסר משמעת מתחילים בתפיסה המקולקלת הזו לפיה כולם שווים. חינוך ל"כיבוד אב ואם", מעבר להבעת הכרת תודה להורים על כל המאמצים הכבירים שהם עושים כל רגע כדי להטיב לילד, בא בראש ובראשונה כדי לשמור על התא המשפחתי ולסייע להציב גבולות בריאים לילדים. האמת צריכה להיאמר – היום אנחנו רואים את ילדינו ומבלים זמן איכות איתם הרבה פחות מבעבר. לפעמים אנחנו פחות נגישים אליהם מסיבות שאינן בשליטתנו (כדוגמת אילוצים הקשורים לעול הפרנסה) ולעיתים זה משום שאנחנו לא פנויים רגשית לעשות עוד פאזל או לשוחח עימם על שעבר עליהם היום בבית הספר. הפיצוי שלנו על שאנחנו נעדרים מחייהם בא לא אחת לידי ביטוי במתן רשות לביצוע כמעט כל פעולה העולה על רוחם ואנחנו נמנעים מלהיות אסרטיביים ולהציב גבולות כדי לא להתעמת עימם. בסופו של דבר כל שנאמר כאן גורם לכך שהרצון של הורים "להתחבב על ילדיהם" עולה להם במחיר של אובדן הסמכות והמשמעת שכה נחוצים לילד/לנער להתפתחות תקינה ובריאה.

א . סיכום מתומצת של פרשת קורח

עד כה היו הטענות כלפי שמים, אולם לאחר שאמונתם בה' התחזקה, באו בטענות אל משה עצמו, ובראש המתקוממים עומד קורח

תלונות וטענות הם לא דבר חדש אצל עם ישראל במדבר. בפרשת 'בהעלותך' קראנו על תלונת בני-ישראל על מחסור בבשר, ובפרשה שלאחריה, 'שלח', היינו עדים להסתת המרגלים עד הכניסה לארץ. עד כה היו הטענות כלפי שמים, אולם לאחר שאמונתם בה' התחזקה בעקבות המאורעות האחרונים, באו בטענות אל משה עצמו.

המרד

בפי הצובאים על פתח אוהלו של משה היתה טענה חדשה-ישנה: לא די לך שהתמנית למלך, עוד ממנה את בני משפחתך לתפקידים הבכירים בעם? הרי "כל העדה כולם קדושים" – כולם שמעו מפי הגבורה את עשרת הדיברות – כולם קדושים!

בראש המתקוממים עמד קורח, בן דודם של משה ואהרון, שגם הוא היה נכדו של לוי וראה את עצמו מתאים לתפקיד הכהן הגדול. לעזרתו גייס את עזרתם של 250 ראשי בתי הדין ויחד הסיתו את כל העם כנגד משה.

משה אינו נרתע. הוא מבהיר לקורח ועדתו כי כל המינויים נקבעו על ידי הקב"ה בעצמו וממילא הוא זה שיוכיח לעיני כולם כי בחר באהרון ובבניו. הוא קורא לקורח ועדתו לקחת מחתות (כלים ששורפים בהם את הקטורת) ולהתייצב למחרת בבוקר לפני ה' יחד עם אהרון. האיש אשר לו יענה ה' ויקבל את קורבנו, הוא-הוא האיש הטהור, בעוד שהיתר ישרפו באש כנדב ואביהוא, בני אהרון, שהקטירו אש זרה. עד למחרת מנסה משה לדכא את המחלוקת בדרכי שלום. קורח, לעומתו, ממשיך להסית את העם.

משה פונה אל בני לוי שבין המורדים ומנסה לנתקם מהחבורה הרעה: "המעט מכם (לא מספיק לכם) כי הבדיל אלוקי ישראל אתכם מעדת ישראל. . לעבוד את עבודת משכן ה'. . וביקשתם גם כהונה". הוא מנסה לפייס את דתן ואבירם, ממנהיגי שבט ראובן, ולהניאם מן המחלוקת, אך אלו עונים בחוצפה לקריאתו: "העיני האנשים ההם תנקר, לא נעלה!" – אפילו אם תשלח לנקר את עינינו, לא נבוא אליך! מן העבר השני הסתובב קורח בין אוהלי השבטים ופיתה אותם בדברי ליצנות על משה ואהרן.

הדיכוי

למחרת התכנסו כולם סביב אוהל מועד כדי לראות מה יעלה בגורלם של מאתיים וחמישים נשיאי העדה. ה' התגלה בעמוד הענן ופחד פקד את כל העם. האם בגלל מיעוט צעקני יעניש ה' את כולם? חששם נמוג משנצטוו להתרחק מאוהלי קורח ומשפחתו כי רק בהם יהיה הנגף, משה מודיע באוזני כל הנוכחים כי אם האנשים האלו ימותו במיתה רגילה, הצדק איתם, אבל אם לפתע תפצה האדמה את פיה ותבלע את כל החוטאים, אז ידעו הכל כי הוא לא בדה שום דבר מליבו וכי כל האנשים שבחר היו על פי ציווי ה'. בסיימו את דבריו נשמע רעש גדול וכל החוטאים במחלוקת, הם, משפחותיהם וכל רכושם, נבלעו באדמה!

אלעזר בן אהרן נצטווה לקחת את המחנות, שהחזיקו 250 ראשי בתי הדין, ולצפות בהן המזבח, כדי שהדבר ישמש זכרון והתראה, למען לא תישנה חלילה אותה מחלוקת על תפקיד אהרן ובניו.

אם לרגע היה נדמה כי הכל שב על מקומו בשלום הרי שכבר למחרת בא העם בתלונה חדשה למשה: "אתם המיתם את עם ה'". באותה שעה עלה הענן מעל אוהל מועד לאות כי הקב"ה חפץ לדבר עם מנהיגי העם.

משנכנסו משה ואהרן אל אוהל מועד הודיע להם ה' כי החלה מגיפה בקרב העם.

משה שולח את אהרן עם הקטורת בידו אל המחנה והמגיפה נעצרת. כדי להפריד באופן סופי את כל הטענות נצטוו כל ראשי השבטים להביא את מקלותיהם, בהם הנהיגו את שבטיהם, לאוהל מועד, כשעל כל מטה נכתב שם השבט. אף מטהו של

אהרון הכהן הושם שם. והנה, באותו לילה פרח מטה אהרון, ראש שבט לוי, ואף הוציא שקדים. כל זה היווה סימן לבחירתו יחד עם שבט לוי מכל שאר העם לשרת בעבודת הקודש. המטה המופלא נשאר למשמרת באוהל מועד לזכרון.

מתנות כהונה

לאחר שנהדפו כל ההתקפות על מעמד שבט לוי והכהנים, פונה הקב"ה אל אהרון ומונה בפניו את התפקידים העיקריים של בני שבטו. בין היתר מחובתם לדאוג לשמירת הקודש. עליהם מוטלת האחריות ש"זר", מי שאינו כהן או לוי, לא יגע בקודש. אם חלילה אירע כדבר הזה, נופל העוון על ראשם.

הכהנים הם שליחי העם וכדי שיהיו עסוקים בתפקידם ללא טרדות פרנסה וכד' נצטוו בני ישראל לדאוג למזונותיהם ולתת להם 24 "מתנות כהונה". בין המתנות חלקי קרבנות – זרוע, לחיים וקיבה, ראשית גז הצאן, ביכורים, פדיון הבכורים ועוד.

מאחר שלשבט לוי אין חלק ונחלה באדמת הארץ כי "ה' הוא נחלתם" מביאים בני-ישראל ללווים מעשר (אחד מעשר) מתבואתם ומעשר זה נקרא בשם "מעשר ראשון". הלוי עצמו נותן מעשר, מן המעשר שקיבל, לכהן.

ברית על מלח

כל המתנות שנצטוו בני-ישראל לתת לכהנים, מיועדות למעשה לקב"ה, אלא שהוא נותן אותן לכהנים. כדי לקבוע ולתת תוקף לדבריו כרת הקב"ה ברית עם אהרון. הברית נערכה על המלח, המתקיים לעולם ואינו מסרית.

השורש הרוחני של המחלוקת

הקדמה

במרכז הפרשה עומדת המחלוקת שעורר קרח על הנהגת משה רבנו ועל תפקידו של אהרון ככהן גדול, ועל עניין זה נרחיב. בהמשך, הפרשה נוגעת בעוד מספר נושאים. המחנות ששימשו את קרח ומאתיים חמישים האנשים שהיו איתו במעמד מבחן הקטרת הקטורת, נלקחות ומרוקעות על דפנות המזבח לזיכרון עולם. לאחר

מכן, מגיעות תלונות מהעם על דבר המתים במחלוקת וכתוצאה מכך פורצת מגפה. אהרון הכהן מקטיר קטורת, עובר בעם ועוצר את הנגף. משה מורה לכל הנשיאים להביא את המטות שלהם אל המשכן, מטה אהרון פורח וגומל שקדים כהוכחה ניצחת שאהרון הוא הנבחר ע"י השם לכהונה. הפרשה מסיימת בעבודת ומתנות הכוהנים, ומעשר הלויים, להראות סדרו של עולם.

בפרשה שלנו מתוארת תמונה חזקה מאוד, אחת התמונות הקשות ביותר בתורה כולה. אש יוצאת מן השמיים ושורפת מאתיים וחמישים ראשי עדה שהשתתפו במחלוקת קרח, האדמה פוערת את פיה ובולעת את קרח ועדתו וכל אשר להם. קשה לתפוס את התמונה במלואה. סה"כ מחלוקת על השלטון, מדוע זה היה חייב להיגמר בצורה כל כך קטסטרופאלית? אם לא חוקרים פנימה, אם לא יוצאים לטיול בפרד"ס אי אפשר להבין.

הבעיה של קרח

מה היה סיפורו של קרח? איך הוא טעה כל כך שהביא לאובדן כה קשה של עצמו ושל כל עדתו? כדי להתחיל להבין את הסיפור נתבונן בכתוב בפרקי אבות, "רבי אליעזר הקפר אומר: הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם" (אבות ד'). בלשונו העכשווית, קרח סבל מבעיית 'אגו' רצינית ביותר. הגאווה שלו הובילה אותו למצב ביש וגרמה לו לאבד את כל מה שכבר היה לו ואת עצמו מהעולם. קרח עורר את הרצון הגדול לקבל לעצמו. מכיוון שהיה משבט לוי, שהוא מטבעו בקו שמאל, ועוד רצה להוסיף, הוציא את כל המערכת הרוחנית מאיזון וגרם ל"קצר רוחני", כפי שנראה בהמשך.

כתוב בזוהר הקדוש, "שואל, מהו ויקח ("ויקח קרח"), ומשיב, לקח עצה רעה לעצמו, כל הרודף אחר שאינו שלו, הוא בורח מפניו, ולא עוד, אלא מה שהיה שלו, נאבד ממנו. קרח רדף אחר שאינו שלו, שלו אבד, והאחר לא הרוויח" (פרוש הסולם, פרשת קרח). בהמשך נראה ממי לקח קרח את העצה הרעה, מה היה הטבע הרוחני של הלקיחה הזאת ולמה זה היה חייב לגרום לכך שכל מה ששלו אבד?

הכוונה במחלוקת

הפרשה פותחת, "וַיִּקַּח קָרַח, בֶּן-יִצְחָר בֶּן-קָהָת בֶּן-לֵוִי; וַדָּתַן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב, וְאוֹזָן בֶּן-פִּלֵּת--בְּנֵי רְאוּבֵן". רש"י אומר, "וַיִּקַּח קָרַח", "לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה, וזהו שתרגם אונקלוס "ואתפלג", נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת". מה שמתגלה בסיפור זה הוא כוחם ההרסני של המחלוקת, הפילוג והפלגנות. ברגע שנוגעים בכח זה, הוא רק גדל והורס כל חלקה טובה.

כתוב בפרקי אבות, "כל מחלוקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים. איזו מחלוקת שהיא לשם שמים, זו מחלוקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמים, זו מחלוקת קרח וכל עדתו" (אבות ה'). ה'נעם אלימלך' מפרש משנה זאת ואומר, "היה צריך לומר מחלוקת קרח ומשה ואהרון. אלא מה, קרח היה חולק עם עדתו, שהם בעצמם גם היו שונאים זה את זה, וכל אחד רצה להיות ראש, רק מפני שרצו לחלוק על משה רבנו ואהרון, עשו שלום לפי שעה" (נעם אלימלך, קרח).

מוסיף ה'מאור ושמשי', "אמרה המשנה 'מחלוקת הלל ושמאי'. היה צריך לומר 'מחלוקת בית הלל ובית שמאי'. אלא מה, שמאי והלל, באמת חלקו לשם שמים, ולא היתה כוונתם לשום פניה בעולם כלל. אבל, תלמידיהם כבר היתה כוונתם איזו פניה, שזה אמר, שרבי שלי גדול ביותר, איש האלוקים, וגם זה אמר כך, והיה מעורב בגאות וכו'" (מאור ושמשי, קרח). בכל דבר יש מעשה ויש כוונה, פנימיות וחיצוניות. דוקא בעניין מסוכן כמחלוקת מחויבת האבחנה בכוונה.

קיום המחלוקת

כמו שנאמר שבכל שקר יש קורטוב אמת, על מנת שהשקר יתקיים, גם המחלוקת מתקיימת רק אם יש בה כחוט השערה אמת. מחלוקת תלמידי הלל ושמאי המשיכה להתקיים כי בכל זאת היה בה בחינת לשמה. אבל אצל קרח לא היה אפילו זה. יעקב אבינו שראה זאת ברוח הקודש, התפלל שלא ייזכר שמו במחלוקתם. זה מה שרש"י מפרש על, "קָרַח, בֶּן-יִצְחָר בֶּן-קָהָת בֶּן-לֵוִי", "ולא הזכיר "בן יעקב", שביקש יעקב רחמים על עצמו שלא ייזכר שמו על מחלוקתם,

שנאמר "בקהלם אל-תחד כבדי" (בראשית מ"ט). מידת יעקב היא אמת ואילו נזכר שמו במחלוקת זאת, היה חיזוק חלילה למחלוקת, אבל ללא תעוובת של אמת כלל, התבטלה המחלוקת תכף ומיד. כך שאם נתקלנו במחלוקת, אנו צריכים לשים לב היטב שלא לחזק אותה בטיפה של אמת, אלא, להפך, להפריד ממנה את אותו גרעין של אמת על מנת שלא תוכל להמשיך להתקיים.

סביבה בונה

הבט חשוב נוסף בסיפור מחלוקת קרח הוא, שהסביבה בה אדם נוטע את עצמו משפיעה על מהלך חייו הרבה יותר ממה שהוא חושב. בכתביו, "בעל הסולם" אומר, שלמעשה זאת הבחירה החשובה ביותר, ואולי היחידה, שיש לאדם, באיזו סביבה הוא בוחר לחיות.

הראשונים שהצטרפו למחלוקת קרח היו דתן ואבירם ואיתם אנשי שבט ראובן. רש"י אומר, "וְדַתָּן וְאַבִּירָם", "בשביל שהיה שבט ראובן שרוי בחניתם תימנה, שכן לקחת ולבניו החונים תימנה, השתתפו עם קרח במחלוקתו: אוי לרשע, אוי לשכנו!". השכנות בין קרח ודתן ואבירם היתה גורם מכריע בהצטרפות שלהם אל מחלוקתו.

מרכיב נוסף וחשוב של בחירת סביבה היא אשתו של האדם. שלמה המלך אמר, "חַכְמוֹת נָשִׁים, בְּנִתָּה בֵּיתָה; וְאוֹלֵת, בְּיַדֶּיהָ תִּהְרָסְנָו" (משלי י"ד א'), ואמרו בגמרא "חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלת ואולת בידה תהרסנה זו אשתו של קרח" (מסכת סנהדרין י"א). המדרשים מספרים כיצד אשתו של קרח היא זאת שהחלה לקנטר ולהלין על משה רבנו – צחקה על קרח שהוא פתי, מאמין לכל מה שמשה ממציא, עשתה לו ציצית שכולה תכלת ושלחה אותו אל משה. היא זאת שהובילה אותו אל האבדון.

לעומתה, אשתו של און בן פלט אמרה לו, למה לך כל המחלוקת הזאת? השקתה אותו יין ונתנה לו לישון באוהל. בשעה שבאו אנשי המחלוקת לקרוא לו להקטרת הקטורת, ישבה בפתח האוהל וסרקה שיערה. האנשים ראו אותה והלכו לדרכם. בחכמתה, הצילה את בעלה מאבדון. זה שנאמר, אישה בונה, אישה הורסת. כך גם, סביבה בונה, סביבה הורסת והבחירה היא בידינו.

איך טעה קרח?

רש"י אומר, "קרח שפיקח היה, מה ראה לשטות זה? עינו הטעתו ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו: שמואל (שמואל הנביא הוא נכדו של קרח) ששקול כנגד משה ואהרון. אמר: בשבילו אני נמלט! וכ"ד משמרות עומדות לבני בניו כולם מתנבאים ברוח הקודש. אמר: אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום?".

דוקא חוכמתו ויכולת ההתנבאות שלו, הטעו את קרח. לראות, שלא יסמוך אדם אלא על מה שיש בפניו, שיהיה מציאותי ולא אחוז בחזיונות. "איך לו לדיין אלא מה שעניו רואות" (מסכת נידה), זהירות מהדמיונות.

בפרשה הקודמת כבר דברנו עד כמה חשובה ראייה נכונה ואיך ראייתם המעוותת של המרגלים גרמה לנזק כה גדול לכלל ישראל. גם כאן, המניעים של קרח, הנגיעות שלו, גרמו שראייתו תתעוות.

מרירות נפש

אומר הרב שיינברגר שליט"א, אחד היסודות החשובים בעבודת השם זה, "עבדו את-ה' בְּשִׂמְחָה" (תהילים ק' ב'). קרח בן יצהר. יצהר זה מראה על חכמה, הוא היה פיקח. הוא לקח מאתים וחמישים איש משבט ראובן, "נְשִׂאֵי עֲדָה קְרָאִי מוֹעֵד, אַנְשֵׁי-שֵׁם". כתוב, אנשי שם, גדולים בחכמה ועושר. אם הוא היה יכול להשפיע על כל אלה אז בודאי שהוא היה פיקח.

ה'כלי יקר' אומר שקרח לקח אליו את כל מרי הנפש, בני ראובן. אלה שהיו מרירים על כך שנלקחה הבכורה מראובן. מוסיף הרב שיינברגר שליט"א, אנשים שמר להם ומחפשים איך לצאת מהמרירות שלהם. בד"כ, אנשים כאלה לא מחפשים את הדרך להיות שמחים, אלא איך לעשות לאנשים אחרים שיהיה להם גם כן מר. זה עניין של קנאה. למה מר לאדם?

פעם היה מלך והיתה לו בת חולה מאוד וכל הרופאים לא מצאו לה מזור. עד שבא רופא מומחה מרחוק ואמר שהדבר שיכול להציל אותה, שהיא תלבש חלוק של אדם השמח בחלקו, רק אז היא תחלים. זה היה עניין רציני כי המחלה שלה היתה אמנם מחלת נפש, אבל זה היה פיקוח נפש להצילה. המלך התחיל לשאול את

השרים שלו אם יש מישהו ביניהם ששמח בחלקו. לכל אחד מהם היה מה להגיד ואף אחד מהם לא נמצא שמח בחלקו ממש. וכך שאל הלאה את כל האנשים, אבל בשום מקום לא מצאו אחד ששמח בחלקו.

בסוף סיפרו לשליחי המלך שיש ביער שומר אחד, שומר היער, שאין לו כמעט כלום אבל השמועה אומרת שהוא באמת שמח בחלקו. כשבאו אל שומר היער הוא מיד אמר שהוא מוכן לעזור ושאל במה יוכל לעזור. הם תכף ראו שהוא שמח בחלקו וביקשו את החלוק שלו בשביל הבת מלך. אלא שאז מיד אמר להם שומר היער שאין לו חלוק והוסיף, למה לי חלוק? טוב לי עם מה שיש לי, הבגד שעל גופי, אני לא זקוק לשום חלוק, יש לי כל מה שאני צריך.

מה שהיה חסר לקרח זה היכולת להיות שמח בחלקו. קרח ועדתו היו מרי נפש, המקנאים ועצובים בחלקם של אחרים. מסביר הרב שיינברגר שליט"א, אחד שהוא שמח, כל דבר מרומם אותו. אחד שהוא מר נפש, כל דבר מעצבן אותו. אם קרח היה טוב לב, הוא היה שמח, שבן דוד אחד שלו מלך ובן דוד השני, זכה לכהונה גדולה. ככה צריך להיות יהודי, שמח בחלקו. אבל לא רק שמח בחלקו, אלא שהוא שמח עם כל מי שהוא רואה מתעלה, הוא שמח איתו, ואז כל דבר בשבילו זה מקור לשמחה.

קרח אמנם היה חכם, אבל כמו שאמרנו בפרשה הקודמת, "חֲכָמִים הָמָּה לְהָרַע, וְלֹא־יִטִּיב לָא יִדְעוּ" (ירמיהו ד' כ"ב) – להרע לאחרים ולעצמם הם לא מיטיבים כלום עם כל החכמה שלהם. כל החכמה של קרח לא הועילה לו. להפך, גרמה לו להיאבד מהעולם. זה טבעה של מרירות.

הלב המפלג

נחזור לתחילת הפרשה, כתוב, "וַיִּקַּח קִרְחַ", רש"י מוסיף שם עוד פירוש והוא מביא את הפסוק מספר איוב, "מֵה-יִקְחֶךָ לְבָבְךָ" (איוב ט"ז י"ב). רש"י אומר, "מה יקחך לבך לוקח אותך להפליגך משאר בני אדם". ה"מצודת דוד" מפרש את הפסוק מאיוב, "מה מלמדך לבך לכחש בהשגחה". ברמז קטן ומדויק, רש"י מכוון אותנו אל אחד מהגורמים המכריעים בנפילה של קרח ובעבודה הרוחנית של כל אדם. הרי כל הזמן אנו מדברים על אחדות והנה רש"י מגלה את אחד השורשים

העיקריים שמונעים אותנו מלהגיע אליה, שהלב שלנו לוקח אותנו מהאחדות ומביא אותנו אל הפלגה. מה שמונע אותנו מלהרגיש את האחדות האמיתית הקיימת בין כל בני האדם ובעיקר באומה הישראלית, זאת תחושת היישות הבאה מהלב. הלב שאומר לך שאתה יצור נפרד, הלב שמגדיר גבולות, היכן אני נגמר והעולם מתחיל, היכן אני עומד והיכן השני עומד מולי. רש"י מזהיר אותנו ומגלה שקרח לקח את עצת ליבו והתפלג מסביבתו והתפלג מהאמונה בהשגחה, שם הוי-ה המורה על אחדות הכל.

קיצוץ בנטיעות

גודל הפגם שעשו קרח ועדתו מובן כשמתבוננים במבנה הרוחני של העולם. יש עשר ספירות. תשע ספירות שמשפיעות שפע וספירת המלכות, שהיא כלי קבלה שמקבל את כל השפע, וצריך לקשר בין שניהם. הרב שיינברגר שליט"א מסביר, קרח טען נגד משה, בית שכולו מלא ספרי תורה, לא צריך מזוזה. מזוזה זה כנגד המלכות. מזוזה בגימטרייה שישים וחמש כנגד שם אדנות שזה שם של מלכות. תכלת של הציצית זה גם כן מלכות, צבע המלכות הוא או תכלת או שחור, בהתאם למצבה. לכן, קודם הוא אמר, שצריך תלית שכולה תכלת, זאת אומרת, רק מלכות. אח"כ הוא אמר את ההפך, בית שכולו ספרים לא צריך מזוזה, לא צריך את המלכות. זה נקרא קיצוץ בנטיעות – מי שמפריד את המלכות מתשע הספירות של השפעה. פוגם במערכת הספירות.

זה נקרא פלגה. אנשי המחלוקת בפרשה נקראים 'אנשי שם', וגם בדור הפלגה, אנשי מגדל בבל, כתוב 'אנשי שם', "המה הגברים אשר מעולם, אנשי השם" (בראשית ו' ד'). יש כאן את אותם עניינים. קרח יוצר פירוד בין הספירות וזה מנתק אותו ממשה רבנו. משה רבנו הוא הקשר, הדעת העליון, שמקשר בין הספירות העליונות לספירות שבגוף. דור הפלגה גם כן ניסו לנתק את עצמם מהדעת העליון וגם הם אבדו מן העולם.

אומר הרב שיינברגר שליט"א, יש כאן גם עניין של ניתוק החיבור בין המח והלב. הכהן הגדול, שעליו חלק קרח, לובש את הציץ על הראש, שזה מרמז על המח. הציצית שאנו לובשים זה על הגוף וזה כנגד הלב, ההסתכלות שבלב. מספר

החוטים של הציצית זה ל"ב בנגד ל"ב נתיבות חכמה. צריך להיות חיבור בין מח ללב. גם בזה קרח עושה מחלוקת. חולק על הכהונה ולא רוצה לחבר את הציץ והציצית, את המח עם הלב.

זה היה העניין של עשו. לעשו היה מח גדול, היה חכם גדול, צייד בפיו. אבל היה אצלו ניתוק בין המח ללב. לכן רק הראש שלו נמצא במערת המכפלה. המח והלב זה שני דברים נפרדים, אבל צריך לחבר ביניהם. אסור לטשטש ביניהם, אי אפשר להחליף ביניהם, אלא, צריך לחברם. הקב"ה עשה הבדלה אבל יצר חיבור. ההבדלה היא כדי לתחום כל אחד בגבול שלו, בתפקיד שלו, אבל זה לא תפקיד של התנתקות מהתפקיד הכללי, מהכלל. התכלית זה להבדיל ולחבר. קרח חלק גם על ההבדלה, "בְּלִם קְדָשִׁים", וגם על החיבור בין הדברים.

ממשיך הרב שיינברגר שליט"א, התורה נותנת בהירות מי הוא הכהן, מי זה שבט לוי, ומי זה כלל ישראל – זה ההבדלה. הקשר ביניהם הוא שלכל אחד יש את התפקיד שלו. הלב לא יבוא בתלונה, למה אני לב? למה אני לא יושב במח? זה גוף אחד. הוא לא יכול לדבר בשם יחיד, למה אני ככה? צריך חיבור.

השלמה עם סדרו של עולם – גשמי ורוחני

משה מנסה לדחות את קרח מעל פניו ואומר, "בְּקֶר וַיֵּדַע ה' אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ". רש"י מפרש, "עתה עת שיכרות היא לנו ולא נכון להראות לפניו, והוא היה מתכוון לדחותם שמא יחזרו בהם". מה באמת מסתתר בתוך דברי משה בדבר הבוקר? הרי אנשי המחלוקת לא היו שיכורים ובודאי קיים כאן משהו מעבר לרצון של משה לאפשר להם עוד זמן תשובה.

העניין הוא שהקב"ה קבע תחומים בעולם, שיהיה בקר ויהיה ערב, הקב"ה הבדיל בין האור לחושך, והבדיל את ישראל מכל העמים, ובאותו אופן הבדיל את שבט לוי מתוך עם ישראל ואת אהרון משבט לוי. משה אומר להם, כמו שאין לשנות את הבוקר לערב והערב לבוקר, אור לחושך, חושך לאור, כך אין לשנות הבדלה זו בין אהרון לשאר בין לוי. הבדלה זאת היא ממש בגדר חוקיות הבריאה עצמה.

מחלוקת עתיקת יומין

האריז"ל גילה לנו את השורש הרוחני של המחלוקת. המחלוקת בין קרח ומשה לא התחילה בפרשה שלנו, זוהי מחלוקת עתיקת יומין. מחלוקת קין והבל, ימין ושמאל. משה הוא גלגול של הבל, קרח הוא גלגול של קין. כתוב, "כִּי שְׁבַעְתִּים, יָקַם-קַיִן" (בראשית ד' כ"ד). "יקם" זה ר"ת יתרו, קרח, מצרי. שלושת החלקים של נשמת קין, מצרי – הנפש, קרח – הרוח, יתרו – הנשמה. את הנשמה, החלק הזך ביותר, את יתרו משה הצליח להחזיר בתשובה. את הנפש במצרי היה אפשר לתקן רק בהריגתה, לא היה שם שום ניצוץ רק קליפה, "וַיִּפֶן כַּה וְכֹה, וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ" (שמות ב' י"ב) – אין איש, רק קליפה. אבל את קרח משה לא הצליח לתקן, מפני שקרח מסמל מחלוקות שקיימות בבריאה עד גמר התיקון. זה לב האבן. יתרו זה הרפ"ח ניצוצות אותם אנו צריכים לתקן וקרח זה לב האבן, אותו יתקן הקב"ה בגמר התיקון. "וַיְהִסְרֵתִי לֵב הָאֲבֹן, מִבְּשָׂרִים, וְנָתַתִּי לָהֶם, לֵב בְּשָׂר" (יחזקאל י"א י"ט). חשוב להבין שיש בחינה בתוכנו שאותה רק הקב"ה יכול לתקן וכל העבודה שלנו היא רק הכנה לתיקון הזה. בעזרת השם, בקרוב.

מחלוקת ימין ושמאל

טבע המחלוקת בין קרח ומשה, בין קין להבל, טבע המחלוקת בתוכנו הוא בין קו ימין לקו שמאל. נתבונן בדברי הזוהר הקדוש, בפרשת קרח, פרוש הסולם:

"בוא וראה, אהרון הוא ימין, שהוא חסד, הלויים הם שמאל שהוא גבורה, קרח רצה לעשות חלוף הימין לשמאל, שרצה הכהונה, שהוא ימין, בשביל הלויים, שהם שמאל, משום זה נענש. ולא עוד אלא שנמצא בו לשון הרע, שדבר על משה, ונענש בכל. רבי יהודה אמר, השמאל נכלל תמיד בימין שזהו תיקונו של השמאל, קרח רצה להחליף התיקון שלמעלה ולמטה, שהיה רוצה בשליטת הלויים שהם שמאל, שלא יהיו נכללים בכהנים שהם ימין, משום זה נאבד ממעלה וממטה".

"קרח הלך במחלוקת. הרחקה ורחוי, הרחקה ורחוי שלמעלה ומטה, ומי שרוצה לדחות תקון העולם, יהיה נאבד מכל העולמות. מחלוקת, היא הרחקה ודיחוי של השלום, ומי שחולק על השלום, חולק על שמו הקדוש, משום ששמו הקדוש נקרא שלום".

"התורה היא שלום, שכתוב, וכל נתיבותיה שלום, וקרח בא לפגום השלום של מעלה שהוא התורה, דהיינו קו האמצעי שנקרא תורה, העושה שלום בין ימין לשמאל. ושל מטה, של משה. ומשום זה הוא נענש מעליונים ותחתונים, מאש, ומפי הארץ".

העולם מיוסד על ג' קוין, ימין, שמאל ואמצע – חסד, גבורה ורחמים. השמאל זה רצון לקבל ונקרא משיכת אורות ממעלה למטה. דבר הגורם לקיפאון בהולכת השפע. קורח מלשון קרח. הזהר אומר שהשמאל חייב להיכלל בימין, בחסד, בנתינה. מתוך מהלך זה יוצא הקו האמצעי – הרחמים, השלום, האמת.

מי שמגביר את השליטה של השמאל על הימין, מגביר את הרצון לקבל לעצמו, מושך תענוג בצורה אגואיסטית, ללא השפעה לזולת – סופו שיאבד מהעולם. זאת אומרת, מעצם הטבע הרוחני של הבריאה, האורות פשוט יסתלקו מהכלים שלו.

לימוד אישי

כלל הפרשה באה ללמדנו על תיקון השמאל שרוצה לפרוץ (הרצון לקבל לעצמו). "ויקח קרח", לא הספיק לו מה שניתן לו הוא רצה לקחת עוד. כדברי הזוהר, "כל הרודף אחר שאינו שלו, הוא בורח מפניו, ולא עוד, אלא מה שהיה שלו נאבד ממנו".

אם אנחנו נותנים למידת הגבורה (קו שמאל, הרצון לקבל לעצמו, הביקורתיות, ראיית החסרון, הצורך לתקן את העולם) שבנו לפעול מבלי השתלמות במידת החסד אז התוצאה עלולה להיות שמידה זו תחריב את עולמנו ח"ו.

אנחנו חייבים קודם כל לעורר את מידת החסד, לדון לכף זכות, לראות בעין טובה את החיים, להודות על מה שיש. להכיר בסדרי בראשית ובמהלך התיקון של הבריאה ממנה אנחנו חלק. בורא עולם נתן לנו צדיקים שינהיגו אותנו, וב"ה יתן לנו עין טובה וזכות להכיר בהם ולא לחלוק עליהם.

ולא יהיה בקורח

פרשה זו יפה נדרשת, שהרי בתחילתה עוסקת במחלוקת ובענשה, ורבים המפרשים התמהים על קורח ועדתו, הכיצד עלה במחשבתם לחלוק על מנהיגי הדור כמשה ואהרן, כמובא במדרשים.

חילוקי דעות, הן חלק מהחיים, חברים הלומדים יחד, מתווכחים בלימוד, בעלים ונשים מתווכחים, שכנים מתקשים להגיע להסכמה בענין שיפוצים בבנין וכד'. כיצד מיישבים מחלוקות אלו?

במדרש מובא: אמרו: בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה 'קח את הלויים מתוך בני ישראל וטהרת אותם', מיד עשה משה כן לקרח, ולא היו מכירין אותו, אמרו לו: מי עשה כך כך? אמר להם: משה עשה בי כך, ולא עוד, אלא נטלוני ביה ורגלי, והיו מניפין אותי ואומרים לי הרי אתה טהור, מיד התחילו שונאי משה להתגרות בו את ישראל.

במשנה באבות פרק ה' נאמר: "כל מחלוקת שהיא לשם שמיים – סופה להתקיים (היא בעלת ערך), ושאינה לשם שמיים – אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמיים – זו מחלוקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמיים – זו מחלוקת קרח ועדתו".

החולק לשם שמיים מעוניין להגיע לאמת, אם יראו לו שהוא טועה, או יודה בכך כיון שהוא מבין שנקודת המבט שלו לא היתה האמת, לעומתו, מי שנקודת ההתחלה שלו אינה לשם שמיים, הרי הוא מעוניין בסיפוק יצריו ולא יוותר, וגם אם דעתו עשויה להיות נכונה, היא מבוססת על נקודת התחלה של אנוכיות גרידא.

התורה מזהירה: "ולא יהיה בקרח ועדתו", והחפץ חיים סופר זאת כמצות לא תעשה על בסיס דברי הגמרא בסנהדרין. מחלוקות מולידות עוד מחלוקות, ומהר מאד רוכש האדם לעצמו את המידה המגונה של וכחנות, מידה הפוגמת במערכת היחסים שלו. המלבי"ם אומר שבקרב בעלי מחלוקת, אפילו אם הם מאותו צד במחלוקת, אינם יכולים להסכים בינם לבין עצמם, הם מקלקלים את הקשרים שלהם עם בני עמם, כיון שכל אחד מעוניין באמת רק בעצמו ובכבודו האישי.

לעצם דברי המדרש דלעיל מבארים המפרשים שלמדים אנו עד כמה קשה היא הליצנות, כמובא בירושלמי שתחילתה יסורין וסופן כליה, ובמדרש: נמשלו דברי תורה לשמן, מה השמן הזה כוס מלא שמן בידך ונפל לתוכו טיפה של מים, יצאת כנגדה טיפה של שמן, כך אם נכנס דבר של תורה ללב, יצא כנגדו דבר של ליצנות, נכנס ללב דבר של ליצנות, יצא כנגדו דבר של תורה.

ועוד מובא במדרש על הפסוק "ובמושב לצים לא ישב" – זה קרח שהיה מתלוצץ על משה ואהרן והתחיל לומר לפניהם דברי ליצנות, וכן מובא: אמר לו קרח למשה רבינו, טלית שכולה תכלת מהו שתהא חייבת בציצית? אמר לו: חייבת. בית שהוא מלא ספרים, מהו שיהא חייב במזוזה? אמר לו: חייב במזוזה. אמר לו: בהרת כגרים – מהו? אמר לו: טמא. פרח בכולו? אמר לו: טהור. באותה שעה אמר קרח: אין תורה מן השמים ולא משה נביא ולא אהרן כהן גדול.

קרח התלוצץ מהמצוות. אילו היה נוהג כמנהג תלמידי חכמים שבשעה שחולקין בדבר הלכה, כל אחד נותן טעם לדברי עצמו, ומבקש לראות טעם בדברי חבירו, ניתא, אך הוא לא עשה כן ולא רצה לדעת את ההלכה כלל, ובא לידי מינות עד שאמר אין תורה מהשמיים.

המדרש מלמדנו שארבעה סוגי אנשים נקראים רשעים ואחד מהם הוא "בעל מחלוקת" שענשו: "ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמישים ומאתיים איש מקריבי הקטורת". בית דין של מעלה מעניש חוטאים רק מבני עשרים ומעלה, ובית הדין של מטה – רק מבני י"ג ומעלה, אך במחלוקתו של קרח בלעה האדמה גם תינוקות בני יומן: "נשיהם, בניהם וטפם ... וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה".

כולם רוצים להרגיש נינוחים, שלווים ושמחים עם האנשים שסביבם, המחלוקת עלולה להרוס כל זה. אם האדם מעוניין להשיג את צרכיו, הרי כאשר ישנה אי הסכמה – מסרב הוא לוותר ובמקום ליצור שלמות ואחזה, מפריד עצמו מאחרים – מנתק קשרים, ולכן עלינו להתרחק מהמחלוקת כאש הנתפסת בגופו של האדם.

קרח שפיקח היה מה ראה לשטות זו

בספר "מכתב מאליהו" חלק ד', מביא הרב דסלר משל המובא בספר "שאלות ותשובות לרב האי גאון": "מעשה בשועל אחד שבא ארי לטרפו. אמר לו השועל: זומה יש בידי להשביעך, אבל אני אראה לך אדם שמן, שאתה טורפו ושבע ממנו, והיה שם גומץ (בור) מכוסה ואדם יושב מאחוריו. כיון שראהו הארי, אמר לשועל: 'הריני מתירא מתפילתו של זה שלא יכשילני'. אמר לו השועל: 'לא יגיעו הדברים לך, אולי לבן בנך יגיעו, והרי זה מקרא מפורש "פוקד עוון אבות על בנים ועל בני בנים", אבל בין כך אתה תשבע מרעבונך ועד בן בנך זמן הרבה'.

נתפתה הארי וקפץ על הגומץ ונפל שם. בא השועל על שפת הגומץ והציץ עליו, אמר לו הארי: 'הרי אמרת לי שאין הפורענות באה אלא על בן בני'. ענה לו השועל: 'כבר יש עוון של אבי אביך שאתה נתפס בו'. אמר לו הארי: 'אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה?'. אמר לו השועל: 'זלמה לא חשבת כך מלכתחילה?! בשעה שהלכת לטרוף את האדם מתוך ידיעה מראש שבן בנך ייענש על זה?'. ומסיים רב האי גאון: "כמה מוסר יש במשל זה".

ומביא הרב דסלר שהמכשול הגדול שעמד בפני קרח שהיה גדול הדור ופיקח, היא התאווה. כאשר התאווה מתגברת על האדם לא די שאין חכמתו מצילתו, אלא מגייס הוא את החכמה לעזרתו כדי להטעות את העולם ולהוליכם בדרכו המעוותת. יתכן, מוסיף הרב דסלר שזוהי אחת המסקנות להן התכוון רב האי גאון במשלו. גם הארי נפל ברשתו של השועל אך ורק משום שהיתה לו נגיעה ותאווה לבשר קצת יותר שמן, לכן מה שהבין בנקל לאחר שנענש ונסתלקה נגיעתו, לא הבין מלכתחילה כשתאוותו משלה בו.

סגולת פיטום הקטורת

ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרתוכו, ויתן את הקטרת ויכפר על העם. ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצרהמגפה. (יו, יא-יג)

הנה רואים כי עם ישראל ניצל ממגיפה קשה בזכות הקטרת הקטורת, וזמנינו שאין לנו הקטרה בפועל יש לנו "קריאת הקטורת", והיא במקום עשיית המצוה, ונשלמה פרים שפתינו. ובספר בזוהר הקדוש הפליא לדבר על ענין סגולת אמירת סדר פיטום הקטורת, ושהיא מצילה מכל צרות ומכל דברים רעים. וידוע שמסוגלת לפרנסה ג"כ, וכאשר האריכו האחרונים בספרתם, ע"י בזוהר ויקהל (ק"ט). ופנחס (רכד.) ופרשת וירא (קא.) וזוהר חדש (דף סז:).

ומסופר בזוהר (וירא שם) מעשה ברבי אחא שהגיע לעיר טרשא, והיתה שם מגפה ונפלו חללים, ומיד התאספו אליו ואמרו לו: "האינך חס עלינו", וסיפרו לו כל הצרה. וציוה שארבעים מובחרים יבואו, וחילקם בארבע קצוות העיר, עשרה בכל פינה, וציוה שיאמרו את "פרשת הקטורת" וכך היה שפסקה המגפה. באו בחלום ואמרו: אלו האנשים אינם הגונים ואתה מציל אותם? ראוי לך שיחזרו בתשובה כי לא על חנם נפקדו במגפה והכל בגלל מעשיהם הרעים, מיד התעורר וסיפר להם והחזירם בתשובה "וקבלו על עצמם שלא יתבטלו מן התורה לעולם" והחליפו שם המקום לשם "מתא מחסיא".

וכתב מרן החיד"א בספר צפורן שמיר (סימן ב): "פיטום הקטורת יכוין בו הרבה וכו' כי הפליגו בזוהר הקדוש וכו', ומזה ישכיל לכוין בו הרבה ולאומרו בשמחה, לעשות נחת רוח ליוצרינו ולא יכוין לתועלת עצמו ח"ו". וכ"כ בספרו מחזיק ברכה (סי' קלב) ע"ש.

ובספר סדר היום (בענין נפילת אפיים) כתב: "וראוי לכל בעל נפש להשתדל בכל עז לאומרה פעמיים וכו', ולכוין בו מלה במלה. וגורם לנו ברכה והצלחה בכל מעשי ידינו. ומעשיר ואינו בא לידי עניות וכו', ויזכה להרוחת מזונותיו בלא ספק". וה' הטוב יהיה בעזרנו. אמן.

טעות אופטית

איני מצליח להבדיל בין שני סוסים, סח איכר לחברו, "שניהם זהים בגובה ובמבנה הגוף". החבר נד בראשו: "עצתי לך פשוטה. זנב הסוסים אינו כה חיוני עבורם, תוכל לחותכו לאחד מהם". והזנב נחתך.

לאחר שבוע יצאו שני הסוסים למרעה ובאורח בלתי מוסבר חזרו שניהם קצוצי זנב ואפופי זבובים... "אולי תקלי שוב עצה מה לעשות", ביקש האיכר מרעהו. והלה יעץ לקטום את קצה – אוזנו של אחד הסוסים. מיודענו שב להיות שמח וטוב לב. עד ש... ניחשתם נכון. לאחר זמן מה נקטם אף קצה אוזנו של הסוס השני.

כאן אילפו בינה אחד האנשים הנבונים בכפר: "תמדוד את שניהם מכף רגל ועד רעמה. מסתבר שאחד מהם גבוה מעט מחברו". לאחר יום מתקשר האיכר הנרגש לרעהו: "מצאתי את ההבדל – הסוס השחור גבוה ב-3 ס"מ מהסוס הלבן...".

"וקרח שפיקח היה, מה ראה לשטות זו? עינו ה'ט' עתו". במילים אלו 'מסביר' רש"י הקדוש את ההיגיון שעמד מאחורי מעשיו של קרח, שראה ברוח הקודש שתצא ממנו שושלת מפוארת של עובדי ד' וחשב בליבו שבשביל אותם צדיקים, שבתוכם שמואל הנביא, יעשה ככל העולה על רוחו ויינצל.

אך מה פשר הביטוי "עינו הטעתו". קרח לא קרא את המפה נכונה. בשל איזו סיבה?

נעבור לסיפור שהתרחש לפני 115 שנה בעיירה סקאהל שבגליציה (אוקראינה, כיום). בימים שהדי חתונתו של נכד כ"ק מרן האדמו"ר מבעלזא שליט"א מתחילים לפוג, נזכרנו בסיפור שהתרחש בחתונתו של האדמו"ר הקודם – רבי אהרן מבעלזא, ששופך מעט אור על הלך רוחו של קרח.

וכך היה מעשה: בתקופה שלפני נישואיו הגיעה הודעה מהפריץ הגוי שברצונו לבוא יחד עם הפריצה לאחל מזל טוב ל'ראבין' היהודי ובנו החתן. רבי אהרן לא ידע את נפשו. ביום נישואיו, יום גדול וקדוש של מחילת עוונות, גויה תעבור מול פניו? וכדי לקבל מושגים, נציין שלימים העיד על עצמו שלא ראה מעודו פרצוף של גבר גוי!].

נכנס רבי אהרן לאביו הגדול ותינה צערו בפניו. פתח אביו – האדמו"ר רבי ישכר דב – חומש במדבר בפרשת ציצית והקריא באוזניו: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם". "לכאורה", נס האדמו"ר לבנו, "הסדר

צריך היה להיות הפוך 'אחרי עיניכם ואחרי לבבכם'. שכן העין היא זו שרואה בתחילה. זאת ועוד, שכמעט בכל מקום שהוזכרו יחד בתנ"ך העיניים והלב – קדם הלב לעיניים. הלא דבר הוא.

"אלא, ביאורו של עניין, שהתורה מבהירה לנו יסוד בכוחות הנפש: מה שהלב אינו מוכן לראות – העין לא תשזוף!". לדוגמא, כששני שונאים מושבעים, עובדים יחד במקום אחד. בלית ברירה שוהים הם יחד, אבל הם לא יביטו איש בפני רעהו ואפילו לא בטעות.

רבי אהרן יצא מחדר אביו נחוש בדעתו לא לראות את הפריץ, וק"ו את אשתו. בסופו של מאורע, משך רבי אהרן בשרוולו של אביו לפני החופה: "מילא, רצה הגוי להגיע. אבל מדוע הוא מאחר?!". אביו בישר לו שהגוי חלף מזמן מן המקום לאחר שאיחל מזל-טוב והחתן אפילו לא חש בנוכחותו...

וכעת לקרח. קרח לא היה טיפש כלל. ברם, הוא החליט בליבו לצאת נגד משה רבינו, ואז ערך הערכת מצב – מה ה' ביטחונות' שיאפשרו לו יציאה כזו בפומבי ואיך הוא ישרוד את זה. הפתרון בדמותם של הצאצאים הקדושים שעתידים לצאת ממנו היה נכון, אבל בלהיטותו לא לקח בחשבון אפשרויות נוספות. כמו האפשרות שבניו יחזרו בתשובה ברגע האחרון, וינצלו מבליעה במעמקי אדמת המדבר.

"עיניו הטעתו", כי העין לא רואה מה שהיא מחליטה לראות, אלא מה שרוצה הלב. וכשהלב מאוד מעוניין – העין תראה גם עקום...

זו גם הבנה נוספת מדוע נסמכה פרשת ציצית לפרשת קרח, ללמדנו שהלב הוא החושק והעין כפופה לו. מיד לאחר שהוזהרו בני ישראל לא לתור אחרי הלב והעיניים – עשה זאת קרח בלי למצמץ.

כולנו חכמים, כולנו נבונים. גם קרח פיקח היה, אבל זה לא מנע ממנו לעשות טעויות. כי בשורה התחתונה כולנו יכולים לחפש הבדלים נוספים בין 'סוס שחור לסוס לבן' – לאחר שהחלטנו שהם זהים. מקרח נלמד לעצור ולפשפש היטב

בעומקן של החלטותינו, לראות האם אכן המציאות נכונה, או שמא עינינו משכתבות את המציאות לפי פעימות הלב.

האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף

כלל יסודי גדול צייתה תורה כנאמר בספר דברים: "איש בחטאו יומתו". כלומר: אין בית דין רשאי להעניש אדם בשל חטאו של אחר. על החוטא – ורק עליו לשאת את ענשו ולשלם על מעשיו. ברם, האם הוראה זו אמורה גם כלפי בית דין של מעלה? בפרשתנו מועלית בעיה זו בתפילתם של משה ואהרן: "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף".

במהלך התקהלותה של עדת קרח אל פתח אהל מועד אמר ה' למשה ולאהרן: "הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אותם כרגע". שני המנהיגים הגיבו בדברי סנגוריה על העדה ואמרו: "א-ל א-להי הרוחות לכל בשר, האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף?"

חז"ל הציגו את תשובת ה': "אמר להם הקדוש ברוך הוא, יפה אמרתם, אני מודיע מי חטא ומי לא חטא". כלומר, גם בבית דין של מעלה חל הכלל: "איש בחטאו יומתו", או כנאמר בספר שמות: "מי אשר חטא לי אמחנו מספריי", וכך אמנם היה, אלה שנענשו במעשה קורח היו שותפיו למרד ולחטא כמודגש בהמשך הפרשה: "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם ... ואת כל האדם אשר לקורח".

במספר מקומות בתנ"ך נראה לכאורה ענישה אלקית גם כלפי אנשים שלא חטאו כדלהלן:

א. בעשרת הדברות נאמר: "פוקד עוון אבות על בנים ועל שלשים ועל רבעים לשנאי".

ב. ה' נראה לאבימלך בחלום לאחר שלקח את שרה אשת אברהם ואומר לו: "ואם אינך משיב ... דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך". והתוצאה: "וירפא אלוקים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו וילדו". אף שאבימלך עשה שלא כדין – נענשו כל אנשי ביתו כולל אמהותיו ושפחותיו, ושוב, מדוע? וכי גם הם חטאו?

ג. בפרשת "המולך" שבספר ויקרא נאמר: "ואם העלם יעלימו עם הארץ ... בתתו מזרעו למולך ... ושמתי את פני באיש ההוא ובמשפחתו, והכרתי אותו ואת כל הזונים אחריו לזנות אחרי המולך מקרב עם". גם האיש המקריב את בנו, הוא ומשפחתו יענשו בידי שמים וכן כל האנשים שישתפו עמו פעולה וזנו אחרי המולך.

ד. בפרשת בחוקותי – בשיא התוכחה, כאשר הבשורה על נטישת הארץ כבר הושמעה, מושמעת קללה "והנשאים (אלה שהצליחו לשרוד מהמאורעות בארץ אויב) בכס ימקו בעונם בארץ אויביהם, ואף בעונות אבותם איתם ימקו". האם לא די במה ששילמו על עוונות עצמם שהם עוד חייבים לשלם "בעוון אבותם"?

ה. במספר מקומות בספר תהילים מבקש דוד מה' שיעניש את הרשעים או את רודפיו ובמספר מקומות מתיחס גם לזרעם ומבקש שיד ה' תפגע גם בהם: "כי ה' אוהב משפט ולא יעזוב את חסידיו ... וזרע רשעים נכרת". "אל יהי לו מושך חסד ואל יהי חונן ליתומיו".

לאור כל הדוגמאות דומה ומתברר כי ישנו נושא אחד משותף לכל הנענשים, הם בני משפחתו של החוטא ומקורביו. רבי שמעון שאל: "אם הוא חטא, משפחתו מה חטאה?", ותשובתו: "לומר לך, אין לך משפחה שיש בה מוכס – שאין כולה מוכסין, ושיש בה לסטים – שאין כולה לסטים, מפני שמחפין עליו". רבי שמעון רואה את משפחת החוטא כמשתפים פעולה עמו, כמושיטים לו יד, כמחפים עליו, כמצדיקים את מעשיו. אם התורה מגלה באי-אלו עבירות שגם המשפחה נענשת, הרי בורא עולם יודע מי הם אלה ששיתפו פעולה ואת מי יש לכלול במערכת הענישה, שהרי "א-ל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא".

עתה, לאור דברי רבי שמעון נעקוב ונראה שאכן בני המשפחה שיתפו פעולה עם החוטא, הן במעשה קורח, הן במעשה אבימלך שכל אמהותיו חיפו על מעשיו וסייעו לו בחטיפת שרה מאברהם וכן משפחת המקריב למולך נענשת אף היא כי שיתפה פעולה בפולחן. כך גם בתפילותיו של דוד המבקש מה' שיעניש את הרשעים ואת זרעם, מדובר לדידו של רבי שמעון כשיוצאי חלציו של הרשע הולכים בדרכו ומשתפים עמו פעולה.

ניתן להסיק שהכלל "איש בחטאו יומתו" מחייב גם את בית הדין של מעלה. שם יודעים לבחון בליות ולב ושמ דנים ב"נסתרות" כב"נגלות". לא כן בבית דין של מטה שבו מופיעות רק ה"נגלות" ובבית דין זה מקבל הכלל: "איש בחטאו יומתו" משמעות מצומצמת התחומה במעשיו של החוטא בלבד שהרי "אין לדיין אלא מה שעניו רואות", ולכן שאלתו של משה: "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" – מקבלת תשובה שלילית.

אתם עשיתם את כל הרעה הזאת – שמואל (א,יב)

סיפור מופלא עד למאוד, הוליד בעקבותיו שאלה נדירה ומעניינת. ומעשה שהיה כך היה:

מעשה במורה שהרבה להתלונן על אחד מתלמידיו – יענקל'ה. המורה טען כי הילד אינו רגוע, ומחולל מהומה ובלאגן בכיתה. כמעט ולא עבר יום, שלא קיבל הילד עונשים, ולפעמים אף הרחיק אותו המורה מבית הספר ליום או יומיים.

ויהי היום, קרא המורה לאביו של יענקל'ה והודיעו: "אי אפשר יותר להמשיך כך! יענקל'ה שלך זקוק ל'רטלין'!" (רטלין היא תרופה הניתנת לסובלים מהיפראקטיביות, ומביאה להרגעה, ערנות וריכוז). תחילה ניסה האב לשכנעו כי בנו אינו סובל כלל מבעיות התנהגות ואי-שקט, "הוא דוקא רגוע מאד, ומסוגל להתרכז לאורך זמן ברגיעה מוחלטת". אך משהמשיך המורה להתעקש, התחנן האב: "אנא רחם עלי, מהיכן אקח רטלין, אין לי כסף לזה. אני תפרן". אך המורה בשלו: "איני מסוגל יותר להחזיק את בנך. חזר על הפתחים וקנה רטלין!"

בלית ברירה הסכים האב לרכוש את הרטלין, אך הוסיף לשאול: "אני ורעייתי עוזבים את הבית מוקדם בבוקר, והיאך נוכל ליתן לו קודם הלימוד את הרטלין?" "הסר דאגה מלבך", הרגיעו המורה, "אני אדאג שיקבל את התרופה מידי בוקר".

– "איני מעוניין שכל הכיתה תראה שנוטל בני רטלין!"

– "אל דאגה יקירי, אני אשלח אותו מידי בוקר לחדר המורים, ואבקש ממנו שיכין עבורי כוס קפה, ושם יקח בסתר את הכדורים המונחים בארון". דברי המורה התקבלו על האבא.

ואכן, כך היתה, האב קנה מכספו את הרטלין, ומידי יום ביומו נטל הילד כדור אחד. והתוצאות – פלאי פלאים יענקל'ה הפך ממש למצוין שבמצוינים.

כעבור חודשיים, יושב האב עם בנו המוצלח, ושואל אותו: "איך בכיתה?", עונה לו הבן: "תשמע אבא, משהו לא רגיל קורה. כבר חודשיים שיש שקט בכיתה, המורה מרוצה ממני מאד. הוא רגוע כלפי. לא צועק ומתרעם עלי כלל". האב השתומם. "מה הסיבה לכך בני?"

וכאן השיב הבן תשובה מסמרת שיער: "מה הסיבה אני לא יודע. אבל מה שכך אני יודע, שבכל בוקר לקראת סוף התפילה המורה שולח אותי להכין לו קפה. אני מגיע לחדר המורים, מכין קפה, לוקח כדור קטן, ומשליך אותו ל---תוך כוס הקפה!!! המורה שותה את הקפה, והוא נרגע..."

התברר שמי שסבל מאי-שקט והפרעות ריכוז, היה לא אחר מאשר המורה. הדבר נודע לבסוף למורה, והוא הבין כי הבעיה היתה שלו. הוא האשם בכל מה שקרה ולא התלמיד. המורה ניגש אל תלמידו, וביקש את סליחתו, ואכן התלמיד, שהינו בעל מידות תרומיות, נענה לו וסלח בלב שלם.

והנה, פנה המורה למו"ר הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א, סיפר לו את כל הסיפור, וביקש לשאול: "נתעוררתי כעת בשאלה חמורה – האם אני חייב להשיב לאבא האביון את דמי הרטלין?"

השיב מו"ר שליט"א: מעיקר הדין היה נראה שהמורה צריך לשלם עבור הרטלין, מאחר ונתברר שהוא האשם, והוא זה שהיה זקוק לתרופה ונהנה ממנה. אולם, מאחר והאבא שילם על מנת שבנו ימשיך בלימודים בהצלחה, ניחא לו לאב להוציא הוצאות על כך, ואדרבא, נהנה האב בכפלים – גם שלא הורחק בנו מבית הספר, וגם שלא קיבל סמים מיותרים!...

ועל כל פנים, המוסר עבורנו עצום – כמה אנו ממהרים להאשים את השני ולדונו לכף חובה. כמה חשוב שנתבונן בעצמנו תחילה, האם לא בשלי כל המצב הזה? איך אמרו חז"ל – "קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים"! ובפרט כשבאים להטיל עונש כלשהו על התלמיד או הבן, כמה עלינו לחשוב לפני כן, האם באמת העונש מגיע לו...

ב . פרפראות מהפרשה

1. וַיִּקַּח קִרְחַב בֶּן יִצְחָק בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֱלִיָּאָב וְאוֹזַן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן" (ט"ז , א')

מדוע נקרא הפרשה על שמו של קורח הרשע? אלא הפרשה נקראת על שמו, כדי להדגיש את הדבר החיובי שבמחלוקת קורח, והיא שאיפתו להיות כוהן גדול. שאיפה זו היא ודאי דבר טוב, ורצון כזה, להתקדם ולהשתפר, צריך להיות אצל כל יהודי.

2 . טענתו וטעותו של קרח לחלוק על משה (טז,א)

במדרש פליאה כתוב "מה ראה קרח לחלוק על משה פרשת אדומה ראה" והדברים צריכים ביאור.

ומבאר הרב אברהם ברוידא זצ"ל שאחר חטא העגל משה רבינו לימד זכות על עם ישראל שטען לקב"ה שמכיוון שהקב"ה אמר לא יהיה לך אלוקים אחרים על פני בלשון יחיד אזי בני"ה הבינו שהאיסור הזה נאמר רק למשה רבינו ולא לשאר בני ישראל. ועל פי הבנה זו יוצא שאכן משה רבינו שונה משאר בני ישראל. אך אחר שראה קרח את הפרה אדומה שהיא באה לכפר על חטא העגל אז הבין קרח שטענתו של משה לא התקבלה ואין הבדל בין משה לשאר בני ישראל ולכן טען "לא אתם לבדכם שמעתם בסיני אנכי ה' אלהיך (שמות כ ב), כל העדה שמעו"

3 . ויקח קורח (טז,א)

וברש"י והלבישן טליתות שכולן תכלת באו ועמדו לפני משה, אמרו לו טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית או פטורה אמר להם חייבת התחילו לשחק עליו אפשר טלית של מין אחד חוט אחד של תכלת פוטרת, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה, ע"כ. ובפשוטו נראה שלא חלקו על עצם מצות ציצית רק על הצורך בתכלת בטלית שכולה תכלת ויל"ע דהא קי"ל דבעי מין כנף ויתפו"ל דבעינן תכלת מדין דמין כנף.

וי"ל דהם באו לטעון מאיזה דין חייבת בתכלת, דמשה אמר שחייבת מדין תכלת, ובזה יש נפק"מ, שאם חייבת מדין תכלת הרי שצביעת התכלת צריך

לשמה אך אם חייבת משום מין כנף לא בעינן צביעה לשמה, וזהו שטענו שמדין תכלת אין חייבת.

4 . ויקח קורח (טז,א)

וברש"י והלבישן טליתות שכולן תכלת באו ועמדו לפני משה, אמרו לו טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית או פטורה אמר להם חייבת התחילו לשחק עליו אפשר טלית של מין אחד חוט אחד של תכלת פוטרת, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה, ע"כ. ובפשוטו נראה שלא חלקו על עצם מצות ציצית רק על הצורך בתכלת בטלית שכולה תכלת ויל"ע דהא קי"ל דבעי מין כנף ויתפו"ל דבעינן תכלת מדין דמין כנף.

וי"ל דהם באו לטעון מאיזה דין חייבת בתכלת, דמשה אמר שחייבת מדין תכלת, ובזה יש נפק"מ, שאם חייבת מדין תכלת הרי שצביעת התכלת צריך לשמה אך אם חייבת משום מין כנף לא בעינן צביעה לשמה, וזהו שטענו שמדין תכלת אין חייבת. (חוט המשולש)

5 . ויקח קורח (טז,א)

ובגמ' (סנהדרין קט, ב) ויקח קרח, אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו, ע"כ. ויש לדעת היאך נופל כאן לשון מקח, שהרי מקח ענינו לקבל דבר כנגד מה שנותן, ואמנם יתכן שיקבל דבר רע כנגד מה שנתן אך צריך שיקבל ואז שייך לדון אם המקח נכון אם לאו, אולם כאן קרח הא לא קיבל דבר ואדרבא נלקח ממנו הכל, וצ"ב.

ונראה דהנה להלן (פסוק ז) הביא רש"י ממדרש, קרח שפקח מה ראה לשטות זו אלא עינו הטעתו שראה שלשלת גדולה עומדת ממנו שמואל ששקול כנגד משה ואהרן, אמר בשבילו אני נמלט, וכששמע מפי משה והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש, שכולם אובדים ואחד נמלט טעה ותלה בעצמו ולא ראה יפה, ע"ש. ושמעתי לבאר טעם אמאי זכה קרח שממנו יצא שמואל, משום שעל ידו נתקדש שמו ונתברר שמשה אמת ותורתו אמת, ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, (ובעיי"ז י"ל בהא דאיתא גיטין נז, ב מבני בניו של המן למדו תורה, שזכה לכך משום שע"י

מעשיו חזרו ישראל למוטב). ויוצא דבגלל עונשו שפצתה האדמה את פיה ועי"ז נתקדש ש"ש זכה לשלשלת הגדולה שיצאה הימנו. ולפ"ז י"ל דה מה שטעה, כיון שחשב שבזכות שלשלת זו ינצל והבין כן דברי משה שכולם אובדים ואחד נמלט, רק שלא ראה יפה, כיון שכל מה ששלשלת זו יצאה הימנו זה משום גודל עונשו, וזה מ"ש ר"ל שלקח מקח רע לעצמו, דמשום מעשיו קנה שלשלת גדולה זו רק דכשלעצמו הוא מקח רע דכנגד זה קיבל ענשו הגדול שע"ז נתקדש ש"ש.

6 . ויקח קורח בן יצהר בן קהת בן לוי (טז,א)

הנה לשון 'ויקח' קשה, ובתרגום אונקלוס תרגם 'ואתפלג', וז"ל רש"י ויקח קורח לקח את עצמו לצד אחר להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה, וזהו שתרגם אונקלוס 'ואתפלג' נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת.

ואפ"ל דברי קדושין דרשינן כי 'יקח' איש אשה אין 'קחה' אלא בכסף, ויתכן לומר 'ויקח' קורח אין קחה אלא בכסף לפי שהיו לו אוצרות כסף, ובכסף 'לקח' את כל עדת קורח כי שיחד אותם בכספו, ולכך נאמר לשון 'ויקח', ובמס' (סנהדרין נב, ב) למה ת"ח דומה לפני ע"ה, בתחלה דומה לקיתון של זהב, סיפר הימנו, דימה לקיתון של כסף, נהנה ממנו דומה לקיתון של חרש כיון שנשבר שוב אין לו תקנה. וז"ל רש"י שם, משום דאיירי בעדת קרח נקט לה 'שהיו תלמידי חכמים' כדכתיב (פסוק ב) נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם, ועל שם שפיתם אותו רשע כשנהנו מממונו הקלו בעיניו להשיאם ולהחזיק ידו במחלוקת ולמרוד בהקב"ה עכ"ל.

הרי כתב רש"י מפורש שע"ז ממוזן 'לקח' אותם, כשנהנו מממונו הקלו בעיניו של קורח לצרפם אליו, 'כי השוחד יעורר עיני חכמים'.

7 . ויקח קורח וכל עדתו (טז,א)

יש מחלוקת שהיא לשם שמים, כמחלוקת הלל ושמאי. עליה נאמר: "אלו ואלו דברי אלוקים חיים". ויש מחלוקת אסורה, שלילית, הרסנית, וזו מחלוקת קורח ועדתו. כך כתבה המשנה. שאל הגאון רבי יוסף משאש זצ"ל, בספרו "נחלת אבות": מדוע כותבת המשנה כי מחלוקת שלא לשם שמים זו מחלוקת קורח וכל עדתו. היתה צריכה לכאורה לכתוב שזו מחלוקת קורח ומשה רבינו עליו השלום!

ותירץ בסיפור מעשה שהיה בעיר ליוורנו שבאיטליה, והוא כה טיפוס ומאפיין!
היו בעיר שבעה פרנסים שניהלו את חיי הקהילה היהודית, "ז' טובי העיר". יום אחד
קם אחד הפרנסים והעלה הצעה לסדר היום: המקוואות בעיר שוכנות במבנים
רעועים ומטים ליפול, ומאז בנייתם התרבתה האוכלוסייה ומשפחות רבות נוספו.
ועניין טהרת המשפחה הלוא הוא מעיקרי ויסודות הבית היהודי, וטהרת נשמותיהם
של ילדינו תלויה בו! על כן, יש לבנות מקווה טהרה חדישה ומשוכללת, רחבת
ידיים, ויפה שעת אחת קודם!

"ניחא", ענו הפרנסים. "היכן נבנה את המקווה החדשה?"

אמר: "כבר חשבתי בדבר, ואיתרתי מגרש שומם במרכז העיר, באתי בדברים עם
בעליו וכזה הוא מחירו".

מיד הצטרפו שניים מהפרנסים, ותמכו בהצעה. קם נשיא הוועד וקרא ברגש: "מחיר
מופקע הוא, וממון הקהילה אינו הפקר! יודע אני שזה המחיר במרכז העיר, אבל
מקווה יש לבנות במקום שאינו כה מרכזי. ונרוויח שני דברים: המבנה יקום במקום
צנוע ושקט, ומחיר המגרש יהיה נמוך בהרבה! הנה, בזה הרגע עלה בדעתי שיש
מגרש פנוי בסמוך לחומת העיר, ואני מוכן לבוא בדברים עם בעליו!"

נזעק המציע הראשון, וטען שיצטרכו ללכת באישון לילה עד לקצה העיר, ואין זה
ראוי ורצוי. עמדו למניין. המציע הראשון זכה בתמיכת שלושה מחבריו, והנשיא
נותר במיעוט. אבל הוא לא אמר נואש. הלך לגבירים בעלי השפעה בקהילה ודרש
שיעמדו לימינו, לבל ירוקנו את קופת הקהילה ויתבעו מהם למלאות את החסר.

גם הצד שכנגדו הלך, והתסיס את המון העם: "ראו, הנשיא מבקש להרחיק את
המקווה לפאתי העיר. העשירים יגיעו לשם במרכבותיהם, אבל העניים יכתתו
רגליהם בחושך, ינגפו במהמורות וכבורות בדרך!"

נחלקה הקהילה לשתי מפלגות, נישאו נאומים חוצבי להבות, והדברים הגיעו
לתיגרות ומהלומות!

נודע לשלטונות דבר התסיסה. קרא המושל לרב העיר ושאלו לחוות דעתו. הרב
ידע שבשני המחנות אנשים קשים ונרגנים, ולכל צד שייטה יעורר עליו את חמת

הצד האחר, והודיע שאינו מתערב. המושל לא קיבל זאת, והטיל עליו להשכין שלום בקהילה. הלך הרב לשוחח עם הנשיא, והלה ירה זיקים: כספי הקודש, כסף קדשים הוא, ויש לשמור על גדרי הצניעות, דברים כדרבנות.

הלך לפרנס השני, ושמע שאין בדעתו לוותר על נוחות התושבים ורווחתם! נאנח הרב, לא הותירו בידו ברירה. הלך אל בעל המגרש שבמרכז העיר, ושאל האם ברצונו למכרו, ובכמה, אמר לרב, כמשיח לפי תומו: "האמת היא, שאני נושא ונותן בנידון. אני חייב כסף רב ליהודי פלוני, ואין ידי משגת לפרוע את חובי. שיעבדתי מגרש זה לחוב, ובעל חובי פנה למכר שלו, שהוא אחד הפרנסים, כדי שהקהילה תקנהו במחיר גבוהה ותקים עליו מבנה ציבורי. מהסכום שאקבל אצטרך להפריש דמי תיווך לשניים מהפרנסים, שבתמיכתכם תתאפשר המכירה". אמר הרב בלבו: כאשר שיערתי כן מצאתי, אכן נודע הדבר.

משם הלך למשרדי המושל, וחקר מיהו בעל הקרקע בפאתי העיר. נודע לו שהמגרש שייך ליהודי שהיגר לצרפת. שיגר אליו מכתב, ושאל האם ניתן לרכוש את המגרש. הלה ענה במכתב, איך לא, שהמגרש ממושכן לנשיא הקהילה... עלה הרב אל המושל עם הממצאים שבידו, והמושל הדיח את כל הפרנסים. והעביר אחרים במקומם.

עליהם, יש כנראה סיפורים אחרים...

וזה עניין מחלוקת "קורח ועדתו". לכל אחד מהם, היו אינטרסים משלו... קורח ביקש להיות כהן גדול בעצמו. דתן ואבירם ואון בן פלת, תבעו את בכורת בני ראובן, שביקשו להחזיר לבכורים את עבודת הקודש ממנה נידחו בחטא העגל. ונמצא, שאילו – בהזיה פרועה – היה המרד מצליח, מיד היתה ניטשת מלחמת הכל בכל...

זהו שאמרו שקשר רשעים אינו מן המניין. אין זו אחדות אמת, אלא ברית קשרים לשעה. עד שיציצו הנגיעות האישיות, ותהיה חרב איש ברעהו.

שומע אדם נאומים חוצבי להבות, פוליטיקאים מתלהמים, אל יסחף, אל ילך שולל. אחד הוא חסר הנגיעות האישיות: הרב!

8. ויקח קרח בן יצהר (טז, א)

דרשו חז"ל (סנהדרין, ק"ט :) "ויקח" אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו. הגאון רבי ברוך אברהם טולידאנו מגאוני מקנאס שבמרוקו בספרו "אמרי ברוך" מבאר נפלא מהו המקח הרע שלקח קרח : מסופר על אחד הגאונים כשנכנס פעם לבית המדרש הבחין במספר עניי העיר המצפים לצאתו של גביר העיר מבית המדרש. אך הגביר לא הרגיש כלל שממתנים למוצא כיסו, והיה יושב ולומד בצוותא עם החכמים גמרא. ניגש אליו הרב ואמר : עתה ידעתי שהנך עריק מצבא מדינתנו, הסמיקו פניו ואמר בכעס : לא ידעתי את שיחת כבודו. השיב הרב : דע לך ידידי כל בני עמנו היהודים חיילים הם בצבאו של מלך מלכי המלכים, לכל אחד מאיתנו תפקיד מוגדר ומיוחד, המחליף תפקידו בזולתו יקרא עריק מן הצבא. דע לך : בך בחר ה' להיות עתיר נכסים וממון לרוב, והנך ממונה על עניי העיר להחיותם ולהחזיקם, מדוע הנך מפקיר ומניח תפקידך, הנח לגמרא לחכמים המופלגים היושבים בשבת תחכמוני – בית המדרש, קום מלא תפקידך נאמנה. ממעלליו של קרח : איתא במדרש (שוחר טוב תהילים א) אמר קרח לישראל בואו ואספר לפס : אלמנה אחת היתה בשכונתי ואין לה רק שדה אחת ושור וחמור, באה לחורשה אמר לה משה "לא תחרוש בשור וחמור" כתיב. באה לזרוע אמר לה "שדך לא תזרע כלאים", באה לקוצרה אמר לה הניחי לקט שכחה ופאה, באה לעשות גורן אמר לה תני לאהרן תרומת מעשר. עלה כעסה ועמדה ומכרה את השדה וקנתה שני כבשים, כיון שילדו אמר לה תני הבכורות לאהרן, תני הגיזה הראשונה לאהרן. כעסה ואמרה הרי הם עלי כחרם, אמר לה כולה שלי. נטל ונשארה בוכה ללא כלום, עיי"ש.

רעיון נוקב ועמוק טמון בפרשתינו: לא לטשטש את התפקידים. לכאורה תימה הלא קרח עשיר מופלג היה, כדברי חז"ל (פסחים קי"ט). שלוש מאות פרדות היו נושאים את מפתחות אוצרותיו. הרי שאם היה מרחם על האלמנה היה יכול ליתן לה מעט צדקה מנכסיו המרובים, ובכך היה גואלה מעניותה, מה לו לקרח להכניס ראשו ולנסות לשנות את כל הנהגת משה ואהרן אל פי ה' במדבר?. אלא קרח במקום למלא תפקידו וליתן מכספו לעניים ניסה לקחת תפקיד לא לו, והכניס

ראשו בין החרים הגבוהים – מנהיגי ישראל משה ואהרן. נמצא שלקח מקח רע לעצמו, נטש את תפקידו המיועד לו ולקח תפקיד אחר, שהורידו לבאה שחת.

9 . וַיִּקַּח קֹרַח... וְדָתָן וְאַבְיָרָם... וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֱלֹהִים... מִדּוּעַ תִּתְּנֵנָּהּ עַל קָהָל הַ (טז, א-ג)

מה מלמדות אותנו 4 היסודות שבבריאה?

בפרשת השבוע אנו קוראים את הסיפור המפורסם של "מחלוקת קורח ועדתו", סיפור שהתחיל עם הרבה הומור וקומדיה – והסתיים עם כאב עמוק והמון טרגדיה, וכדלהלן:

בתחילה קורח ועדתו עשו צחוק מהתורה ומצוותיה ומהמנהיג משה ואחיו אהרון הכהן (רש"י י"ז ג' ומדרש תהלים א'), אך סופם שפגעה בם יד ה' והם נענשו בשריפה (במדבר רבה י"ח י"ט) ונבלעו באדמה והארץ חנקה אותם לאט לאט (מדרש לקח טוב ל"ג ט"ז) וגם כל רכושם ניקבר עימם (ירושלמי סנהדרין פ"י ה"א) ואפילו שמם שהיה רשום בכל מיני שטרות וספרי יחוס – נמחה ונמחק באופן פלא (סנהדרין ק"ט ע"ב). והטרגדיה הגדולה ביותר שארעה לקורח ועדתו, זה שהם נענשו לנצח נצחים ונמחו גם מהעולם הבא (לדעת ר"ע שם).

וכל זאת למה? מדוע הבורא נלחם מלחמת חורמה בקורח ועדתו והשמיד אפילו את שמם ורכושם? מפני שהמחלוקת מאוסה מאוד בעיני ה' – ואין הוא חפץ שיישאר ממנה ומאנשיה כל זכר, לא ישיר ולא עקיף, לא מהם ולא מרכושם, ואפילו לא משמם (פני משה בירושלמי סנהדרין פ"י ה"א).

עד כאן ההיסטוריה של קורח ועדתו. אלא שכל מי שמעיין בפרשה – מיד מרים גבה או שנים, ומי שיש לו שלושה גבות – מרים את שלושתן. מדוע?

מפני שכרגע הכרזנו קבל עם ועולם שהבורא מתעב את המחלוקת ולא חפץ שיישאר ממנה שריד ופליט, ומשום כך הוא מחה את קורח ועדתו ושמם ורכושם. מצד שני בהמשך הפרשה מסופר שה' מצווה את משה לקחת את המחנות של אותם 250 בעלי מחלוקת ולעשות מהם ציפוי למזבח ולהפוך אותם "לחתיכה אחת מגוף המזבח", כפי שמכנה זאת הגמרא (מנחות צ"ט ע"א).

במילים אחרות ה' מבקש ממשה שיעשה אנדרטה לאותם בעלי מחלוקת, והוא מצווה גם שהאנדרטה הזו תהא במשכן הקדוש, ועליה יקריבו את הקורבנות! כיצד זה יתכן?

התשובה על כך מאוד מעניינת, והיא מתומצתת במילים "מסירות נפש".

פירוש: אותם 250 איש שהקטירו במחתות הללו – ידעו שמתוך כל קבוצתם רק אחד ישאר חי וכל השאר ימותו, אלא שנתעוורו עיניהם ושכלם – וכל אחד מהם היה בטוח שהוא מקריב לשם שמים והוא זה אותו אחד שיינצל.

וכיון שהם התכוונו להקטיר לכבוד ה' – והם מתו באותה הקטרה, הגם שהם טעו בדמיונם ושגגו במחשבתם והיו בעלי מחלוקת, מכל מקום ההקטרה הזו מכונה "מסירות נפש" והמחתות הללו התחבבו מאוד אצל ה', והוא ציווה שיעשו מהם ציפוי למזבח, מפני שהמזבח זו גם בחינה של "מסירות נפש", שהרי הקורבן הוא במקום נפש האדם (עייין במשך חכמה י"ז ב').

לא יאומן! מצד אחד בורא עולם מאבד ומוחה את בעלי המחלוקת, ואפילו את שמם וממונם. מצד שני אפילו האנשים הללו כאשר הם מסרו נפש – זה היה חביב ואהוב על הבורא, עד כדי כך שהוא הנציח את מסירות נפשם במשכן הקדוש, ועשה להם "אנדרטה" על המזבח.

החשבון העדין הזה כל כך עמוק ומתוק, והמסר הטמון בו חד וברור כראש הגפרור ולא ניתן למחוק ממנו אפילו פרור, ונחזור עליו במילים ברורות:

יהודי יקר,

לא משנה מי אתה ומה מעמדך הרוחני, ואפילו אם הנך רחוק מה' – וחלוש וכתוש ברוחניות – ונמצא במצב רעוע ופגוע וגרוע כמו שהיה לקורח ועדתו שיצאו חוצץ כנגד ה' ותורתו.

דע לך שאם תמסור נפש למען ה' – ואפילו באופן חד פעמי, המסירות נפש הזו תהא חביבה ואהובה על הבורא עד מאוד, ובאותה נקודה אתה זכאי לכתר 'מושלם'.

(כפי שראינו כאן אצל מקטירי הקטורת שהם אומנם הקטירו את הקטורת למען ה' מתוך מסירות נפש, אך מצה שני בו זמנית הייתה תלויה על גבם קופה גדולה של שרצים ואיסורים חמורים, כמו מחלוקת וכו').

מי שמתעמק בחשבון הזה כהוגן ומפנים את הדברים "הלכה למעשה", שואב מכאן כוחות רוחניים ועידוד רב – ועבודת ה' שלו מקבלת בעיניו ערך הרבה יותר גבוה, ובפרט אם היא באה מתוך קשיים – מתוך מסירות נפש.

על פי זה מיושבת קושיה נוספת 'בתחביר של הפסוקים', שכתוב בהם כך:

אָמַר אֱלֹהִים אֶל־אֱלֹעֶזֶר... וַיִּרְם אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרָפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זָרָה הֲלֹאֵה בִּי קִדְשׁוֹ: אֶת־מַחְתֹּת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשָׁתָם, וְעָשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי פָחִים צְפוּי לַמְזִבַּח, בִּי הַקְּרִיבִם לִפְנֵי ה' וַיִּקְדְּשׁוּ...

והשאלה נשאלת: מדוע התורה כותבת את המילים "את מחתות החטאים האלה בנפשתם" בסמיכות למילים "ועשו אתם ריקעי פחים צפוי למזבח"?

למה התורה לא ציינה זאת כבר בפסוק הקודם – והרי שם גם הוזכרו המחתות (שאלה זו שואל גם הפנים מאירות י"ז ב').

אך לפי מה שראינו כעת, השאלה מתיישבת. מפני שהסיבה והזכות של אותם מחתות להגיע לעוצמה של "ועשו אתם ריקעי פחים צפוי למזבח" – נמצאת במילים "החטאים האלה בנפשתם", שבמילים הללו התורה מספרת לנו על מסירות הנפש של מקטירי הקטורת, כפי שראינו מקודם.

אלו שתי נקודות מרכזיות שהפרשה מלמדת אותנו, [1]. האסון שבמחלוקת. 2. מעלת 'מסירות נפש חד פעמית' למען ה', ואפילו אם באותו זמן שאר עבודת ה' של האדם חסרה – ומצבו הרוחני קשה מאוד].

בפרשה אנו מוצאים פנינה נוספת, וכדרכם של יהודים נציג את הדברים בצורת 'שאלה ותירוץ'. מהי השאלה?

פרשת קורח פותחת במילים וַיִּקַּח קִרְחַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֱלִיאָב... כאשר המילה וְדָתָן מופיעה עם אות ו' החיבור. אך בהמשך הפרק כותבת

התורה "העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם... ויעלו מעל משכן קרח דתן ואבירם..." , וכאן המילה דתן מופיעה פעמיים בלי אות ו' החיבור. ומדוע אין אחדות בתחביר הפסוקים?

מפני שהתורה רוצה לגלות לנו סוד גדול בתורת המחלוקת, ולהודיע לנו שבתחילה נלחמו במשה שתי קבוצות. קבוצה אחת של "קורח", וקבוצה אחת של "דתן ואבירם". ומדוע הקבוצות הללו חלקו על משה?

קורח חלק על משה מחמת שלפי דעתו הוא היה צריך לקבל את המינוי הנכבד של "נשיא בני קהת". וכיון שמשה פעל אחרת ומינה במקומו את אליצפן, קורח חלק עליו (רש"י ט"ז א').

אך דתן ואבירם חלקו על משה בגלל סיבה אחרת, וכפי שמגלה לנו המדרש שדתן ואבירם היו רשעים ובעלי מחלוקת מאז ומעולם – וכבר שנים ארוכות שהם ניסו להתנגח בה' ובתורת משה בכל הזדמנות (המדרש מביא ראיות לכך), וכאשר הם ראו בפרשתנו שקורח חולק על הנהגת משה – מיד הצטרפו לחגיגה וחיזקו את המחלוקת, "סתם"! לא בגלל שהם הזדהו עם טענות קורח, אלא פשוט עניין אותם דבר אחד. שיהיה בלגן ומהומה ואנדרלמוסיה, וחוסר שלום בעם ישראל (מדרש אגדה ומדרש הגדול, הובאו באוצר המדרשים).

כך זה היה בהתחלה. שתי קבוצות חלקו על משה, אך למרות המכנה המשותף שלהם – היה ביניהם הבדל עמוק. קורח חלק בגלל סיבה שלדעתו הייתה נכונה ומוצדקת, ואילו דתן ואבירם חלקו סתם – מחמת רשעותם.

לכן בתחילה כתבה התורה קרח ודתן ואבירם, מפני שבאמת מדובר בשתי קבוצות שונות, שהרי כל אחד חלק על משה מטעם אחר.

אך לאחר מכן קורח התדרדר ביראתו והתעוות בהשקפתו ועשה צחוק מהתורה ומצוותיה כפי שמובא במדרש באריכות, ומחלוקתו על משה סתתה כבר לכיוון אחר – לכיוון של רשעות, וקורח ודתן ואבירם הפכו כבר ליחידה אחת, יחידה החולקת על משה "סתם", מה שנקרא מחלוקת לשם מחלוקת.

לכן בהמשך הפרשה כתבה התורה קרח דתן וַאֲבִירָם (ט"ז כ"ה + כ"ז) בלי ו' החיבור, מפני שכבר לא היו כאן שתי קבוצות – אלא רק קבוצה אחת רעה וקלוקלת, החולקת על משה "סתם", מתוך רשעות.

מכאן אנו למדים יסוד גדול בהלכות מחלוקת, ואנו כבר מבינים היטב למה חז"ל המשילו את המחלוקת לאש. מפני שלמחלוקת ולאש יש 3 תכונות זהות.

1) לאש יש תכונה שהיא מתעצמת כל רגע והיא נוסעת הלאה ומתפרסת על שטחים נוספים, והיא לא נשארת באותו מקום שהדליקו אותה.

כך גם המחלוקת. אפילו אם האדם נכנס למחלוקת בגלל כל מיני סיבות וחשבונות מעניינים (כפי שקרה לקורח בתחילה), בסופו של דבר המחלוקת מתעצמת ומתפרצת ונוסעת הלאה ומאבדת לאדם את השכל הישר ומקהה את חושי הרוחניים ומכלה בתוכו כל חלקה טובה ולחלוחית קדושה, עד כדי כך שהוא אפילו יהיה מסוגל לעשות צחוק מהתורה ומצוותיה רח"ל, כפי שראינו אצל קורח וחבורתו.

2) האש אוכלת ומשמדה הכל. היא מתיכה ברזל וממיסה זכוכית ופלדה, ואפילו חורכת את הסלעים והאדמה, וכאשר היא מתעצמת ומגיעה לרמה של פצצת אטום – בכוחה גם למחוק עולם ומלואו. ולמרבה הצער, התכונה זו קיימת גם במחלוקת.

כן כן, המחלוקת משמידה כל חלקה טובה. בכוחה להרחיק לבבות ולהביא לגירושין בין בני זוג ולהפריד קהילות ולהחריב את בית המקדש ולגרום לצרות ואסונות, ובפרשה אנו רואים שהמחלוקת כילתה לקורח את כל מה שהיה לו, גם ברוחניות וגם בגשמיות, והוא ורכושו ושמו נמחקו מהעולם...

3) לאחר שהאש כבתה – את נזקיה אי אפשר לשקם, ובגד או בית שנשרפו הרי הם אבודים לנצח... אותו דבר המחלוקת.

המחלוקת הינה נזק בלתי הפיך, ומה שנספה והושמד באש המחלוקת – קשה מאוד להחזיר. תשאלו אפילו את סניור קורח! למרות שלאחר שנבלע באדמה הוא כבר הבין היטב את טעותו – זה לא עוזר לו, ועד היום הוא בלוע שם ופיו מכריז

בכל רגע "משה אמת ותורתו אמת ואנחנו שקרנים" (עיין במעשה על כך בגמרא ב"ב עד ע"א).

את הדבר הזה ראינו בשידור חוזר במעשה של קמצא ובר קמצא – שבגינם התגלגל חורבן בית המקדש כמבואר בגמרא באריכות (גיטין נ"ה ע"ב), ועד היום אנו משלמים את מחיר אותה מחלוקת ושנאת החינם שהתחילה אז.

לכן המילה "מחלוקת" מורכבת מהאותיות "חולק מת", להודיעך שהמחלוקת מביאה על האדם בחינה של מוות והרס בלתי הפיך, ובכוחה לכלות לו הכל ולהפסידו בעולם הזה ובעולם הבא... וזה גם מעוגן בתורת הגימטרייה:

מחלוקת גימטרייה 585

(עם הכולל) 8 זהו אסון

שמכלה הכל גימטרייה 585

עד כאן הבנו שהמחלוקת מסוכנת ובכוחה להעביר את האדם על דעתו ודתו ולטרפד אותו מהעולם הזה והעולם הבא. אך ברשות הקוראים החביבים נעלה כאן עדכון קטן בעניין, עדכון שיצר הרע מסתיר מאנשים רבים. מה כוונת המשורר?

רבים חושבים שמחלוקת זה ללכת ראש בראש עם הזולת ולפתוח בריב ומריבה. אך לא כולם יודעים שגם אם חלילה נקלע האדם למחלוקת שלא באשמתו, אלא שהוא מסתגר בתוך ד' אמותיו ושומר על זכות השתיקה – ולא נלחם כדי לעצור את המחלוקת, האדם הזה גם זוכה לכתר העלוב של "בעל מחלוקת", והוא אף עובר על איסור 'לאו' מהתורה. היכן אנו רואים את העדכון הזה בפרשה?

על הפסוק "וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל דָּתָן וְאֶבְיָרִם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל" (ט"ז כ"ה), כותבת הגמרא כך:

מכאן שאין מחזיקין במחלוקת. וכל המחזיק במחלוקת – עובר על הלאו החמור של "וְלֹא יִהְיֶה כְּקֶרַח וְכַעֲדֹתוֹ" (במדבר י"ז ה'), והוא אף ראוי לקבל בגין כך צרעת (סנהדרין ק"י ע"א), ובמדרש מובא גם שהוא נקרא רשע (תנחומא ישן כ"א).

משום כך, למרות שהצדק היה עם משה, לא רק שהוא לא נלחם בקורח כדי להעמידו על מקומו, אלא הוא אף חיזר אחריו והגיע לבקרו ביחד עם זקני ישראל, כדי לרצות אותו ולעצור את המחלוקת (תנחומא ישן ה', ותנחומא ג').

המסר הנלמד מכאן הוא חד וברור:

מי שנקלע למחלוקת... ואפילו שלא באשמתו... (כמו שקרה למשה הצדיק שקורח חלק עליו שלא בצדק), למרות זאת חייב אותו אדם להכניע את עצמו ולטרוח למען השלום ולחזור אחר פתרון המחלוקת, ואל לו לנחם את עצמו בכך שהוא לא אשם. ומי שלא נוהג כך, נכשל בלאו דאורייתא של "וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ".

במילים אחרות: גם אם הנך סבור שאתה מושלם והצדק איתך – והבעיה היא בחבר בשכנ בשדכן... לעולם אל תאפשר מצב של צילבה וברוגז ומחלוקת. ואם כבר נוצרה המחלוקת, עליך לעשות מהפכה ולפעול להחזרת האחדות, ולהילחם למען השלום.

אם היינו חיים את ההלכה הזו ומהדרים בה כראוי, היינו פותרים לעצמנו 99% ממגוון הבעיות שמקיפות אותנו בעניינים של "בן אדם לחברו". בעיות שכנים, שלום בית, סכסוכי עובד ומעביד וכו', אלא שהשטן דואג שנעשה את כל החומרות וההידורים שבתורה – בכל מקום, חוץ מחומרות והידורים בנושא שלום ודרכי שלום.

וכאן המקום להזכיר את דבריה הנוקבים של הגמרא שכתבה כך:

אמר רבי יוחנן, לא חרבה ירושלים, אלא על שדנו בה דין תורה. והגמרא שואלת: ומה הפגם בכך? והגמרא עונה: הפגם הוא שלא נהגו לפני משורת הדין, ולא חיזרו אחר השלום (ב"מ ל ע"ב), והרי כתוב בפסוק "וְהָאֱמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְבֹּ" (זכריה ח' י"ט)! פירוש: האדם היהודי לא צריך לחזור רק אחר "האמת", אלא אחר "האמת והשלום". וכאשר יש התנגשות בין האמת לשלום, אזי צריכים לבחור בשלום.

עד כאן השכלנו להבין היטב שמחלוקת זו אש. ונשאלת השאלה: "כיצד מכבים את האש הזו"? האם יש איזה מתכון רשום לכך? תתפלאו לשמוע, אבל יש גם יש.

לימדונו חכמנו ז"ל שבבריאה יש "ארבעה יסודות" – וכל דבר גשמי שבעולם מורכב מארבעת היסודות אלו או מחלקן, ואלו הן: אש, מים, רוח, עפר (רמב"ם יסודי התורה פרק ד א + ב). ובארבעת היסודות הללו רמוזה המחלוקת, ודרכי ההצלה ממנה.

האש – זו המחלוקת, הרוח המים והעפר – אלו דרכי ההצלה ממנה, וברשות הקוראים הנחמדים נרחיב יותר את הדברים:

האש – מרמזת על המחלוקת, כפי שראינו מקודם שהמחלוקת והאש זהות בשלושה תכונות. משמידות הכל, מתפרסות הלאה, את נזקיהן כמעט ואי אפשר לשקם. והרוצה להינצל מהמחלוקת, יאמץ לעצמו את שלושת הכלים הבאים:

רוח – זכור שאש בלי רוח לא יכולה להתקיים, והיא דועכת ונגמרת. כך גם המחלוקת. אם לא תזרים רוח ותלבה את האש, אם לא תיסחף אחר המחלוקת ולא תענה לצד השני, בסופו של דבר המחלוקת תיעצר. שהרי מחלוקת נוצרת כאשר יש 'שני צדדים'. אך אם תבטל את דעתך למען השלום ותשמור על איפוק וותרנות, סופה של המחלוקת לדעוך ולחלוף.

מים – אין מים אלא תורה... לא מספיק לשמור על איפוק, אלא צריך גם ללמוד תורה ומוסר ולהבין את חומרת המחלוקת וגודל נזקה, ולהתמלא ביראת ה'.

ומה יהיה אם למרות הכל יצר הרע בוער באדם ומסית אותו להיכנס למחלוקת מחמת כל מיני חשבונות מסחריים ורווחים גשמיים, והיצר לוחש לאדם באוזן שאם הוא יכנס למחלוקת – הוא ירוויח מכך. כיצד אותו אדם יכול להתמודד מולו?

עפר – זכור מה ארע לקורח שנבלע בעפר... תפנים שממחלוקת לעולם אי אפשר להרוויח – ובאמצעותה מאבדים את הכל, גם את העולם הזה וגם את העולם הבא, ואל תיתן ליצר הרע להטעות אותך בפלפולי סרק "שאם תכנס למחלוקת – תרוויח".

האמת היא "שבעפר" טמון עוד כלי חזק וענק שניתן להפעיל כנגד יצר הרע...

עפר – זכור לאן אתה הולך... יהודי יקר, זכור שהחיים הם זמניים וסופם שהם חולפים ונגמרים, ויבוא יום שתעמוד למשפט לפני מלך העולם על כל מעשיך,

משפט שיקבע את גורלך לנצח, והמשפט הזה יהיה על דקדוק האמת. ומה תעשה אז כאשר מלך המלכים ישאל אותך: בני יקירי, למה נכנסת למחלוקת ושנאת חינם וציערת אותי – ובמעשיך גרמת לעיכוב בניין בית המקדש והארכת הגלות? מדוע לא התבוננת במחלוקת קורח ועדתו – ולמה לא למדת משם מוסר השכל ואורחות חיים על גנות המחלוקת?

וכי לחינם הכנסתי את הסיפור הזה לתורה? ומה נענה אז?

אם נשנן היטב את ארבעת התכונות הללו של אש (מחלוקת) רוח מים ועפר (התרופה למחלוקת), בעזרת ה' נשרוד את הניסיון בשלום ונצליח להתרחק מכל מחלוקת כמטחוי קשת, ונרוויח גם בעולם הזה וגם בעולם הבא.

מה דעתכם לאמץ את הרעיון?

10 . ויקח קורח... ויקהלו על משה ועל אהרון (טז, א-ג)

קורח שפיקח היה מה ראה לשטות זו

”ויקח קורח” – לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה – רש”י.

וקורח שפיקח היה מה ראה לשטות זו? עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו – שמואל ששקול כמשה ואהרן, אמר בשבילו אני נמלט, וכ”ד משמרות עומדות לבני בניו כולם מתנבאים ברוח הקודש וכו’, אמר, אפשר כל הגדולה הזאת יוצאה ממני ואני אדום! לכן נשתתף לבוא לאותה חזקה ששמע מפי משה שכולם אובדים ואחד נמלט, אשר יבחר ה’ הוא הקדוש – טעה ותלה בעצמו, ולא ראה יפה לפי שבניו עשו תשובה ומשה היה רואה. (רש”י בשם תנחומא)

ויש להבין, מה תשובה היא זו לטעותו של קורח שפיקח היה, וכי זו פיקחות להלחם במשה ולתלות תקוה שזכות שמואל הנביא תעמוד לו ברשעותו, וכי מי מעלה על דעתו להשתמש בזכות הצדיקים לחטוא ולהרשיע ולהיות בטוח שינצל, ועוד בזכות צדיק שעדיין לא בא לעולם!

עוד בחז"ל חובא ברש"י: ומה ראה קורח לחלוק עם משה? נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדיבור.

מבארים לנו חז"ל, מה היה הגורם להביא את קורח למחלוקת עם משה – קנאה. ועדיין יש לתמוה, והיאך הגיע קורח לכזו קנאה עמוקה שתביאהו עד כדי לכפור במשה, והלא אנו רואים בעלי קנאה בכל דור ודור, ואין מגיעים לכאלו תוצאות חמורות עד כדי לכפור בתורה ובמשה, וכמו שאמרו חז"ל (ירושלמי סנהדרין פרק חלק הלכה א'): קורח – מין היה, כפר בתורה מן השמים ובנבואת משה רבנו. ועוד יש ליישב את סדר המהלך המבואר בב' המדרשים הנזכרים, דבתחילה אמרו: "ומה ראה קורח לחלוק על משה? נתקנא על נשיאותו..." ובמדרש האחר אמרו: "וקורח שפיקח היה מה ראה לשטות זו? עינו הטעתו..."

ב. האדם מקנא במה שיקר ערך אצלו

האדם מקנא במה ששווה לו, אדם שיקר אצלו הממון מקנא הוא בבעלי הממון, כיון שהממון תופס אצלו ערך חשוב.

אדם ששואף לכבוד, יקנא באנשים בעלי מעמד שיש להם כבוד גדול, כיון שהכבוד אצלו ערך חשוב.

וכן בייתר התאוות והחשקים של ענייני העולם – יקנא האדם באחרים במה שנפשו חושקת.

כמו כן האוהב תורה ודבק בחכמתה, יקנא בבעלי תורה, ואדרבא ככל שעסק התורה יהא חשוב אצלו, כן תגדל אצלו הקנאה בבעלי תורה וחכמה.

והוא ענין "כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו", לפי שכל הגדול מחבירו והינו בעל חכמה יתירה, הרי שהחכמה בעלת ערך רב אצלו, וכפי אשר תגדל אצל החכם ערך החכמה כן יקנא בבעלי החכמה.

וכמו שכתב הרמב"ם (בהלכות רוצח ושמירת הנפש פ"ז ה"א): וחיי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה – כמיתה חשובין.

ג. "קנאת סופרים" חיובית לעומת השלילית

"קנאת סופרים תרבה חכמה" (בבא בתרא כא), הקנאה בבעלי החכמה גורם גדול הוא לאדם להתעלות בחכמה.

אולם זאת כאשר הקנאה היא במובן החיובי, דהיינו שמשתוקק להיות חכם וגדול בתורה ובעבודת ה' כפלוגני, אולם אין עינו צרה בחכמתו של אותו פלוגני, אדרבא, הינו טוב עין הוא עליו אלא שרוצה להתדמות לו.

לעומתו המקנא בבעלי חכמה וקנאתו מובילתו להיות צר עין בחבירו, וחפץ הוא להבנות על חורבנו, בודאי אין זו קנאת סופרים שתרבה חכמה, להיפך, גם מה שיש לו לאותו מקנא, ילקח ממנו.

הסכנה לבעלי החכמה המקנאים בבעלי החכמה – סכנה קרובה היא, ועלולים בנקל לסטות מהקנאה החיובית המרבה חכמה, לקנאה השלילית המאבדת את החכמה, ובפרט כאשר התחרות היא עם החכמים בני דורם, שבמו עיניהם רואים הם אותם, וכפי שכינה אותם רבנו יונה בשערי תשובה ח"ג אות ק': "כת שונאי ה'", לאלו שעיניהם צרות בהצלחת חבריהם, וקשה להם לסבול לראות את חבריהם קרובים לה' ומכובדים אצל העם יותר מהם.

ד. חלישות הדעת היא טבעית ובלתי נמנעת ואינה בגדר קנאה

ומה שמצינו גבי משה רבנו (מדרש רבה דברים פרשה ט'), שאמר מאה מיתות ולא קנאה אחת, וזה היה שקנא ביהושע שנתייחד לו הדיבור מבלי שידע משה ממנו, היינו שנצטער למה פסקה ממנו הנבואה ולא חלילה למה יהושע מתנבא, וכמו שכן אמר משה עצמו כשנתנבאו אלדד ומידד, הלא אמר: "מי יתן וכל עם ה' נביאים" ואם כתבה זו תורה, בודאי אמר זאת משה באמת גמורה, אלא כאמור, שמח היה בנבואת יהושע, אלא שנחלשה דעתו ונצטער על שפסקה הנבואה ממנו.

וכמו כן מצינו בגמרא (ברכות נ"ח ע"ב), מעשה ברב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע היו מהלכים בדרך, ופגשו את רבי חנינא בריה דרבי איקא, וראו בחכמתו היתירה, וכו', ואמרו לו: חכם אתה כל כך? נתנו עיניהם בו ונפטר.

ברור הוא שאצל חכמי התלמוד הקדושים הדבר בדקות גדולה, והוא הנקרא "חלישות הדעת" של החכמים מחבריהם העולים עליהם בחכמה, וחלישות דעת זו גרמה לחכמים צער, והיינו כאמור נחלשה דעתם מדוע הם לא הגיעו למדרגה זו שראו בחבריהם, אולם לא חלילה שעניניהם היתה צרה למה חבריהם זכו למה שזכו, ולפי שסוף סוף בסיבתו של רבי חנינא נגרם צער וחלישות הדעת לרב פפא ורב הונא – ואף שהיה זה שלא באשמתו, כידוע שצער הנגרם לאדם – מסוכן הוא למצער גם אם לא נתכווין, והוא המושג הנזכר בגמ' "חלשא דעתיה", והוא בלתי נמנע לאדם עלי אדמות אחר שאינו מלאך.

ועוד מצינו בגמ' (בבא מציעא פה ע"א), שרבי זירא היה בודק עצמו כל שלושים יום בתנור שהיה נכנס לתוכו ולא נשרף כדי להיווכח שלא ישלוט בו אש של גיהנם, ופעם אחת ראו זאת החכמים, נתנו בו עיניהם ונחרכו שוקיו.

וזאת לגודל תשוקתם לחכמה ולמדרגות הקדושה, והערכתם אליהם יותר מכל, התפעלו והתפלאו מכך, והוא ענין נתנו בו עיניהם, ולא חלילה מתוך צרות עין

11. נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם (טז, ב)

וברש"י (לעיל פסוק א) אמר קרח וכו' מה עשה עמד וכנס ר"נ ראשי סנהדראות רובן משבט ראובן שכיניו והם אליצור בן שדיאור וחביריו וכיוצא בו שנאמר נשיאי עדה קריאי מועד, ולעיל הוא אומר (א, טז) אלה קרואי העדה וכו' ע"ש. ואין מובן מה ר"ל רש"י בהא שהוסיף להביא קרא דלעיל אלה קרואי העדה וגו' דאי מקרא דהכא אין מוכח שאנשים חשובים הם הא מהתם נמי אין כל ראייה וצ"ב.

וביאור הענין, דהנה באשר אתן לאדם כבוד והוא בעל שררה ותפקיד הרי שאין בנתינת כבוד זו ראויה על חכמתו וצדקתו באמת דאפשר ומחמת השררה זכה לכל הכבוד, והשררה עצמה אפשר שזכה לה בירושה או בממון וכדומה, אמנם זה אשר אינו בעל שררה הוא כשינתן לו כבוד ויקרא בין אנשים שם מוכח בזה שהוא באמת חכם וצדיק, והנה רש"י ר"ל ראייה שאלו שכנס קורח היו חכמים באמת ומה שהלכו אחריו היה משום שהיו שכיניו ואוי לרשע אוי לשכנו וכמש"כ רש"י קודם, ומעתה הנה אי מקרא דהכא ליכא ראייה לזה שהרי הקדים כאן הכתוב נשיאי עדה ואח"כ אמר קרואי מועד, והיינו דמה שהם קרואי מועד משום שנשיאי עדה הן ולא

דוקא שחכמים הם, ולזה הביא קרא לעיל דכתיב אלה קרואי העדה נשיאי מטות וגו' והתם הקדים קרואי העדה לנשיאותם והיינו דאף לולא היותם נשיאים היו קרואי העדה ומוכח שבעצם חכמים הם באמת.

12 . טלית "תכלת" לקרח מאין ? (טז, ב)

נשיאי עדה קריאי מועד (טז, ב)

וברש"י: "אלה קריאי העדה" והלבישן טליתות שכולן תכלת, באו ועמדו לפני משה, אמרו לו טלית שכולה תכלת חייבת בציצית או פטורה, אמר להם חייבת. התחילו לשחק עליו, אפשר טלית של מין חוט אחד של תכלת פטורה, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה, עכ"ל.

מניין היה לעדת קרח "תכלת" במדבר, צבע התכלת מדג החלזון עולה מן הים ? הגאון החכם רבי וידאל צרפתי (מגאוני המערב הקדמונים ארבע מאות שנה. ניין ונכד לרש"י ור"ת) בספרו "צוף דבש" כתב בפר' ציצית (שלח) "והיה לכם לציצית" אע"פ שאין תכלת, ודיבר בלשון נוכח, לא היה להם תכלת כי במדבר היו, ותכלת עולה מהים, עכ"ד.

ואחד המחברים השיג על דבריו תימה הרי מצינו שקרח ועדתו הלבישו טליתות תכלת ? הגאון רבי משה טולידאנו בספרו "מלאכת הקדש" (ביאור על רש"י חי לפני כשלוש מאות שנה) דוחה באחת את טענות המגיה בחריפות (עיי"ש בפר' תרומה): ישראל בצאתם ממצרים היו קרובים לים היה להם תכלת הרבה, בלכתם למדבר לא היה בנמצא שם. אלא שיוצאי מצרים עשו להם טליתות מתכלת ממה שהוציאו עמם ממצרים. עתה, בשנה השנייה לצאתם ממצרים עדיין היה מצוי אצלם תכלת הרבה, וכ"ש לקרח ועדתו שהיו כולם נשיאי עדה, שוודאי להם היה עדיין הרבה ממה שהוציאו במצרים, וכלל זה היה "שש וארגמן ותולעת שני" שהם אינם מצויים במדבר. מעתה מדוייק היטב הנאמר בפרשת תרומה "וכל אשר נמצא אתו הביאו" הרי שלא היה מצוי ביד כל אדם אלא למתי מספר.

13 . ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים (טז,ב)

נצטוינו בפרשת קדושים (ויקרא יט, לב): "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן", ומכאן למדו חז"ל (קדושין לב ע"ב) מצות קימה בפני תלמיד חכם.

ועד כמה חייב לעמוד מפניו?

אומרת הגמרא: "יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק? תלמוד לומר 'תקום והדרת' – לא אמרתי קימה אלא במקום שיש לו הדור בעמידתו" ופרש רש"י: "הדור בעמידתו – דהינו תוך ד' אמות, דמוכחא מילתא שמפניו הוא עומד".

אמנם, לא כל תלמידי החכמים שווים לענין זה. נפסק בשלחן ערוך (יורה דעה סי' רמד, ט-יד): "הרואה חכם עובר, אינו עומד עד שיגיע לתוך ארבע אמותיו, וכיין שעבר מלפניו יושב. ואם רבו מובהק – עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שיתכסה מעיניו או עד שישב במקומו. ראה אב בית דין – עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלוא עיניו עד שיעבור מלפניו ארבע אמות. ראה את הנשיא – עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו או עד שיתכסה מעיניו".

לפי זה, אומר החיד"א ב"נחל קדומים" – תחילת בזוי משה על ידי קרח ועדתו מונחת כבר בפסוק זה: "ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים" – הם השוו את כבודו לכבודם של שאר מאתים וחמשים ראשי הסנהדראות, וקמו רק "לפני משה" כלומר, רק כאשר בא לפניהם ממש, כשהגיע לתוך ד' אמותיהם, ולא כפי הדין שמיד כשרואים אותו עומדים מלפניו מלוא עיניהם.

14 . ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים (טז,ב)

נצטוינו בפרשת קדושים (ויקרא יט, לב): "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן", ומכאן למדו חז"ל (קדושין לב ע"ב) מצות קימה בפני תלמיד חכם.

ועד כמה חייב לעמוד מפניו?

אומרת הגמרא: "יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק? תלמוד לומר 'תקום והדרת' – לא אמרתי קימה אלא במקום שיש לו הדור בעמידתו" ופרש רש"י: "הדור בעמידתו – דהינו תוך ד' אמות, דמוכחא מילתא שמפניו הוא עומד".

אמנם, לא כל תלמידי החכמים שווים לענין זה. נפסק בשלחן ערוך (יורה דעה סי' רמד, ט-יד): "הרואה חכם עובר, אינו עומד עד שיגיע לתוך ארבע אמותיו, וכיון שעבר מלפניו יושב. ואם רבו מובהק – עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שיתכסה מעיניו או עד שישב במקומו. ראה אב בית דין – עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלוא עיניו עד שיעבור מלפניו ארבע אמות. ראה את הנשיא – עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו או עד שיתכסה מעיניו".

לפי זה, אומר החיד"א ב"נחל קדומים" – תחילת בזוי משה על ידי קרח ועדתו מונחת כבר בפסוק זה: "ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים" – הם השוו את כבודו לכבודם של שאר מאתים וחמשים ראשי הסנהדראות, וקמו רק "לפני משה" כלומר, רק כאשר בא לפניהם ממש, כשהגיע לתוך ד' אמותיהם, ולא כפי הדין שמיד כשרואים אותו עומדים מלפניו מלוא עיניהם.

15 . רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' (טזג)

יש להבין מה הקשר של המילים ובתוכם ה' לפסוק, הלא זה ברור ואין זה ממין הטענה?

והנ"ל בזה הוא שתפקיד הנשיאות והמלוכה הוא לדאוג לחיי העם לבל יקוים מאמר המשנה באבות "לולא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו", והנשיאות נחשבת כעבדות (כמבואר בהוריות י:). אבל בדור המדבר שה' היה שרוי בתוכם, ואם עשו עבירות מייד הענישם הקב"ה כמו שכתוב "הבשר עודנו בין שיניהם... ואף ה' חרה בעם", א"כ בדור כזה לא צריך מלוכה ונשיאות ולכן שאלו מדוע תתנשאו על קהל ה' הרי לא צרכים אותכם כי "ובתוכם ה'".

16 . ויקהלו על משה ועל אהרן (טזג)

בספר "תפוחי חיים" כתב, שזו דרכם של אנשי ריב, לעשות הכל בהתקהלות ובהמוניות, וזאת במקום לגשת אל משה, לשוחח עמו בפרטיות ולבקש את בקשתם בצורה מכובדת.

לכן לשון הכתוב: "ויקהלו על משה" ולא אל משה, כיון שלא באו לדבר אליו באפן רציני ומכובד, אלא הסיתו את העם על משה שלא בפניו.

על דרך זו פירש בספר "לוחות עדות" את הפסוק "רבים אמרים לנפשי אין ישועתה לך באלקים סלה" (תהלים ג, ג), ולכאורה, היה צריך להיות כתוב "רבים אמרים אין ישועתה לי..." אלא שבפסוק זה מבקר דוד המלך את התנהגותם של מתנגדיו, אשר אינם באים לדבר עמו, אלא מסיתים אחרים שלא בפניו, ואומרים "אין ישועתה לך".

17 . כי כל העדה כלם קדשים (טז, ג)

בפרשת דברים מוכיח משה רבנו את עם ישראל ומזכיר ברמז את עוונותיהם. אחד מהם הוא: "חצרות ודי זהב", ופרש רש"י שם ש"חצרות" זו מחלוקתו של קרח, ודי זהב הוא חטא העגל.

ולכאורה, הרי קודם עשו את העגל, ואח"כ היתה מחלוקתו של קרח, ומדוע הפך משה את סדר הדברים?

ובאר בספר "ילקוט הגרשוני": בעצם, על מה שעשו ישראל את העגל, לכאורה היה להם תרוץ: סוף כל סוף לפני חמשים יום יצאו ממצרים, והיו רגילים מאד לעבוד עבודה זרה, אם כן, אין עליהם כל כך טענה שעשו את העגל.

אבל אם זה התרוץ, מתעוררת עליהם טענה חדשה: הרי במצרים כבדו מאד את כהני העבודה זרה, כמו שכתוב בפרשת ויגש: "רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חקם", ומדוע בני ישראל לא למדו גם הנהגה זו מהמצרים?

אם כן, כאשר חלק קרח על משה רבנו, לא נתן כבוד למנהיגי העם וכהניו, אלא טען כי "כל העדה כלם קדושים" – בזה עורר מחדש את הקטרוג על מעשה העגל, כי אותה טענה והמלצת זכות מחמת שיצאו ממצרים, נפלה. לכן נאמר קודם "חצרות" ואח"כ "די זהב".

18 . ויקהלו על משה ועל אהרן (טזג)

בספר "תפוחי חיים" כתב, שזו דרכם של אנשי ריב, לעשות הכל בהתקהלות ובהמוניות, וזאת במקום לגשת אל משה, לשוחח עמו בפרטיות ולבקש את בקשתם בצורה מכובדת.

לכן לשון הכתוב: "ויקהלו על משה" ולא אל משה", כיון שלא באו לדבר אליו באפן רציני ומכובד, אלא הסיתו את העם על משה שלא בפניו.

על דרך זו פרש בספר "לוחות עדות" את הפסוק "רבים אמרים לנפשי אין ישועתה לו באלקים סלה" (תהלים ג, ג), ולכאורה, היה צריך להיות כתוב "רבים אומרים אין ישועתה לי..." אלא שבפסוק זה מבקר דוד המלך את התנהגותם של מתנגדיו, אשר אינם באים לדבר עמו, אלא מסיתים אחרים שלא בפניו, ואומרים "אין ישועתה לו".

19 . בקר וידע ה' את אשר לו (טזה)

בקר וידע ה' את אשר לו" (טז-ה) קרח ועדתו בקשו לחלק על גדרי התורה. להגמיש אותם. "אמר להם משה: גבולות חלק הקב"ה בעולמו, יכולים אתם להפך בקר לערב? כן תוכלו לבטל את זו" (רש"י)

"ובני קרח לא מתו", ניצני השקפה זו נובטים מחדש מדי פעם. בני אדם, גם דתיים, הסבורים שאפשר להכפיף את ההלכה לכאן ולשם מפני כרח השעה דומים הם לאותו אדם שלא הספיק לסיים מלאכתו בערב שבת, עמד ושנה את זמן ההדלקה בלוח... כאלו בכך תשהה השמש משקע.

וכבר משלו למה הדבר דומה, לשוטה שבא אצל הנפת. הניח ראשו על הסדן, ואמר: "הכה נא בקורנס".

נרתע הנפת: "לשם מה?"

והשוטה הסביר: "קניתי כובע, והוא צר למדת ראשי. עלי לכוץ את הראש כדי שהכובע יתאים".

אלו היה אפשר להגמיש את ההלכה, היו גם הגויים מסכימים לקבל את התורה. אך זו בדיוק הנקדה, שהתורה דורשת מהאדם להגמיש את עצמו, להתאים את עצמו להלכה.

וכשם שיש יום ויש לילה, יש גם שעת דמדומים משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ושעת ספק היא – ומחמירים בה. "וכמו שנאמר על קצת החסידים שהיו פורשים משבעים שערים משערי המתר, מיראתם שער אחד משערי האסור" (חובות הלבבות, שער התשובה ה). מקבלים שבת לפני השקיעה ומבדילים רק אחר צאת הכוכבים, כך בדיני התורה, כדיני הכשרות, למשל. יש מתר ויש אסור, ויש תחום של ספק. והוא ספק דאוריתא, חשש מאכלות אסורים המטמטמים את הלב, ויש לפרש ממנו, למשך יד ולהנזר. להקפיד על כשרות מהדרת ולא להכנס לתחום הדמדומים.

משל המשיל רבנו יהודה הלוי זצ"ל.

מעשה ברוקח ידען בתורת הרפואה ובקי ברזי התרופות. כל חולה וסובל פנה אליו, סח על מכאוביו ומדויו, והרוקח רקח בעבורו תרופה מועילה. שחק סממנים וערבם, ושקוייו חוללו פלאים. שלמו החולים ככל שהושת עליהם ברצון ובשמחה, שמו של הרוקח נודע לתהלה, ועשרו הלך וגדל.

עשרו הרב ושמו הטוב של הרוקח עוררו את קנאתו של קנאי צר עין. מה עשה? חדר באישון לילה אל בית המרקחת, רוקן חצי מכל צלוחית וצנצנת, והגיר את תמיסתם לצנצנות שהביא עמו. המתין כמה ימים עד ששכבו הדי הגנבה וחדשות אחרות תפסו את מקומה, והכריז בקול תרועה על פתיחת בית מרקחת מתחרה, בחצי המחיר. ההצלחה מבטחת, הן משתמש הוא באותן תרופות...

ואם אפשר לחסך – למה לא, פנו אליו הסובלים וספרו לו על מחלתם ועל מחושיהם. והלה, בבטחון עצמי ובגבהות לב, לקח מכל הבא ליד. שחק, טחן, ערב ורקח, וגרף את הממון הרב. לא ארכו השעות, והמונים צבאו על דלפקו של הרוקח הראשון: "הושיעה נא פדה ממות!" החולים השתנקו, מכאוביהם הכפלו, התפתלו מיסוריהם, אף נפחו נשמתם. בני משפחה אבלים וזועמים צרו על בית המרקחת החדש, ובעליו נמלט על נפשו מפחד נקמת הדם.

בן אין די בסממני הרפואה, יש צרך בחכמת הרפואה, במנון המדיק ובמזיגה הנכונה. אך רק ממחה וידען רשאי לקבעם, ומי שיהרס ויתמר לקבע בשרירות לב ובחסר ידע, דמו בראשו.

כך גם בחכמת התורה ובצוויי הבורא. רק חכמי התורה המפלגים, מעתיקי השמועה ומעבירי המסרת, רשאים לקבע הלכות וגדרים. אשרי המצית להם והולך לאורם, אוי למשער לעצמו ולקובע מסברתו בדיני שבת החמורים שהם "כהררים התלויים בשערה"

וידבר אל קורח ואל כל עדתו לאמור בוקר וידע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו (טז,ה)

וברש"י, והקריב אותם אליו, ומדרשו בוקר א"ל משה גבולות חלק הקב"ה בעולמו יכולים אתם להפוך בוקר לערב כן תוכלו לבטל את זו שנאמר (בראשית א) ויהי ערב ויהי בוקר ויבדל כך (דה"א כג) ויבדל אהרן להקדישו וגו'.

ויל"ע מהו הדמיון שבין חלוקת בוקר וערב, להא דאהרן הוא כהן שלאי וכלו לבטל כמו שלא שייך לבטל חלוקת הבוקר והערב.

ואין לפרש שבא לומר שכך הוא צורת הבריאה דאהרן הוא כהן, ובזה דמיא שצורת הבריאה בחלוקת בוקר וערב היא כאהרן הכהן, דהא באמת אין צורת הבריאה דאהרן הוא כהן, דהא אם לא היו הבכורות חוטאים בעגל היו נשארם המה הכהנים, וכמו שמפורסם משמיה דהח"ח שהוא כהן משום שאביו לא חטא בעגל, ורק זה הגורם, וא"כ צ"ב מה מביא מבוקר וערב, דמה שיש ביניהם שייכות, והיה לו לומר דכמו שא"א להפוך סם המות לסם חיים, כן א"א להפריש את אהרן מכהונתו.

ונראה לפרש, דמשמע מדברי רש"י דמדכתוב ויבדל אהרן להקדישו מבואר, דאילו לא היה כתיב זיבדל' אהרן, אלא אהרן היה נעשה בסתמא לכה"ג, בזה היה שייך שפיר שיפסק כהונתו, דכפי שנעשה כהן יתכן ותפסק כהונתו, ועלה אמר מרע"ה דכמו אחר הבדלת הבוקר מהערב שעליה נאמר זיבדל' נעשה הדבר חלוקה עולמית ללא אפשרות לבטלה, כך היא הבדלת אהרן שמעשה זה הבדילו לנצח, והיינו טעמא משום שנעשה בכך בריה חדשה בב' הדברים הללו.

20 . בקר ונדע ה' את אשר לו (טז,ה)

ברש"י: ומדרשו – 'בקר', אמר להם משה: גבולות חלק הקב"ה בעולמו, יכולים אתם להפך בקר לערב, כן תוכלו לבטל את זו, שנאמר: 'זיהי ערב ויהי בקר...!'

המשל שמביא הרב בן ציון סנה על הדברים, ממחיש אותם היטב:

ענקית האופנה ההולנדית BW נקלעה לקשיים בשל התחרות הצמודה בשוק. החליטו הבעלים ליחצן את החברה באופן חדש – ירוק. הוסיפו עלה ירוק לסמל של החברה, העובדים של החברה שלבושים בחלצה שחורה, קבלו עלה ירוק על חלצתם.

כל החברה עברה לחשמל סולארי, והחסכון שהנהיגו באנרגיה היה מדהים – בן אדם נכנס לחנות ומוצא אותה חשוכה, למעט הדלפק. מבקש האדם לקנות מעיל, מפנים אותו לאזור המתאים במחלקה המתאימה. מיד כשהוא מגיע לנקודת המקום המתאימה, נדלק האור במקום. כל זאת כדי לחסוך באנרגיה. כך יש קו ייצוגי חדש ואופנתי.

יום אחד נכנס בחור מרושל לחנות, נגש לנציג המכירות ומבקש חולצה. "מחלקת חולצות מצד שמאל, הדלת השלישית". הוא מגיע לשם – נדלק אור. נגש מיד למוכר, ומבקש חולצה. "איזו חולצה?" – שואל המוכר.

"לא משנה."

"איזה צבע?"

"לא משנה."

"איזו גזרה?"

"לא משנה"

פתאום כבה האור. הבחור שולח מבט תוהה אל המוכר, ושואל – "מה זה, החושך? מה קרה?"

אומר המוכר: "אם לא משנה לך – בשביל מה האור?!"

והנמשל: משה רבנו אמר לקרח – "בקר וידע ה' את אשר לו". לשם מה יש צורך בבוקר? כדי להבדיל בין תכלת ללבן, כדי להבחין בין כלב לשועל, בין חמור לזאב. אבל אתה אומר – "כל העדה כלם קדושים" – אין שום הבדל. אסכך, לשם מה אור?!

הבוקר נועד כדי להבחין, ואתה מנסה לא להבחין. אם לא מבחינים, לשםמה בוקר?!

כשם שאת הבוקר אתה לא תוכל להפוך ללילה, כך לא תוכל לקחת מאהרן הכהן את המנוי שלו, כי את המנוי הזה – עשה ה'!

21 . זאת עשו קחו לכם מחתות (טז,ו)

וברש"י, מה ראה לומר להם כך אמר להם בדרכי הגויים יש נמוסים הרבה וכו', אנו אין לנו אלא ה' אחד ארון אחד ותורה אחת ומזבח אחד וכ"ג אחד וכו' הא לכם תשמיש חביב מכל היא הקטורת החביבה מכל הקרבנות וסם המוות נתון בתוכו שבו נשרפו נדב ואביהוא וכו'.

וצ"ב מה הקשר בין הדברים ומה עניין זל"ז והיה לו להתחיל דבריו מעניין הקטורת.

אכן העניין יבואר, בהקדם מה דאיתא במדרש דבין הר"נ איש היו י"ב הנשיאים שהביאו קרבנם בחנוכת המזבח, ולפ"ד רבינו בחיי היו הם בראשם של הר"נ איש, והוסיף רבינו בחיי שמה שאמר משה אל תפן אל מנחתם היינו מה שהקריבו אז בחנוכת המזבח.

דהנה הארכנו בכ"ד דלכאורה קשה קושיא גדולה דהא נדב ואביהוא נענשו קשות על שהקטירו קטרת יחיד, ואילו בו ביום ממש הקריב גם נחשון בן עמינדב קטרת יחיד ונתקבלה לפניו ית' באהבה, ומה נשתנתה קטרת נדב ואביהוא מקטרת זו. וביארנו בהקדם דברי הספ"ז הובא בילקוט ס"פ נשא עה"פ זאת חנוכת המזבח דמוכח משם שהואיל ובאו קרבנות הנשיאים בכנופיא הו"ל כקרבן ציבור וכדאמרינן (ביומא נא, א) לעניין קרבן פסח, והוספנו לבאר עפ"ד דרשות הר"ן ומהר"י מוסקאטו דבקטרת מודגש עניין מעלת הציבור וכדאמרינן בגמ' פ"ק

(פריתות ו, ב) כל תענית שאין בה ממושעי ישראל אינו תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטרת, ע"ש באורך.

ובילקוט פרשת ראה עה"פ 'לא תתגודדו ולא תשימו קרחה וגו'" לא תשימו אגודות אגודות וכו' שלא תשימו קרחה בכס כשם שעשה קרח, שחלק לישראל ועשאן אגודות אגודות ועשה קרחה בישראל. וא"כ כיוון שיי"ב הנשיאים גלו אדעתיהו השתא דניחא להו בפירוד ומעלת הציבור אינה ספונה אצלם שפיר ביקש משה אל תפן אל מנחתם שהקריבו בחנוכת המזבח.

וברש"י, אל תפן אל מנחתם יודע אני שיש להם חלק בתמידי ציבור אף חלקם לא יקובל לפניך לרצון תניחנו האש ולא תאכלנו עכ"ל. ותמהו המפרשים, הרי משנה שלימה שנינו בפ"ק דשקלים, שכהנים היו דורשים מקרא זה לעצמן וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל', הואיל ועומר ושתה"ל ולחה"פ שלנו הם היאך נאכלין ולפיכך לא רצו לשקול, וא"ל ריב"ז כל כהן שאינו שוקל חוטא. והיינו משום דק"צ הוא שם לעצמו ולא שייך לדון בו דין חלקים. וא"כ היאך שייך לומר חלקם לא יקובל לפניך לרצון.

אכן לפמש"נ ניחא דהואיל וגלו אדעתיהו דלית להו מעלת הציבור, א"כ לשיטתם שייך הבחנת חלקים בק"צ לפיכך ביקש משה שיעשה הקב"ה נס וידונם כפי רצונם להיות הבחנת חלקים ולא תאכל האש את חלקם, ודו"ק.

22 . רב לכם בני לוי (טז, ז)

וברש"י דבר גדול אמרתי לכם, ולא טיפשים היו שכך התרה בהם וקבלו עליהם לחלוק, הם חטאו על נפשותם שנאמר את מחתות וגו' בנפשותם, וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זו עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה הימנו שמואל ששקול כנגד משה ואהרן אמר בשבילו אני נמלט וכו'. ואין מובן דעל קרח השיב רש"י דאף על פי שפקח היה עינו הטעתו אך גם גבי כל עדתו כתב קודם לכן שלא טיפשים היו, ולכאורה אין תשובה לגביהם מה ראו הם לשטות זו וע"ב.

והנה כתיב (משלי כא, ז) אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינות, ונראה ביאור הכתוב דאדם ירא ה' באמת התועה מדרך השכל ומבקש לעצמו חסידות שאינו

ראוי לה סופו לנוח בקהל רפאים להיות אפיקורס ומבזה חכמים, וכל כך משום שמבקש דרך ה' לפי חכמתו הוא ולא לפי דרך השכל דהיינו תורת ה', ונראה דזה דכתיב (לעיל ו, יא) גבי נזיר שנטמא וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, דמה חטא יש כאן, רק כיון שביקש לעצמו מעלה שאינה ראויה לו דהא חזינן שנטמא ומכוח שאין בכוחו לכך לכן נקרא חוטא על הנפש, ומעתה נראה ביאור דברי רש"י ולא טיפשים היו וכו', הם חטאו על נפשותם דבאמת יראי ה' היו ובקשו בעבודתם להשיג עבודת ה', והגם שידעו שאי"ז ככתוב בתורת ה' ויענשו על כך אעפ"כ טעו ועבדו עבודתם שבקשו להשיג מעלתם שלא כמצות התורה וסופם שנחו בקהל רפאים, ולכך נקראו חטאים בנפשותם שמסרו על כך אף שידעו שיענשו ע"ז.

ובזה יבואר המשך דבריו וקרח מה ראה לשטות זו וכו', דבשלמא עדתו נגררו אחריו בטעותם וסברו שמוטב לאבד נפשם עבור השגת המעלות כשילכו עם קורח, אך קרח אלא זו בלבד שלא טיפש היה אלא אף פיקח היה ולא טעה מדרך השכל לחשוב שישגי עי"כ מעלות מה ראה לכך, אלא דאע"פ שידע יענו הטעתו לחשוב שינל בגין שלשלת גדולה שיוצאה הימנו.

23 . מדה כנגד מדה עם משה רבינו ! (טז, ז)

רב לכם בני לוי (טז, ז)

בגמ' בסוטה : א"ר לוי ברב בישר ברב בישרוהו, ברב בישר רב לכם בני לוי, ברב בישרוהו רב לך אל תוסף דבר אלי וכו', עכ"ל.

תמוה מאוד מה הקשר בין זה לזה, ומה חטא משה במה שאמר להם "רב לכם בני לוי" ? הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל נודע בספריו הרבים (כמנין – שלמה) בספרו "אמרי שפר" פותח הרב במשל : עשיר הרוצה לנסוע מרחקים ובמקום סכנה במטרה להרוויח ממון, בוא יבוא האומר למה לך לגווע מרחקים במקום סכנה ולהתייגע כל כך, הרי יש לך כבר די והותר, אכן במציאות שכזו שייכת השאלה. אך אם היה עני ואין פרנסתו מצויה יפה עושה שמייגע עצמו וטורח עבור פרנסתו. ברם, אם אנו רואים באחד ההולך לגנוב לגזול, בין עני ובין עשיר אסורה הגניבה והגזילה.

במו"כ הצדיק שרודף אחר מצוות ומעש"ט היתכן לומר לו די לך במצוות ומעשים טובים שעשית בימי חיך, ומדוע אתה דוֹדף אחריהם, שהרי אוהב מצוות לא ישבע מצוות ובוז יבוז לאומר. מעתה, חטאו של משה היה בכך, הכהנים מצווים במצוות רבות שאין בלווים ובישראלים "הזר הקרב יומת". הרי שקרח ועדתו היו רוצים בכהונה בתוספת מצוות, היה למשה להשיב להם בפשטות אתם הלוויים, עליכם נאסר העבודה במקדש, כאיסור גזילה וגניבה. אך משה השיב "רב לכם המעט כי הבדיל ה' אלוקי ישראל אתכם ובקשתם גם כהונה" משמע מדבריו יש כבר בידכם מצוות רבות תסתפקו בהם, ומדוע תבקשו גם כהונה. וזה אינו, כי רוצים הם לקיים מצוות נוספות התלויות בכהונה. לכך נענש משה מדה כנגד מדה.

כפי שאיתא בגמרא סוטה : מפני מה ביקש משה ליכנס לארץ וכי לאכול מפריה הוא צריך ? אלא כדי לקיים המצוות התלויות בארץ. והנה מי לנו גדול ממשה רעיא מהימנא שכבר קיים כל התורה כולה, א"כ מה השיב לו הקב"ה "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה" משמע, די כבר בקיום המצוות. הרי אוהב מצוות כמשה רבינו לא ישבע מצוות, וכך היה לו להקב"ה להשיב לכאורה : אסור לך ליכנס לארץ כיון שנגזרה הגזירה שלא תכנס בעקבות חטא מי מריבה. אלא השיב לו הקב"ה 'רב לך' משום סיבה אחת, בישר ברב – לבני קרח אמר "רב לכם בני לוי" ואין לכם לבקש עוד מצוות, ברב בישרוהו "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה" מדה כנגד מדה.

"וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְקָרָא לְדָתָן וְלָאֲבִירָם בְּנֵי אֶלְיָאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה" (ט"ז, י"ב) – מכאן שאין מחזיקין במחלוקת (רש"י). מחזיקין מלשון חזקה, כלומר אין חזקה במחלוקת. אסור לומר, כי מאחר וכבר נעשו כמה וכמה ניסיונות להשכין שלום, שוב לא יועיל מאומה, אלא יש לנסות שוב ושוב. לפיכך לא נלאה משה רבינו אחרי שדיבר כמה פעמים ושלח שוב לקרוא לדתן ולאבירם. (הרה"ק מהר"י ז"ל מוורקי)

24 . ויחר למשה מאוד ויאמר אל ה' אל תפן אל מחנתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם (טז, טו)

נראה לומר, דשני הדברים שציין משה רבנו קשורים זה בזה. דהנה המנהיג שמקבל מתנות מאנשיו, אין כל חידוש באם אינו מזלזל בהם ואינו מבייש אותם, שהרי זקוק הוא להם וירא לנפשו שאם לא יכבדם לא יתנו לו מתנות. ואולם המנהיג שאינו מקבל מתנות, בזה הוי שבח שאינו מרע לאחרים, שהרי אינו זקוק להם. ולכן ציין משה רבנו, הרי לא קבלתי מהם כלום, ובכ"ז לא הרעותי את אחד מהם. כיוצא בזה מצינו בגמ' (מגילה כח, א) ששאל ר"ע את נחוניא הגדול במה הארכת ימים, והשיב לו, שמימיו לא קיבל מתנות ולא עמד על מידותיו.

והיינו ששני הדברים קשורים זה בזה. שאם היה מקבל מתנות לא היה חידוש בזה שלא עמד על מידותיו, שהרי נח לו לוותר כדי שיכינו לו מתנות. אך הוא לא קיבל מתנות ולא נצרך לזולת, ובכ"ז לא עמד על מידותיו.

25 . אל תפן אל מנחתם (טז, טו)

וברש"י לפי פשוטו הקטורת שהם מקריבים לפניך מחר אל תפן אליהם, והמדרש אומר יודע אני שיש להם חלק בתמידי ציבור אף חלקם לא יקובל לפניך לרצון תניחנו האש ולא תאכלנו, ע"כ. ועי' בשפתי חכמים שביאר להא דהוצרך רש"י להוסיף דברי המדרש, דהוקשה לו לפי הפשוט דהא בקרא כתיב מנחה, וקטורת אין נקראת מנחה, ע"ש.

ונראה עוד, עפמש"כ הגר"ח דבקטורת שלא לשמה ל"ש הדין דלא עלתה לבעלים לשם חובה ככל הקרבנות, וכתב הגרי"ז לבאר, דקטורת כל ענינה היא ההקטרה וגם אם זהו לא לשמה, הרי אף דבהלכות קרבנות לא עלתה לבעלים מ"מ הקטרה מיהא נעשתה וא"צ להקטיר שוב, דדוקא בכל הקרבנות דעיקר קיומם הוא במה שמתכפרין ע"י כך וצריך שיעלה להם לשם חובה א"כ בשלא לשמה צריך לשוב ולהקריב, אך משא"כ בקטורת שעיקר מצותה היא בהקטרה, עכ"ד. ואפשר לומר לפ"ז דהוא מה שהוקשה לרש"י, דאי איירי בקטורת מ"ש בזה אל תפן אל מנחתם

דהא מ"מ מצות הקטרה מיהא נתקיימה, ולכן הוסיף עוד את דברי המדרש שביקש על חלקן בתמידי ציבור.

26 . אל תפן אל מנחתם (טז, טז)

וברש"י יודע אני שיש להם חלק בתמידי ציבור.

מטו משמיה דהקהלות יעקב דמכאן ראייה דיש חלק לרשעים בקרבן ציבור, שאף הם נכללו בכלל הציבור, והוכיח כן דאל"כ משכחת לה שינוי בעלים בקרבן ציבור, דהא איתא בגמ' (זבחים ד, א) נאמרה זביחה בשינוי קודש ונאמרה זביחה בשינוי בעלים, מה זביחה האמורה בשינוי קודש לא חלקת בין זביחה לשאר עבודות אף זביחה האמורה בשינוי בעלים לא תחלק בהן בין זביחה לשאר עבודות, איכא למיפרך מה לשינוי קודש שכן פסולה בגופה וישנו בארבע עבודות וישנו לאחר מיתה וישנו בציבור כביחיד, וברש"י וישנו בצבור אבל שינוי בעלים לא שייך בקרבן צבור שהרי הכל בעליו, מבואר דלא שייך שינוי בעלים בקרבן ציבור, ואם נימא דרשעים אינם בכלל הציבור הרי שייך שינוי בעלים שיחשוב להקריבם לשם רשעים, ומוכח שהרשעים בכלל ואינם פוסלים משום זבח רשעים תועבה בכה"ג, וצ"ב טעם הדבר.

ונראה, דטעם הדבר הוא דאין הרשעים כאן באופן פרטי אלא קרבן של ציבור הוא והם בכלל הציבור, ולכך אין כאן שם רשע בקרבן שהרי אין זה קרבן של יחידים אלא של ציבור, והציבור בכללותו אינו ציבור רשע אף שישנם בקרבן אף רשעים.

27 . אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי (טז, טז)

יש לדקדק: מה קרבן ומנחה היה כאן שאמר 'אל תפן למנחתם' ? מהו 'לא חמור אחד נשאתי' משמע לא חמורו של אחד לקחתי, אצל הרבה כן לקחתי, לכאורה היה לו לומר 'ולא נשאתי חמור אחד מהם' כלשון סוף הפסוק. ועוד יש לדקדק הלשון 'לא נשאתי' לא לקחתי היה לו לכתוב ?

הרה"ק רבי דוד שלמה אייבשיץ בעל ה'לבושי שרד' בספרו הנודע "ערבי נחל" (פר' בהעלותך) מבאר במתיקות: קרח שפיקח היה מה ראה לשטות זה שעשה, אלא עינו הטעתו שראה באצטגנינות שיש אובדים ויש נמלטים (רש"י טז, ז) ואמר

בלבו אם יכעס הקב"ה על מחלוקתם, הרי מי שנתפס בעון הוא הצדיק. ממילא היה אומר בלבו בודאי משה רבינו יהיה הנתפס, שידע שהוא הצדיק הגדול שבכל הדור. וכידוע מ"ש חז"ל מיתת צדיקים מכפרת על הדור כמנחות וקרבנות (רש"י במדבר, כ, א). אמנם, קרח טעה כי במשה רבינו לא שייך זה כלל, כי שום פגם לא התחיל ממנו, אדרבה הם הטילו בו פגם בכל תאוה ותאוה שהתאוו. משה רבינו כשהבין כוונותיו של קרח אמר להקב"ה "אל תפן אל מנחתם" מה שהם רוצים לעשות ממני קרבן, אל תפן לזה, אף שהצדיק נתפס בעון הדור, מ"מ זה אינו שייך אצלי משום "לא חמור אחד מהם נשאתי" חמורו תאוה של אחד מהם לא סבלתי הטילו בי מום ופגם, "ולא הרעתי אחד מהם" אני לא פגמתי לאחד מהם, בכגון זה הצדיק אינו נתפס.

28 . ויקהל עליהם קורח את כל העדה (טז, יט)

קורח, והשועל.

קם קורח וקורא תיגר, חולק על משה רבינו ועל אהרן קדוש ה', מתכנן "הפיכה" וחז"ל הקדושים שואלים: "קורח, שפיקח היה, מה ראה לשטות זו?" הרי היה זה צעד של התאבדות, ללכת נגד רצון ה', בזמן שהניסים היו כה גלויים – ומשה רבינו מחוללם! וענו: "ליבו לקחו", הוא חש פגיעה אישית, חשב שנדחק לקרן זווית, נעלב שלא נבחר כנשיא. לפיכך נסחף ברגשותיו, למערכה אבודה מראש.

זה מובן, וכבר היו דברים מעולם. אבל השאלה הנשאלת היא, כיצד הצליח קורח לסחוף אחריו מאתיים וחמישים "נשיאי עדה, קרואי מועד, אנשי שם", ראשי סנהדראות. ולא אותם בלבד, אלא: "ויקהל עליהם קורח את כל העדה!" כיצד? נספר סיפור ממורשת יהדות תוניסיה, ונשתמש בו כמשל. מעשה בשועל שמצא את שער הכרם פתוח, נכנס לכרם ואכל בכל פה. לפתע נחרד: בעל הכרם הגיע עם כל משפחתו. אם ימצאוהו, יהרגו ויפשוט את פרוותו! מה עשה, רבץ לארץ והשים עצמו כמת. הילדים הקטנים גילוהו, וצווחו בגיל. ענדו לראשו מטפחת, הנעילוהו בנעליהם הקטנות, עד שאביהם התערב ואמר: "קחוהו והניחהו מחוץ לכרם, לבל תבאש נבלתו". נשאוהו הילדים החוצה – ולתדהמתם פקח השועל עיניו, התנער וברח...

ברח השועל, והנה אריה לקראתו ועיניו נוצצות למראה הארוחה... אמר השועל:
"אדוני המלך, אני מהווה ארוחה דלה. אך אם תטרפני, תפסיד רבות. האה נא את
הנעלים הפעוטות של רגלי. אומנות חדשה למדתי, להתקין נעליים לרגלי חיות. אם
תשאירני בחיים אתקין לך זוג נעליים נפלאות, ורגליך לא ינגפו בקוצים וברקנים,
אבנים וצרורות". נשאה ההצעה חן בעיני האריה. אמר לו השועל: "השג לי כמה
רצועות עור, ואתקין לך נעליים לתפארת". "חכה כאן" אמר הארי. ואכן, כעבור
שעה קלה חזר. בטנו שבעה ובידיו עור גמל.

"פשוט נא רגליך", אמר השועל, "ואקח ממך מידה". פשט הארי רגליו, והשועל
נטל את העור, וכפת בו את רגלי הארי הדק היטב... צחק ואמר: "מזה זמן רב
מתאוה אני לטעום בשר ארי, וכעת באה ההזדמנות..."

והארי, חסר אונים, כבול ועקוד, נהם בחרון אף: "חכה, חכה, רק אשתחרר ואנקום
נקמתי!" אבל השועל קיפץ עליו וקרא: "באיזה חלק אתחיל?"...

באחת הקפיצות לא נשמר, וזנבו הגיע ללוע הארי. נגס בו הארי, וקטם את זנבו.
צרח השועל, ולפתע שמע קול אריה קרב ובא. נבהל, וברח. נמלט על נפשו. וידע:
עתה ישוחרר הארי – ויחפשו, אף ימצאו. כי סימן יש לו: זנבו הקטום...

כינס השועל את אחיו, ואמר: "אחי השועלים, מציאה מצאתי! מעבר לאופק עוגנת
אוניה ובעליה מחלק בשר ודגים לכל דיכפיין! בואו אחרי, ואיכלו כאוות נפשכם!"
התלהבו השועלים. אמר להם: "הביאו עימכם כדים, וימלאום בשר!" אבל איך
ישאו את הכדים, וכפותיהם חייבות לשחות במים? נתן להם עצה, לקשור את
הכדים לזנבם... עשו כן. קפץ למים, וקפצו כולם אחריו. החלו לשחות, והכדים
התמלאו במים ומשוכם למצולות. זעקו: "אנו טובעים!"

אמר להם: "מהרו, יחתוך כל אחד בשיניו את זנבו של השוחה לפניו!" עשו כן,
והודו לו על העצה המחוכמת. והשועל שמח: מעתה כולם קצוצי זנבות, והארי לא
יוכל עוד למצאו...

אכן, זו היתה גם עצת קורח: הוא עצמו נגרר אחר הפגיעה המדומה בו. אבל איך
משך אחריו את האחרים? הבטיח גם להם סירי בשר, חילק הבטחות למישרות...
וחשב: אני, כשלעצמי, לא אוכל למרוד. אבל אם אגרור אחרי את כולם, לא

תוכל לפגוע בהם הקפדת משה רבינו, לא ייפגעו מחמת אף ה'... ולא ידע את הפתגם העתיק, כי בגיהנם יש מקום לכולם...

ואגב, זו גם דרכו של היצר הרע. הוא יש לו אינטרס להחטיא, אבל כיצד גורר הוא אותנו? בהבטחה לסיר הבשר, להנאה מעבר לאופק, שם ישאירנו קרחים מכאן, ומכאן...

29 . וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר; הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע (טז, כ-כא)

הקשה האלשיך הקדוש, המלה "לאמר" אין לה, לכאורה, מקום כאן, שכן מתי נאמר "לאמר"? כאשר צוה ה' את משה ואהרן לומר משהו לבני ישראל, אבל בדבור זה שדבר ה' למשה ולאהרן, לא צוה עליהם לומר לבני ישראל דבר, אלא הורה להם: "הבדלו מתוך העדה וגו' ואכלה אתם", ואם אין להם מה לומר, מדוע אמר להם ה' "לאמר"?

אלא, אומר האלשיך, ה"לאמר" שלפנינו שונה מכל האחרים. אין כונתו לומר שמשה ואהרן יאמרו את הדברים לבני ישראל, אלא שיתפללו עליהם. וכיצד יכלו משה ואהרן להבין, כי הפעם במלה "לאמר", מצוה עליהם השי"ת להתפלל? מפני שאחר כך אמר להם הקב"ה: "הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע", והמשפט הזה דרש באור יסודי. מדוע?

כי אם היה הקב"ה שולח מלאך להרג את קרח ועדתו, מובן מדוע משה ואהרן צריכים להבדל מתוך העדה, כי המלאך אינו מבדיל בין צדיק לרשע, ועלול חלילה, לפגע גם בהם. אבל מאחר שהקב"ה מודיע כי הוא בעצמו יעשה זאת "ואכלה אתם כרגע", לצורך מה עליהם להבדל מהעדה הרעה? וכייעלה על הדעת שהשי"ת יפגע במשה ואהרן, על לא עול בכפם? אם כן מדוע בכל זאת הורה להם: "הבדלו"? מכאן הבינו משה ואהרן שבמלה "לאמר" רמז להם הקב"ה משהו. מהו הרמז?

חשבו משה ואהרן, האם היה כבר מקרה דומה בחמרתו, שהקב"ה בדבריו בקש לרמז משהו? חשבו ומצאו כי, אכן, היה מקרה דומה, בחטא העגל, כשה' אמר

למשה רבנו: "הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם" (שמות לב, י). והנה, משה בודאי תמה, מדוע ה' מצוה עלי שאניח לו, וכי אני אוחו בידו של הקב"ה, כביכול, ולא מאפשר לו להרג את בני ישראל? אלא, הסיק, שיש בידו, באמת, אפשרות למנע מהקב"ה לכלות ח"ו את עמו. כיצד? על ידי תפלה. ולכן מיד עמד ונשא תפלה ככתוב (שסיא): "ויחל משה את פני ה' אלקיו" וגו'.

אף כאן, הבינו משה ואהרן, כשאמר ה' "הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אותם כרגע", מה משמעו? שכל עוד שאיננו נבדלים מעם ישראל, אנו מעכבים את הקב"ה מלכלות ח"ו את עמו. כיצד? על ידי תפלה, וזהו שאמר להם ה': "לאמר" מה לומר? פשוט מאד, להתפלל. ועל כן מיד, "ויפלו על פניהם ויאמרו א-ל אלקי הרוחת לכל בשר" (שם, כב).

30 . האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף (טז, כא)

הקשה הרמב"ן: ממה נפשך? אם באמת רק אחד חטא א"כ למה ה' רצה להעניש את כל ישראל, ואם כל ישראל חטאו א"כ איך משה ואהרן אומרים האיש אחד יחטא הרי כולם חטאו?

וההסבר בזה הוא שבאמת כל העם חטאו בזה שלא הוכיחו את קרח אבל עברה זו היא רק ביטול מצוות עשה ואין הקב"ה מעניש בעולם הזה על ביטול מצוות עשה רק בעידנא דריתחא (בשעת כעסו) [גמ' במנחות] ועל דבר זה התפללו משה ואהרן ואמרו הרי כל הסיבה שאתה רוצה להרגם בגלל שהנך בכעס ולכן מענישים על ביטול עשה אבל כל כעס זה הוא רק בגלל אדם אחד ו"האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף".

31 . ואם בריאה יברא ה' (טז, ל)

בתוי"ט (אבות פ"ה משנה ו') הק', הלא פי הארץ נברא בערב שבת בין השמשות כמבואר במשנה שם, וא"כ מהו שנאמר הכא 'אם בריאה יברא ה' דמשמע דכעת יברא, ועיי"ש שתירץ באופן מחודש דהפה דהכא אין הכוונה לפתיחת בור בארץ, דזה באמת נברא בערב שבת, אלא כאן התחדש דהקרקע פתחה את פיה ודיברה, וביאר לפ"ז דזהו מה דכתיב 'וכל ישראל וכו' נסו לקולם' ופירש רש"י 'בשביל

הקול היוצא על בליעתן, ולהנ"ל הביאור הוא שהארץ דיברה בקולות רמים, ולפשוטו של מקרא עדיין צ"ב.

ויתכן ליישב, דבאמת מה דמבואר באבות שם דכל אלו הדברים שנשנו במשנה נבראו בע"ש בין השמשות, אין הכוונה שנבראו אז ממש, אלא דבאותה העת בסיום מעשה בראשית, התנה הקב"ה עם כל הבריאה שעשרה דברים הללו ייצאו מגדר הטבע, (וכדאמרי' גבי קריעת הים וישב הים לאיתנו' וביארו חז"ל לתנאו הראשון, שתנאי עשה עמו הקב"ה בעת בריאתו דיקרע בפני ישראל, ובלא תנאי לא היה נקרע, ומה דלא נמנתה קריעת ים סוף בכלל הני שנבראו בע"ש בין השמשות הוא משום שתנאי זה היה ביום השלישי בבריאת הימים ולא בע"ש, ופשוט). ובאמת ראיתי שכעין זה כתב הרע"ב שם גבי פי האתון, וז"ל 'בין השמשות נגזר עליה שתדבר עם בלעם'.

ולפי דברינו י"ל דבכולהו נמי הכי הוא ולא שנבראו ממש, ואם כנים אנו בזה מבוארים דברי הכתוב דקאמר 'אם בריאה יברא ה'" בפשטות, דלהנ"ל 'ברא' פירושו יברא 'בפועל', ואילו בע"ש נבראו הם רק 'בכח'.

ואין להקשות על ביאור זה ממה שנמנתה התם הקשת, דלכאורה אינה ענין ניסי הצריך לשדד את מערכות הטבע, ואילו לפי הביאור הנ"ל יש למנות רק דברים היוצאים מגדר הטבע, די"ל דגם הקשת אינה דבר טבעי, דהרי קודם הברית עם נח לא היתה קשת בענן כלל, וכן בימיו של ר' יהושע בן לוי לא נראתה כמבואר (בכתובות עז, ב) והיו עוד זמנים שלא נראתה הקשת.

32 . ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה את פיה ובלעה אותם ואת כל אשר להם וירדו הם וכל אשר להם חיים שאלה (טז, ל)

דרגת בני קרח כמשה ויעקב אבינו

אודות בני קרח לא כתוב כלל בפרשתנו, אלא בפר' פנחס כתיב "ובני קרח לא מתו". הקדמונים שאלו מדוע לא נזכר זאת בפרשתנו וכ"א מראה פנים לכאן ולכאן.

מצאתי בספר הש"ך מצפת רבנו מרדכי הכהן שכותב דבר פלא וז"ל : למה לא נזכר , מפני כבודו של משה, שאמר משה "ואם בריאה יברא וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה", ואם היה נזכר כאן שבניו לא מתו, היה גנאי למשה שלא הועילה תפלתו, שהרי נשאר מהם שארית בארץ, ומה זרעו בחיים אף הוא בחיים, לזה התורה לא כתבה זאת וכתבתו במקום היחס פר' פנחס.

הגאון הקדוש רבי אליהו הכהן מאיזמיר בעל ה'שבט מוסר' בספרו "ידו בכל" אומר טעם להפליא : התורה כתבה זאת בפר' פנחס להורות גודל צדקותם של בני קרח, מרוב אהבתם ויראתם את הש"י לא נצטערו כלל במיתת אביהם, כיון שבמותו התאמת שמו אמת ותורתו אמת, לכן העלימם הכתוב כאילו אומר שלא היו לו בנים שיצטערו על איבודו מתוך הקהל. עפ"ז יובן מה שיש לדקדק כותב הגר"א מאיזמיר לכאורה היה צ"ל "ובני קרח לא נבלעו" מהו "לא מתו" ? אלא 'לא מתו' מחמת הצער שאביהם מת, כי טבע העולם שפעמים מת הבן מצער המגיע לאביו. ולולי דמסתפינא כותב הגר"א הכהן הייתי אומר "ובני קרח לא מתו" בגין שהיו בני קרח ועכ"ז פרשו מדרך אביהם ולא הבו לשמוע עצתו מאהבת אמת האהובה מכל, הרי שהם לא מתו לא שלט בהם מיתה כדרך שאמרו במשה רבנו וביעקב אבינו לא מת. ומה שלא הזכירות רבותינו במנין אותם שלא מתו כיעקב ומשה מקום הניחו לו !

33 . וכל ישראל אשר סביבותיהם נסו לקולם כי אמרו פן תבלענו הארץ (טז, לד)

הקשו המפרשים דהול"ל נסו 'מקולם' ולא נסו לקולם.

אלא דמתבאר שהעצה היעוצה לעם בני ישראל בעת צרה הוא לילך לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לתורה ולתפילה, כי הקול קול יעקב, בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו, וזהו וכל העם נסו לקולם, היינו להעצה של הקול קול יעקב ולכן כתיב לקולם ולא מקולם.

ונראה להוסיף דהנה אמרו חז"ל (במסכת ערכין) שמי שחטא בחטא לה"ר יתקן חטאו בתלמוד תורה הק', ולכן כאן יען שהם חטאו בלשון הרע על משה, לכן נסו

ישראל לקולם היינו ללמוד תורה להעצה של קול קול יעקב, כי זהו התיקון להחטא של לשון הרע ונסו ללמוד תורה לינצל מחטא לה"ר.

34 . ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה (יז, יג-טו)

ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה וגו'. וישב אהרן אל משה וגו' והמגפה נעצרה

יש לעורר, דמתחילה מבואר שנעצרה המגפה בעת שעמד בין המתים ובין החיים, אולם בסופו משמע דהמגפה נעצרה רק בשעה ששב אהרן אל משה. ובספורנו פירש דמתחילה אמר ותעצר המגפה כלומר שמעתה ואילך לא המשיכה אצל אחרים, ולכך הקדים ותעצר להמגיפה, לומר דמעתה אין המגפה ממשכת, ואח"כ אמר והמגפה נעצרה, שמעתה נתרפאו כל החולים מהמגיפה עד שנעצרה, ולכך הקדים המגיפה כלומר המגיפה שמכבר נתרפאה ע"ש. ויש להבין אמאי עשה כן בב' פעמים אחת לעצור ואחת לרפאות.

ונראה דהנה לעיל (פסוק יא) כתב רש"י וכפר עליהם, רז זה מסר לו וכו' שהקטורת עוצר המגפה, ע"ש. ומבואר כאן דאמנם הקטורת עוצרת המגיפה אך לא דהקטורת מרפא לחולים, ולכן מתחילה צריך היה לעצור המגיפה וכדכתיב ויעמוד וגו' ותעצר המגפה, ומעתה אמנם עצר המגפה אך הניגפים כבר מה יהא עליהם, דהא ע"ז לא יועיל הקטורת וצריך היה בקשת רחמים אצל חכם כדאיתא (ב"ב קטז) מי שיש לו חולה ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, ולזה שב אהרן אצל משה שיבקש עליהם רחמים והמגפה נעצרה וכפי' הספורנו שנתרפאו החולים במגיפה.

35 . ומטה אהרן בתוך מטותם (יז, כא)

ומפרש רש"י: "הניחו באמצע שלא יאמרו מפני שהיה בצד שכינה פרח".

לפי פרושו של רש"י קשה מדוע מובא זאת בפסוק זה, הרי היה צריך להיות מובא ענין זה בפסוק הבא ששם כתוב על הנחת המטות? ועוד קשה מה הצד שיהא אהרן הראשון לצד שכינה הרי הוא לא היה הבכור?

ולכן נראה לומר אחרת: שהנשיאים חששו שיביא אהרן מטה מיוחד שאע"פ שנראה יבש הוא עתיד לפרוח תוך לילה, כמו שאמרו לגבי מי מריבה. ידע משה חק הסלע" (מדרש רבה), ולכן אומר הפסוק שהנשיאים הביאו מטה בשביל אהרן ולא שאהרן הביא בשביל עצמו.

36 . ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים (יז, כג)

נשאלת השאלה מדוע התורה כותבת לנו את סדר צמיחת פרי השקד?

והנה כתוב בגמרא ביומא שהמקל של אהרן נגנז לעתיד לבוא, ושואל שם התוספות ישנים מהיכן נדע שזה מקלו של אהרן? ומתרץ שם שנשארו שם הפרחים ולא נשרו. ולכן פירטה התורה שיצא פרח, לומר שיצא אך לא נפל כמו הצורת גידול הרגילה אלא נשאר שם וזה היה תוספת נס.

37 . מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה' (יח, כט)

וברש"י בתרומה גדולה כתוב מדבר, ע"כ. והוא מגמ' (שבת קכז, ב) ועוד איתא שם מעשר ראשון שהקדימו בשיבליים פטור מתרומה גדולה, ע"ש. ויש להקשות דא"כ מהו הלשון מכל מתנותיכם הא הקדימו בשיבליים פטור וא"כ הא אין חיוב של תרומה גדולה מכל מתנותיכם וצ"ב.

ונראה הביאור, דלעיל (פסוק כח) כתיב ונתתם ממנו וגו' לאהרן הכהן, ובגמ' (סנהדרין צ, ב) א"ר יוחנן מכאן לתחית המתים מן התורה וכו' וכי אהרן לעולם קיים והלא לא נכנס לא"י שנותרו לו תרומה, אלא מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנים לו תרומה, ע"כ. והרי מבואר, דעיקר קרא דהכא קיימי על לעתיד לבא לכשיהיה תחית המתים, ואיתא דלעת"ל עתידה א"י שתוצא גלוסקאות, והיינו דלא יהיה כלל שיבליים, וא"ש הא דכתיב מכל מתנותיכם דלע"ל אין אופן שיפטור מתרומה גדולה.

4. מיצירתם וממורשתם הרוחנית של רבותינו

מאת הרב פרופ' משה עמאר שליט"א יו"ר מכון "אורות יהדות המגרב"

קהילת מראקש, חכמיה ופרי הגות רוחם

מאת משה עמאר

הקהילה היהודית במראקש עתיקת יומין. שמה מוזכר במחצית הראשונה של המאה הי"ב בנוסחאות אחדות של קינתו של רבי אברהם אבן עזרא, 'אהה ירד'. בקינה זו, מתואר סבלם של יהודי מרוקו וספרד המוסלמית בפרעות האלמוואחידין ב- 1041 לספירה, אולם שמה של מראקש נעדר מנוסחאות אחרות. בנוסח הקינה שפרסם ח' שירמן, מתוך 'גניזת קהיר', מוזכרת העיר אגמאת הסמוכה לה:1

וקול ארים בתמרורים / על סבתה ומכנאסאה

אצפצף כסוס/ עגור לסוס / אשר היתה לקלסה

עיר אגמאת בלי הצמת/ לפי רגע נמסה

לזאת אבכה וכף אכה/ וידי על חלצים.

הנוסח שאין מוזכרת בו העיר מראקש נראה מדוייק יותר, משום שבתקופה זו לא גרו יהודים במראקש. אף-על-פי שהותר להם להסתחר בעיר, היה עליהם לצאת ממנה לפני רדת החשכה, ויהודי שנתפס בעיר לאחר רדת החשכה, היה נענש קשות. לעומת זאת, בעיר אגמאת היה ישוב יהודי קדום שהיתה בו קהילה חשובה. מקהילה זו ידוע רבי זכריה האגמאתי וחיבורו 'ספר הנר' על מספר

1 ח' שירמן, קובץ על יד (יג), ירושלים תרצ"ט, עמ' ט-יג; ח"ז הירשברג, תולדות היהודים באפריקה הצפונית, ירושלים תשכ"ה, ח"א, עמ' 89-93.

מסכתות. ר' זכריה או משפחתו כנראה עזבו את מרוקו מאימת האלמוואחידין.²

במאה הי"ג, החלו יהודים להתיישב בעיר דרך קבע, ובמשך הזמן הפכה הקהילה במרקאש לאחת הקהילות היהודיות הגדולות במרוקו. למרות זאת, הידיעות על היהודים במראקש הן מעטות והובאו דרך אגב בידי סופרים זרים. הידיעה הראשונה ממקורות יהודיים על קיומה של קהילה יהודית בעיר, מובאת בידי רבנו אפרים אנקאוואה זצ"ל, שהיה בין היהודים שנמלטו מספרד למגרב בפרעות קנ"א (1391).

וכבר קרה לי אני בעצמי כדמות זה הענין, בהיותי בעיר מראכו"ש בתמוז משנת רועה אב"ן ישראל, בקשו ממני הקהל לדרוש להם ביום השבת אחר סעודת הבקר בבית הכנסת, וילכו הקהל עמי כולם לבית הכנסת. ועברנו על שער השר המושל בעיר, והיה שם שוער אחד כושי, ונתקנא מכבוד הקהל אלי, ויצא לקראתי בחימה גדולה ושבט אחד גדול להכות אותי. וכראות הזקנים ההולכים עמי שהיה יוצא לקראתי, נשתטחו לפניו ופייסוהו ולא הכה אותי. והלכתי לבית הכנסת ודרשתי להם בענייני הפרשה ומשכתי את לבם כמים בדברי הגדה, ודברתי על לבם דברי ניחומים והתפללנו תפלת מנחה. ויצאנו מבית הכנסת, ויבואו כל הקהל עמי עד ביתי, והמה משבחים ומפארים ומתפארים בדברי הדרש הרבה מאד. וכאשר נפטרו רוב הקהל אל בתיהם, נשארו עמי הזקנים העשירים, ואמרו שיסעדו עמי סעודה שלישית. ואומר להם, שאם יאכלו ואם ישתו, הם האוכלים והשותים. כי אני הייתי מתאבל על הגזירה הגדולה, אשר נעשתה בספרד בשנת עד מתי יחרף צר ינא"ן (=קנ"א - 1391)

² ראה ח"ז הירשברג, תרביץ מב (תשל"ג), עמ' 379-388.

אויב שמך לנצח. אשר כמוה לא נהיתה מאז גלו שם.
ושאני הייתי מתאבל על חרבן הקהלות הגדולות, אשר
לקו מיד ה' כפלים מיום (גלות) ירושלים, ושאני לא הייתי
אוכל לחם חמודות ובשר ויין לא בא אל פי, ושוש לא
ששתי, על אשר הסתיר ה' פניו מקהלות ספרד. 3

כלומר, בסוף המאה הי"ד היתה קהילה יהודית מאורגנת ומסודרת
במראקש, שבניה אנשי סֶפָר היודעים לעמוד על טיב הדרשה
ותוכנה. סביר להניח שהיה זה המצב גם בדורות הקודמים. מדבריו,
נראה כי מעמדם של היהודים בעיר היה כה שָפֵל, עד כי עבד כושי
מרשה לעצמו להכות אורח מכובד, וידם של בני הקהילה קצרה
מלהושיע – אינן מֵעֵז להדפנו. הפליט השבור והרצוץ מפרעות ספרד,
הֵתַר אחר מקום מקלט, הפך ממנוחם למנחם, ועודד את יהודי
מראקש בשל סבלם משכניהם המוסלמים.

מאז נבנתה, שימשה העיר מראקש כמרכז כלכלי ותרבותי, מדיני
ופוליטי לכל סביבתה, ובתקופות שונות אף שימשה כעיר בירה
וכמרכז רוחני לבני הקהילות היהודיות בעיירות ובכפרי הסביבה.
צעירים רבים נהרו ללמוד בישיבותיה, ובני הסביבה פנו לחכמיה
בשאלות דת ודין.

בעתות משבר, פרעות ובצורת, היתה נהירה מתמדת של יהודים
מכפרי הסביבה שבאו להתיישב במראקש. חלק מהיהודים
הנמלטים והמגורשים מספרד למגרב בפרעות קנ"א ובגירוש של
שנת רנ"ב (1391, 1492), בחר להתיישב בעיר מראקש. נמנו עימם
חכמים גדולים ואנשי מעשה, והם הוסיפו לעיר נופך רוחני עצום.

להלן סיפור הממחיש את גדולתם של חכמי הגירוש בתורה, את
חסידותם המופלגת ואת תרומתם החשובה לקהילה היהודית.
מסופר על היהודים התושבים במראקש שקינאו בעושר הגדול

3 שער כבוד ה', תונס תרס"ב, פח ע"ב. על רבי אפרים, ראה שם, במבוא שכתב ר' חיים בלייח.

שהביאו איתם המגורשים. מחשש לתחרות כלכלית עם היהודים המגורשים, דיברו עליהם התושבים רע בפני המלך. המלך זימן אליו את נציגי המגורשים כדי לעמוד על טיבם, כמתואר באחת התעודות:

שלח עליהם המלך, והלכו מהם ג' המזומנים. וכשראה אותם המלך תמה על קומתם והדורם והשכינה שהיתה על פניהם, אמר להם אתם שבאתם לכאן לשבת בכאן, אמרו לו אנו הם, ידענו שהיהודים דברו עלינו לשון הרע ואמרו לך יש לנו ממון הרבה, ואמת הוא שיש לנו ממון הרבה, ועכשיו אם אתה רוצה ממון אנו נותנים לך יותר ממה שאמרו לך, ואם לאו אנו נותנים לך דבר אחד שאין שום נברא בעולם יכול ליתן לך. ויתמה המלך עליהם ויאמר להם, מה הדבר שאתם רוצים ליתן לי שאין שום נברא יכול לו. אמרו לו, אדונינו המלך כל זמן שאתה רוצה גשמים אנו נותנים לך גשם. אמר להם, תנו כתב ידכם כל זמן שאני רוצה גשם תתנו לי. נתנו לו כתיבת ידם, ושלח אותם בשלום. 4

המלך שמח על המתנה שהבטיחו לו היהודים מספרד. הוא המתין להזדמנות הראשונה לבחון את אמינות דבריהם, בשל מיעוט המים ובשל נחיצותם בפרט באיזור מראקש, השוכנת בקרבת מדבר הסהרה. איזור צחיח זה לוקה בתקופות יובש ממושכות, בכמויות משקעים מצומצמות ובבצורת שכיחה. אכן כך המקור ממשיך לספר:

הניח אותם [=המלך] עד תקופת תמוז ואמר להם תנו לי גשם. אמרו לו, טוב הדבר. נתעטפו בטליתות ובקשו רחמים ונענו מן השמים וירדו גשמים. שלח להם המלך

4 אביבי יוסף, 'קורא הדורות' ממראקש, תעודה חדשה ל'תולדות מגורשי ספרד במרוקו', פעמים 38, עמ' 58-67, שם, עמ' 65.

שיבואו אצלו ולא רצו לילך. אמרו להם, אנו מניחים
הגשמים לירד עד שתטבע העולם במבול, ואם ירצה
המלך לעשות מה שאנו אומרים לו יכלא הגשם, ואנו
הולכים אצלו. הלכו השלוחים ואמרו אלו הדברים למלך.
השיב המלך, אני אעשה כל מה שלבם חפץ. הלכו אחר
כך אצל המלך ירום הודו, ועשה להם כבוד גדול וקבלם
בשמחה גדולה ובכבוד גדול. אמר להם, מה אתם רוצים,
אמרו לו אדונינו המלך תחזיר לנו כתב ידינו, מפני שאנו
יודעים שבימינו אנו יכולים לעשות כל מה שאנו רוצים
מה' יתברך, אבל בנינו אין אנו יודעים אם יהיו טובים עם
ה' יתברך כמונו או לא, ולכן תחזיר לנו כתיבת ידינו.
אמר להם, המלך טוב הדבר.....

עוד שאלו מהמלך שיתן להם רשות ומקום לבנות בית
הכנסת להם ולבניהם לבדם, ונתן להם. והיא עד היום
שהיו קורים צלאת אלעזאמה... 5

אכן, מוכרות לנו שושלות של חכמים בני כמה דורות מבני
התושבים ומבני המגורשים מקהילת מראקש, כמו המשפחות:
אבטאן, אביטבול, אזולאי, אסבאג, בנבנישתי, נחמיאס, עמאר,
פינטו, צרפתי, קורקוס, אגזילוס, בר מוחא, זריהן, חרוש, לוי,
לוסקי, צבאת, רוזיליו, ועוד. ביניהם נודעו חכמים שהתעלו בזכות
עצמם והתפרסמו בגדולתם בתורה, במידותיהם, בחסידותם
ובהנהגותיהם. חלקם אף היו מלומדים בניסים.

החכמים והישיבות במראקש

העיר מראקש התברכה בישיבות רבות ובחכמים מופלגים בעיונם
ובחריפותם. מהמחצית השניה של המאה הי"ט, קיימות עדויות על
שלש מאות או ארבע מאות חכמים בקירוב שחיו בעיר בתקופה זו.

ייתכן כי יש מן ההגזמה במספרים אלו, אולם, המסר ברור מעדויות
אלו ואחרות: העיר התברכה בשיבות גדולות ובחכמים רבים. 6

דומה כי הישיבות במראקש זכו לתמיכה גם מעשירי יהדות אירופה.
בענין זה, להלן תעודה שבה איזכור בלעדי של אחת מהישיבות
במראקש:

אנחנו החתומים מטה מודים על עצמינו בהודאה גמורה
שנטלנו וקבלנו סך שמנה וששים לירא סטרלינג ואחד
עשר שילינג וחמשה פנס מיד אור עינינו החכם המרומם
השר וגדול בישראל שמו סניור אברהם קורקוס נר"ו
אשר אור לו בעי"ת מוגאדור יע"א. והסך הנזכר הוא
לשכר של חכמי ישיבת המנוח ה"ר אברהם סונבאל נ"ע
שבמחנינו זה קדוש מראקיס יע"א ולהלבשת ערומים של
שנה אחת שלימה, אשר שלח הרב הגאון כמוהה"ר יעקב
יוקב נר"ו בנו של הרב הגאון כמוהה"ר אהרן עטלינגער
זלה"ה. ליד מעלת אור עינינו עטרת ראשינו השר
והטפסר דורש טוב לעמו השר משה מונטיפיורי הי"ו,
תשואות חן חן לו. והשר משה הנזכר הי"ו שלח אותם על
ידי סיניור אברהם קורקוס הנזכר הי"ו. הנה על כן אנחנו
מודים במודים דרבנן שנטלנו וקבלנו הסך הנזכר עד סוף
פרוטה האחרונה. ולראיית האמת והצדק ביד הסניורים
הנזכרים הי"ו, שקבלנו הסך הנזכר לזכות חכמי הישיבה
הנזכרת ולהלבשת ערומים כתבנו וחתמנו פה מראקיס
יע"א יושב בסדר למען ייטב לך והארכת ימים ובשנת
ישיש"ו ושמחו לפ"ק ברוב עוז ושלוש רב

6 א' שטרית, הקהילה היהודית במראקש בין השנים 1880-1940, חיבור לקבלת תואר ד"ר, אוניברסיטת בר-
אילן, רמת-גן תשנ"ז, עמ' 118. שם, מקורות המצינים כי בשנת 1864, בביקורו במראקש, פגש משה
מונטיפיורי, כארבע מאות חכמים. שם, עמ' 147, רשימה של כשמונה-עשרה ישיבות שהיו בעיר בסוף
המאה הי"ט ובתחילת המאה ה'.

(-) ע"ה שמואל יעקב אבטאן ס"ט (-) ע"ה מסעוד

פינטו ס"ט (-) ע"ה חיים דוד קרקוס 7

ישיבה זו לפי שעה אינה ידועה לנו ממקורות אחרים.

דומה שמספר החכמים בעיר הלך והתמעט לקראת סוף המאה הי"ט. במאה העשרים, חלה הידרדרות בתחום הרבני, והעיר הגדולה לאלקים נזקקה לרבנים מחוצה לה, בני ערים וכפרים, קרובים ורחוקים, דבר האומר דרשני. לעת כזאת תמיהה זו נשארת בתיקו. בני מראקש היו מפענחים במליצה את ראשי-התיבות של המלה "תיקו": 'תאג'ר [=סוחר, עשיר] ישועה קורקוס וולאדו [=ובניו]. במימרה זו משתקפת גדולתו של הנגיד ישועה קורקוס – הכל יכול (נפטר ב-1929), אשר בכוחו היה לפתור כל בעיה. יש התולים בו גם את "פתרונה" של בעיית הרבנות שיצר: כלומר, כדי לבצר את מעמדו מול האופוזיציה של המשפחות המיוחסות בעיר, הוא דאג למנות רבנים מחוץ לעיר שאין להם גיבוי מבני העיר ואין להם 'זכות אבות', מתוך הנחה שאֵלה יהיו נתונים למרותו, ולא יסכנו את מעמדו. 8 הסבר זה קלוש ותלוש, ובמקום אחר ארחיב אי"ה. לדעתי, ההסבר לתמיהה זו טמון ביצירותיהם של חכמי העיר, ורק עיון שיטתי בדבריהם יוכל להביא לפתרון תעלומה זו.

היצירה הרוחנית

העיר מראקש היתה עיר גדולה של חכמים ושל סופרים במשך מאות שנים. ככזאת, היה סביר להניח שממנה יגיעו לידינו עשרות רבות – אף מאות – יצירות, ויתווספו להן אלפי תעודות, ביניהן: תקנות, הנהגות, איגרות ומכתבים, שיצרו וכתבו חכמי העיר במרוצת הדורות. אולם, המציאות מאכזבת. ידיעות מעטות על

7 התעודה מאוסף המנחם דוד קורקוס ז"ל, ועל כך תודתי נתונה למשפחתו. הפרטים הנזכרים בתעודה זו צריכים דיון וניתוח פרשני, ועוד חזון למועד.

8 שטרית לעיל הערה 6, עמ' 123 - 124.

הקהילה הגדולה במראקש הגיעו לידינו, ואף אלו רק מהמאה הי"ח ואילך, שאז הולכות ומתרבות הידיעות על הקהילה, על חכמיה ועל הקשרים בינה לבין קהילות אחרות. אם כי, גם אלו מעטות הן יחסית לקהילות אחרות, הקטנות בהרבה מקהילת מראקש.

די לציין שמהמאה הי"ח, לא פירסמו חכמי מראקש אף יצירה מחידושי ש"ס או שאלות ותשובות. מתקופה זו, ידועים לנו חכמים רבים, גדולי תורה והוראה שפעלו בעיר, ואף באו במשא-ומתן של הלכה עם חכמי קהילות אחרות, כגון: רבי אברהם אזולאי, ר' יעקב פינטו ובנו רבי אברהם, רבי שלמה עמאר, ואחרים.

במשך כל התקופה, עד הדורות האחרונים, גם היצירות שהגיעו אלינו מחכמי מראקש הן מעטות ביותר. יתירה מזאת, גם מבין היצירות ששפר מזלם והשתמרו, הגיעו רק בודדות לפרסום ולהוצאה לאור, דבר המעורר תמיהה: מה נשתנתה קהילת מראקש מכל הקהילות?!

קהילת מראקש וסביבותיה התברכו באוכלוסיה ענפה, וחכמי העיר נדרשו לבעיות שהזמן גרמא ולשאלות דת ודין בין אדם לחברו, בין איש לאשתו, בין הפרט לקהילה ובין קהילה לקהילה. כמי שידועים כאנשים שאינם נוחים זה לזה, נזקקו בני מראקש לכתובת פסקי דין מנומקים ולשאלות ותשובות רבות.

נשאלת השאלה היכן הם הפסקים והתשובות של חכמי הדורות. לא מתקבל על הדעת שהם לא יצרו ולא כתבו, ואם אכן לא עשו זאת, הרי ששינוי זה דורש הסבר והתייחסות הן מצד החכמים עצמם, והן מצד בני העיר וחוקריה.

אולם, היצירה של יהודי מרוקו ברובה סבלה מפגעים שהזמן גרמא: פרעות, שוד וביזה; אסונות טבע; שריפות, שטפונות, טחב ועש. בכל זאת, ממרבית הקהילות נותרו לפליטה אודים רבים, להוציא מקהילת מראקש. זהו המצב גם לגבי חכמים שחיו מהמאה

הי"ט ואילך. בשל סמיכות התקופות, הגיעו לידינו יותר יצירות, יחסית לשאר הקהילות.

הקמת בתי דפוס בשלהי המאה הי"ט במרוקו, עוררה בני קהילות רבות לטפל בעזבונם הרוחני של חכמי המשפחה, ושל חכמי העיר מדורות קודמים ולהוציאם לאור. למטרה זו, הוקמו ארגונים בערים פאס, מכנאס, תיטוואן, צפרו, ועוד. משום מה, התעוררות זו פסחה על בני הקהילה במראקש, על העומדים בראשה, ועל צאצאי החכמים.

מי שיתוודע ליהדות מרוקו באמצעות ספרות חכמיה, עלול לטעות ולחשוב כי קהילת צפרו הקטנה, גדולה פי כמה מקהילת מראקש, הודות לספרות ענפה ותיעוד רב שהגיעו לידינו מצפרו, לעומת מראקש הגדולה.

דומה כי תופעה זו קיימת גם בדורנו כפי שעולה מיחסם של בני העיר מראקש כלפי רבותיהם ויצירותיהם. כיום, תופעה זו משתקפת בהתעוררות אצל בני רוב הקהילות המבקשים להתחקות אחר שורשיהם בניסיון להעלות מתהום הנשייה את שניתן להציל ולשחזר משורשים אלו. אצל בני יוצאי העיר מראקש וגרורותיה, היקפה של תופעה זו מצומצם יותר. גדולה מזו, ישנן משפחות מיוחסות מבני מראקש בארץ הנהנות מייחוסן ומהוקרת בני הסביבה את החכמים, אבות אבותיהן, ואף מתפרנסות מכך בריוות. אולם, אין הן טורחות לטפל בשארית הפליטה של יצירות אבותיהן, הגם שלמעשה אלו הן בעבורן תעודת הכבוד ועץ החיים עליו הן נתלות. לו חכמו, ישכילו להרוויח מיצירות אבותיהן הן יוקרה והן ממון.

סהדי במרומים שמיום עומדי על דעתי חס לבי בקרבי, וחשתי צערם של רבותינו הקדושים שלא יהיה יגיעם ופרי רוחם בתורה לריק ח"ו, וכאילו בת קולם המנהמת כיונה מהדהדת באוזני,

בתחינה: 'מי יחן אפו ויכתבון מלי בספר ויוחקו. בעט ברזל ועופרת, לעד בצור יחצבון' (איוב יט בג-כד). אנא חוסו על שארית הפליטה מפרי רוחינו ועמלינו בתורה, ועשו עמנו חסד ואמת להוציאם לאור שיהיו שפתותינו דובבות. גם אנו נהיה מליצי יושר בעד כל מי שיעזור ויתן יד למלא בקשתנו זו, בעדו ובעד בני ביתו.

את כאבי זה ביטאתי לפני בני העדה: חברים, חכמים, משכילים ואישי ציבור. לאחר שעמדתי על חומרת המצב אצל חכמי מראקש, אני פועל מזה כעשור להדגיש את הדברים בפני יוצאי העיר, בניהם וצאצאי המשפחות המיוחסות שבהם, ולצערני, הייתי כקול קורא במדבר, ויה"ר שזכות רבותינו המתברים תעמוד, ודברינו יטביעו חותמם בליבות שומעיהם.

החיבור 'אבני זכרון לקהילת מראקש'

לאור האמור, כגודל חשיבותה של הקהילה היהודית במראקש, כן מיעוט המקורות שהגיעו לידינו עליה. פגעי הזמן מצד אחד ורשלנות מצד שני, גרמו לאבדן פנקסי קהילה ופנקסי בית הדין, יצירות של חכמים ותיעוד, ונותרו רק פרטים בודדים מפוזרים, שאיסופם אינו קל, ועל פיהם קשה לתאר את דיוקנה של הקהילה.

מכאן תרומתו החשובה של ר' חביב אבגי הי"ו בחיבורו 'אבני זכרון לקהילת מראקש' המהווה גלעד לציון מצבותיהם של חכמי העיר וראשיה, ובכך ניצלו מירידה לטמיון שרידיו של מקור חשוב זה, שכן המצבות הן עדות נאמנה, המלמדת על אישים ועל חיי קהילה. באבנים אלו גלום סיפורם של מאורעות ופרעות ומידע עליהם. רובן הגדול של המצבות נעלמו מבית הקברות בצוק העתים וביד זדונית, וגם המעט שנותר לפליטה, הוא פרי מסירות והתאמצות יתירה, שהושקעו בתהליך פענוח הכיתוב על אותן מצבות קטנות, שבורות וסדוקות, שאת פניהן כיסו טחב וטיט.

יש לציין, כי עם כל ההרס והעזובה ששררו בבית הקברות במראקש, בכל זאת השתמרו בו מצבות מהמאות ה"ו – והי"ז ואילך, כמו מצבותיהם של ר' שלום בן תאבו משנת רל"ו (1476) ושל ר' ישראל בנבנישתי משנת רמ"ד (1484), ועוד. אלה הועברו כנראה מבית העלמין העתיק שהיה במראקש לפני בניית המלא"ח. נדיר למצוא בבתי העלמין של יהודי מרוקו מצבות מלפני המאה הי"ח. עד למחצית המאה הי"ט המצבות בבית העלמין במראקש היו ברובן קטנטנות. חלקן עשוי מחימר והכיתוב שעליהן מועט. הוא כולל רק שם ותאריך פטירה, ועל חלקן מצויינת רק שנת הפטירה, כתוצאה מהתנאים הכלכליים הקשים ששררו בעיר ברובה של התקופה. יש לציין כי בתקופה זו, חלק ניכר מהנפטרים לא זכו לשום מצבה. המשפחה הסתפקה בחריטה לא מקצועית של השם על אבן פשוטה, דבר שחלף ונעלם עם הזמן. היו מי שלא השיגה ידם אף את המעט הזה. מהמחצית השניה של המאה הי"ט ואילך, המצבות גדולות יותר, הן עשויות משיש והכיתוב בהן הולך ורבה. לעיתים, חרטו עליהן גם קינות ומליצות הבאות לתאר את גדולת הנפטר ואת מעלותיו. עד לתחילת המאה העשרים, כל הכתוב על המצבות הוא בעברית בלבד. במאה העשרים, ככל שגדלה השפעת כ"ח ותרבות המערב, התרבו המצבות שבהן הוסיפו שם ותאריך פטירה גם בצרפתית.

דומה שחוסר תיעוד ומיעוט מקורות גרם להזנחה גם בתחום המחקר על קהילת מראקש וחכמיה, יחסית לקהילות אחרות. למרות היותו איש מהשורה, שאין המחקר עיסוקו, הקדיש ר' חביב אבגי הי"ו, את מיטב זמנו וכספו לעבודה זו, תוך טלטולי גברא מהכא להתם. הוא טרח בפיענוח החומר שליקט, בעיבודו ובעריכתו. עבודה זו היתה כרוכה בנסיעות חוזרות ונשנות למראקש, כדי לברר ספק בפיענוח צילום מצבה ובהשלמת פרטים חסרים, מה שארך עידן ועידנין. הוא עשה הכל מתוך אהבה ומסירות לקהילה ולחכמיה. באחת מנסיעותי למרוקו, התלווה אלי

ועמדתי מקחוב על דבקותו במטרה ועל העבודה שהשקיע ללא
לאות בבית העלמין, במשך שעות רבות, בחוס הכבוד של העיר
מראקש. הוא הצליח להנציח למעלה ממאתיים מצבות, ויש עוד
כהנה וכהנה המצפות לגואל אשר ישלים את המלאכה. לבד מזאת,
כמידת יכולתו, אסף חומר על האישים ועל הקהילה ומוסדותיה.
הוא אף תיאר את הקהילה ומוסדותיה כפי שהכירם, ולמעשה
חיבורו מהווה באחת תעודה בכתב ועדות ראיה למצבות, ובטוחני
כי יהיה לאחיעזר ולאחיסמך לחכמים שיעסקו בעתיד בחקר
הקהילה מהיבטיה השונים.

ביודעי את חשיבות הנושא ואת תרומתו, עודדתי אותו לסיים
את אשר החל. נענית לבקשתו, ועברתי על החומר. הערתי הערות
והצעתי תיקונים רבים ומגוונים, וחמרא למאריה וטיבותא לשקייה
והחיבור הוא יצירת המחבר עם כל המשתמע מכך.

יה"ר שזכות הצדיקים שזיכרון מצבותיהם עלה בחיבור זה תעמוד
למחבר ולרעייתו להתברך בבריות גופא ונהורא מעליא, יזכו
לשיבה טובה וירונו נחת מצאצאיהם, אכי"ר.

כעתירת הגלמוד מחברו

ע"ה משה עמאר הי"ו

בלא"א שלמה ומ"א רחל נ"ע

5. בין אדם לחבירו , מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית

5.1. בין אדם לחבירו

שמירת הלשון – קורח תשעד' / הרב שמעון בוחניק שליט"א

חרטה, וידוי וקבלה לעתיד יכולים להועיל בתשובה רק על עוונות שבין אדם למקום. על עוונות שבין אדם לחבירו מעבר לתשובה הכוללת חרטה, וידוי וקבלה לעתיד, לא תהיה לו כפרה כל עוד לא ביקש החוטא מחילה מחבירו.

לכן אדם שגרם נזק לחברו מעבר לתשובה הכוללת חרטה, וידוי וקבלה לעתיד, חייב הוא לפצות אותו על הנזק לרצותו ולבקש את מחילתו. דברים אלו מתייחסים ונכונים בעיקרון גם לאדם שדיבר על פלוני דבר שעלול להזיק לו. אולם רק במצב שבו כבר נגרם נזק על ידי אותו דיבור.

אם נאמרו דברים העלולים להזיק, אולם טרם נגרם נזק של ממש, מעבר לתשובה הכוללת חרטה, וידוי וקבלה לעתיד, מוטלת על המדבר האחריות לעשות ככל יכולתו למניעת הנזק. דרך מעשית למניעת הנזק תהיה בכך שהמדבר ייגש אל כל מי ששמע את הדברים העלולים להזיק ויסביר לו שהדברים לא היו מדויקים.

בעיקרון אדם שגרם נזק לחברו על ידי דבור לשון הרע חייב לרצותו ולבקש את מחילתו אפילו כשהחבר כלל אינו יודע שנגרם לו נזק. לדוגמא: עובד שהיה מועמד לקידום בעבודתו אם עבר מישהו על איסור לשון הרע וסיפר למעסיק דבר מה שבעקבותיו לא קודם העובד, אבל העובד לא ידע על כך. עליו לגשת אל העובד, להסביר לו מה ארע ולבקש את סליחתו. אולם, לדעת רבי ישראל סלנטר זצ"ל היא, שאם עלול הדבר לצער את האדם הניזוק, מוטב שלא לנקוט בצעד זה בין יתר שלבי החזרה בתשובה.

לאחר שעמדנו על שני הסוגים העיקריים של לשון הרע והם:
המספר בגנות חברו.

המספר דבר שפרסומו עלול להזיק לחברו

חשוב להזכיר מספר כללים השייכים לשני הסוגים הללו. איסור לשון הרע אינו מוגבל אך ורק לדיבור. בגדה איסור זה נכללים כל אמצעי ההבעה שעל ידיהם מבוטאים דברי הגנאי או הדברים המזיקים. לפיכך, גם לשון הרע על ידי כתיבה, רמזים, קריצות, סימנים או העוויות פנים המביעים דבר גנאי או נזק – אסורים הם אסור להראות לאחרים מכתב או מאמר שמתוכו עולה רושם שלילי על הכותב, כשם שאסור לגלות את זהות מחברו של מאמר או ספר הנחשבים לבלתי מוצלחים. וכמו כן אסור להראות תמונות של אנשים העלולות להביך אותם. או העוויות פנים המביעים דבר גנאי או נזק – אסורים

כל האופנים של לשון הרע אסורים הם, אפילו כשאין מזכירים שמות, אם אפשר להבין מתוך הדברים על מי מדובר. יתרה מזו, אם משמיטים את השמות מתוך הדברים, אולם הסיפור מטיל צל על ציבור שלם של אנשים, אסור לספר את הדברים.

לעיתים קרובות, כשמותחים ביקורת על תלמיד ישיבה מסוימת מבלי להזכיר את שמו, מתקבלים הדברים כביקורת על כל תלמידי אותה ישיבה או על כלל תלמידי הישיבות באשר הם. אם כך משתמע מתוך הדברים, הרי זהו אופן חמור יותר של לשון הרע, היות והוא מטיל דופי בציבור גדול של יהודים.

כל אופני לשון הרע אסורים הם אפילו כשהדברים נכונים ומדויקים. העובדה שדבר מסוים הוא נכון איננה פוטרת מן האיסור לדבר דברי גנאי או דברים העלולים להזיק. (רק בתנאים מיוחדים ומפורשים מותר לומר דבר שאילולי כן היה נחשב כלשון הרע, ועל הפרטים שכך ידובר בהמשך).

5.2 . מניין המצוות בתורה ומהותן לפי ספר החינוך

תרי"ג מצוות הוא הנושא בו אנו עוסקים השנה – תשע"ד ב"הפנינים לשבת" תרי"ג (613) המצוות מפוזרות בפרשיות התורה אך לא בפריסה שווה, ישנם פרשיות בתורה המשופעות במצוות רבות (בפרשת כי תצא יש 76 מצוות) ולעומתן ישנן פרשיות רבות שאפילו מצווה אחת אין בהן. אנו מסיבות פרקטיות החלטנו לחלק את כל המצוות שווה בשווה בין כל גליונות "הפנינים לשבת" של שנה זו (12 מצוות כל גליון) וכך נעסוק ונלמד את מצוות התורה במהלך כל שבועות ושבתות השנה.

רשימת המצוות לסקירה בגליון זה לפרשת "קורח"

פרשת בהר – המשך

- שלו. מצות עשית דין בין לוקח ומוכר.
- שלוז. שלא להונות במקח וממכר.
- שלת. שלא להונות אחד מישראל בדברים.
- שלט. שלא נמכר שדה בארץ ישראל לצמיתות.
- שמ. מצות השבת קרקע לבעליהן ביובל.
- שמא. מצות פדיון בתי ערי חומה עד השלמת שנה.
- שמב. שלא לשנות ממגרשי הלויים.
- שמג. שלא להלוות ברבית לישראל.
- שדמ. שלא נעבד בעבד עברי עבדת בזיון כמו עבדת כנעני.
- שמה. שלא נמכר עבד עברי על אבן המקח.

סקירת המצוות שלו – שמה

פרשת בהר – המשך

שלו. מצות עשית דין בין לוקח ומוכר.

שנדין בדין מקח וממכר כענין שצותה התורה עליו. כלומר, שיש צדדין שתתקיים המכירה בין המוכר ללוקח. ויש צדדין שאין לה קיום, והוא חובה עלינו לדון ביניהם כמצות התורה. ואף על פי שבאו מצות אחרות על זה כמו שכתבנו בפרשת משפטים (מצוה נח), שנצטוונו לדון בין טוען ונטען ובין מזיק וניזק וכיוצא בזה, וכל מקח וממכר בכלל טוען ונטען הוא, אף על פי כן באה המצוה על ענין המקח והממכר מיחדת, מפני שהוא דבר תמידי אל הבריות שאי אפשר לבני אדם לחיות אפילו יום אחד זולתו, ועל זה נאמרה פרשת וכן תמכרו וגו'. ואתה מוצא שכך דרכה של תורה בהרבה מקומות, שלפי צרך הדבר או חמר שבו תתיחד המצוה בו, וכמו כן תכפל האזהרות בדבר פעמים רבות, כמו שאתה רואה באזהרת עבודה זרה שנכפלה בארבעים וארבעה מקומות, ויחד האזהרה במלך לבדו, לפי שהיתה מצויה הרבה אותה העבודה הרעה, וכן באו בענין שבת שתיים עשרה אזהרות בתורה, ונתיחדה האזהרה בו בקצת מלאכות, כמו הבערה והוצאה, ואף על פי שיש בהן מדרש אם לחלק יצאת אם ללאו אין המדרש לנו סתירה הרבה פנים לתורה.

שרש הדינין ידוע. כי הוא דבר ששכל בני איש מעיד עליו ומבקש אותו, כי בדין יתקים ישוב בין בני אדם.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה (קדושין כו כח), שדיני המקח והממכר חלוקים לפי הדברים הנמכרים והנלקחים, שהקרקות והעבדים נקנים בכסף ובשטר ובחזקה, ובכל אחד מאלו כיצד בכסף, וכיצד בשטר, וכן בחזקה, יש בהם פרטים רבים, כמו שבא ב"קדושין" בפרק קמא. והמטלטלין נקנין בדרכים אחרים יש מהן שנקנין בהגבהה (עי' ב"ב עו ב), וזאת הקניה גדולה ומספקת לכל המטלטלין, ויש מהן שנקנים בקניה פחותה מזו, והיא המשיכה, ומהן שנקנין בפחותה מזו, והיא המסירה. והביאו זכרונם לברכה (ב"מ מז, ב) ראייה על היות המטלטלין צריכין אלו הקניות ושאינן נקנין כמו הקרקעות, מדכתיב (ויקרא כה יד) או קנה מיד עמיתך. ופרשו הם זכרונם לברכה מצד הקבלה בפרוש או קנה מיד כלומר, דבר הנקנה מיד ליד. וכמו כן הביאו ראייה על קניית הקרקעות בכסף בשטר ובחזקה מכתובים אחרים, כמו שבא שם בקדושין (שם).

ואין ספק כי אלו הקניות כלן מתקנת חכמים הן, והביאו הכתובים לסמך בהם דבריהם. והאמת כי חכמתם היקרה העתידה להגלות על ידם היתה רמוזה וגנוזה בתוך הכתובים, ואף על פי שעקר הכתובים אינו על אותן אסמכתות נלמדות הן מתוכן. ואמרו זכרונם לברכה בגמרא (ב"מ שם) דבר תורה מעות קונות אף במטלטלין, אבל טעם הצריכ () ש משיכה בהן גזרה שמא יאמר לו מוכר ללוקח נשרפו חטיך בעליה. ומפני שתקנת המשיכה נעשית על זה, אמרו זכרונם לברכה (שם מט ב), שאם היו המטלטלין ברשותו של לוקח, אף על פי שנשכר אותו מקום למוכר, מכיון שהרשות הוא של לוקח ועיניו תמיד עליו, ואם יארע שום מקרה באותן מטלטלין, גם הוא יכול להרגיש בענין כמו המוכר וישתדל בהצלה, שבצד זה לא יקנה במשיכה אלא בכסף כדין תורה. וכן אם הלוקח שוכר אותו מקום שהמטלטלין בו גם בענין זה לא תקנו בהם משיכה ומסירה והגבהה. ואמרו (ב"ק עט, ב) גם כן שהקרקע נשכר עם הדברים שהוא נלקח, והוא כסף ושטר וחזקה, שהשכירות קנויה היא ליומא. ואמרו (ב"ב פה, א) גם כן כשם שמקומו של אדם קונה לו, כך כליו קונים לו בכל מקום שיהיה לו רשות להניח אותו, ומכיון שיהיו המטלטלין בתוך הפלי אין אחד מהם יכול לחזור בו, אלא הרי הן כמי שהגביהן או כמו שהנחו בתוך ביתו, אבל כל מקום שאין לו רשות ללוקח להניח שם הכלי אין כליו (אינו) קונים לו שם כגון רשות הרבים, וכן רשות המוכר. ומכל מקום אמרו חכמים לענין רשות מוכר, שאם אמר לו מוכד ללוקח קנה בכלי זה, או אפילו לא אמר לו כן, אלא שקנה ממנו ברשות המוכר כלי אחר והגביהו כדי לקנותו ואחר כך קנה ממנו פרות והניח בתוך הכלי מיד קנה אותן, שמפני ההנאה שיש לו למוכר במכירת הכלי אינו מקפיד על מקומו של כלי, וכאלו הכלי ברשות הלוקח חשבינן ליה.

והמסירה אינה כן, שאין המסירה קונה אלא ברשות הרבים ובחצר שאינה של שניהם (ב"ב עו ב). וקנין המסירה הוא במה שאין דרך בני אדם לרב גדלן להגביהן ולא אפילו למשכן, כגון הספינות הגדולות וכיוצא בהן שאי אפשר לבני אדם להזיז אותן כי אם בטרח רב וברבוי בני אדם (רמב"ם מכירה פ"ג ה"ג).

והמשיכה אינה כן, שאין המשיכה עושה קנין אלא בסמטא, והוא מקום סמוך לצד רשות הרבים, שדרך בני אדם להניח שם כליהם, וכל הקודם להניח שם כליו אין חברו רשאי לסלקו, וכמו כן קונה המשיכה בחצר [שהיא] (שאינה) של שניהם, וההגבהה קונה בכל מקום, לפי שבגופו הוא מגביה, וכן (ובו) הוא קונה, וגופו רשותו הוא בכל מקום שהוא.

ועוד יש קניה אחרת בקרקעות ומטלטלין דבר תורה והיא החליפין, וזאת הקניה היתה מרגלת לפנים בישראל. וענין החליפין הוא, שאדם מחליף בבהמת חברו, או

בלי בכלי, או כלים בקרקעות, ואמרו חכמים (רמב"ם מכירה ה ה) בכל אלו, שכיון שמשך האחד הכלי מחברו זכה חבדו באותו הכלי האחר שהוא רוצה לקנותו ממנו, בכל מקום שיהיה, ואם יארע בו שום אבדה, נאבד לצרך זה שזכה בו עכשו בחליפין. ודין קנית החליפין אינו אלא בכלים, אבל לא בפרות, שאין הפרות עושין חליפין (ב"מ מז א), שהרי בפרוש מצאנו באותו כתוב שלמדנו ממנו החליפין שבכלי הן, כמו שכתוב (רות ד ז) וזאת לפנים בישראל שלף איש נעלו, כלומר, בית יד שלו וזהו הכלי. ומכל מקום אף על פי שאין הפרות נעשין חליפין לקנות בהן כמו בכלי, בקנין (נקנין) הן בתורת חליפין, כלומר, בכלי יכול אדם לקנותן כדרך חליפין, שיתן אדם לחברו כלי ויזכה בפרות חברו בכל מקום שהן. מה שאין כן במטבע, שהמטבע אינו נעשה חליפין ולא נקנה בחליפין, לפי שדעתו של אדם על הצורה, והצורה עשויה להבטל ברצון המלך או גדולי המדינות, ועל מה שאינו דבר קים אין לב הבריות סומך בו לקנות בו, ועל כן אינו נקנה בחליפין ולא נעשה חליפין. אבל מטבע שאין חשיבותו מחמת הצורה נקנה בחליפין ונעשה חליפין ככל שאר המטלטלין, ואיזהו זה? מטבע שפסלתו מלכות או בני המדינה, וכדאמר ריש לקיש בפרק הזהב (שם מו, ב) אפילו כים מלא מעות, ותרגמה רבי אבא, בדינרא ניאקא ואנגרא, חד פסלתו מלכות וחד פסלתו מדינה.

ואין הכונה באמרנו שאינו נעשה חליפין ולא נקנה בחליפין, שמי שמשך פרות מחברו בכך וכך מעות לא יתחייב לתת לו המעות, דודאי מתחייב הוא להשלים לו מעותיו. מכיון שמשך פרותיו, אבל הענין הוא שאינו נעשה חליפין שמי שהיו לו שק של מעות ממטבע שאינו נפסל, כמו שאמרנו, ומשך מחברו כלים או בהמה או פרות, ואמר לחברו הריני מושך פרות אלו חליפי אותו שק של מעות שיש לי בבית שיש בו מאה דינרין אין חברו זוכה באותן דינרין כלל, ואם נאבדו אחר שמשך זה הפרות בשום צד ואפילו באנס לא נאבדו לו כלל, אלא חברו מחייב לתת לו מאה דינרין מכל מקום, וזהו שאמרו זכרונם לברכה (שם מד א) משך הימנו פרות ולא נתן לו מעות אינו יכול לחזור בו כלומר מחייב הוא להשלים לו הדמים מכל מקום, דלא בתורת חליפין אתמר, אלא בתורת דמים. וכן הוא מבואר בריש פרק הזהב שאמרו שם (מה, ב) הזהב קונה את הכסף מאי לאו בחליפין? לא, בדמים. ומקשה שם אי הכי, קונה? מחייב מבעי ליה כלומר, דלא נפיל לשון קנין אלא בדבר ידוע, אבל זה, מביא הוא לו איזה דמים שירצה. ומתריך, תני, מחייב כלומר, מחייב הוא לתת לו הדמים מכיון שמשך ממנו את הפרות, ואינו יכול לחזור בו.

אבל הנותן לחברו מעות לקנות ממנו פרות אינו מתחייב בעל הפרות לתתם לו, שזו היא תקנת חכמים זכרונם לברכה, שלא לקנות בכסף אלא במשיכה, אבל מכל מקום חיבוהו זכרונם לברכה (שם מד, א), לקבל מי שפרע. לפי שחוזר בדבורו,

ואחר שעשה מעשה עם חברו, וקבל ממנו מעות. וקניה זו של חליפין שהיא הנקראת לחכמים זכרונם לברכה קניין היא קניה [חזקה] בכל דבר, בין במכר, בין במתנה, ובכל תנאים שבין אדם לחברו, שנאמר בזה לקים כל דבר וזאת התעודה בישראל. ודין מי הוא ראוי למכר ויתקים ממכרו, ומי אינו ראוי כגון בן דעת ושאינו בן דעת, ודין מוכר דברים סתם ואינו מפרש כל הענינים שצריך לפרש, ודין משיך בממכרו שום דבר, בגוף או בפרות, ודין מצרים שצריך אדם להזכיר במכר קרקע, ואם הזכיר קצתם ולא כלם היאך תורתו. ודין מוכר ממון שאינו שלו מה דינו, ודין מי שנאנס למכור קרקעו מה דינו והחלוק שבין תלוה וזבין ותלוה ויהיב. ודין המתנה עם חברו שאם ירצה למכר קרקעו שימכרהו לו, ודין המוכר קרקעו על דעת לעשות שום ענין ולא עלה בידו לעשות, אם יתקים מכרו אם לאו, כגון המוכר אותו על דעת לעלות לארץ ישראל ולבסוף לא עלה שם, וכן כל כיוצא בזה. וזה שאני אומר על דעת לעשות שום דבר, לא שיפרש המוכר אותו דבר בשעת המכר, אלא שהבריות יודעות מתוך מעשיו ודבריו שכך חפצו (עי, קידושיין מט ב ובתוס' שם).

ודין מכירת הקדשות (ערכין כא ב) או בתי כנסיות כיצד, ולא יזה ענין התר המכר בהן, ודין קנית שטרות שצריך בהן מסירת השטר וכתובה מצד אחר, שיפרש בו שהוא מוכר לו אותו שטר וכל שעבודא דאית ביה (ב"ב עו א). ודין נותן מעות לחברו לקנות לו דבר וקנאו לעצמו באותן מעות מה יהא בזה. ודין שלשה שנתנו מעות לאחד, והלך וקנה במקצת הדמים היאך יחלקו, ודין מה שאמרו שבארבעה פרקים בשנה, מעות קונות לענין קונה בהמה, ולפיכך אמרו זכרונם לברכה בפרק אותו ואת בנו (חולין פג א) שמשחיטין את הטבח על כרחו, וכאוקימתא דרבי אלעאי אמר רבי יוחנן שפירש דארבעה פרקים אלו העמידו דבריהם על דברי תורה, וכדאמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן דבר תורה מעות קונות. ודין מוכר בהמה ונמצאת טרפה, מה דינו (כתובות עו ב). ודין מוכר אומר במנה ולוקח בחמשים, הלך כל אחד ואחד ואחר כך לקחו סתם, ודין מה שאמרו שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם (יבמות צג ב). ודין בעל המכר, ודין שלוחו של אדם ושתפו במקחו וממכרו, בהפסדו ובשכרו. ויתר פרטי המצוה רבים, יתבארו בפרק ראשון מקדושיין ובפרק רביעי ושמיני ותשיעי ממציעא, ובפרק שלישי ורביעי וחמשי וששי ושביעי מבתרא, וקצת מהן במקומות אחרים מפזרים בגמרא. [ח"מ].

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים, כי להם לעשות דין. ובית דין העובר על זה ודין בין מוכר ולוקח שלא כדין שצותה על זה תורתנו השלמה בטל עשה זה, זולתי אם עשה כן מדעת שניהם, שאלו בקבלת שניהם רשאי, דכל תנאי שבממון תנאו קים.

שלז. שלא להונות במקח וממכר.

בין נקבה, במקח ובממכר, שנאמר (ויקרא כה יד) וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו. ואמרו זכרונם לברכה בספרא (בהר ג ד) אל תונו איש את אחיו, זו אונאת ממון, ובגמרא (ב"מ נו, ב) אמרו זכרונם לברכה, מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד, כלומר, מטלטלין. ואין כונת המדרש, שלא יזהיר הכתוב על אונאת הקרקעות כמו כן, אלא הענין הוא לומר, שדיני אונאה כגון החלוקין שאמרו זכרונם לברכה (שם נ, ב), שהיא חוזרת ביתר משתות, ודיניה בפחות משתות, ובשתות אינן נוהגין בקרקעות, אלא במטלטלין. ועוד דרשו בזה הכתוב (בספרא שם א) אם באת לקנות קנה מישראל, שנאמר או קנה מיד עמיתך, ואולי זה שדקדקו בכאן להיות דיני האונאה במטלטלין לבד, לפי ששנה הכתוב בלשון זה שאמר וכי תמכרו ממכר דמשמע כל ממכר, בין קרקע בין מטלטלין, ואחר כך יחד האזהרה במטלטלין, שאמר או קנה מיד דמשמע דוקא מטלטלין שהן נקנין מיד ליד. למדו מזה לומר, שיש במטלטלין דין מחדש שאינו בקרקע, וזהו חזרת הממון בקצת צדדין שבו.

אבל עקר האזהרה, בין בקרקע בין במטלטלין הוא באמת, שהזהרנו שלא להונות את הבריות לדעת, אבל החלוק שביניהם הוא, שאם נמצאת אונאה במטלטלין ביתר משתות שיעטל המכר, שדעת הבריות שלא לסבל אונאה יתרה מכך במטלטלין, אבל בקרקע לפי שהקרקע דבר קים לעולם דרך הבריות למחל בו כל אונאה אחר שלקחו אותו, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה (ב"ק יד, ב) על דרך ההפלגה, שהקרקע דבר השוה כל כסף הוא. והראיה לדברינו אלה, כלומר, שאסור אונאה אף בקרקע, שהרי עקר אזהרה זו בקרקעות הוא דכתיב, וכמו שמפרש בפרשה, זהו דעת הרמב"ן זכרונם לברכה בענין זה וכמו שכתב בפרוש החמש. שרש המצוה ידוע, כי הוא דבר שהשכל מעיד עליו. ואם לא נכתב דין הוא שיכתב, שאין ראוי לקחת ממון בני אדם דרך שקר ותרמית, אלא כל אחד יזכה בעמלו במה שיחננו האלהים בעולמו באמת ובישר, ולכל אחד ואחד יש בדבר הזה תועלת, כי כמו שהוא לא יונה אחרים גם אחרים לא יונו אותו, ואף כי אם יהיה אחד יודע לרמות יותר משאר בני אדם, אולי בניו לא יהיו כן וירמו אותם בני אדם, ונמצא שהדברים שוים לכל, ושהוא תועלת רב [ה] בישובו של עולם, והשם ברוך הוא לשבת יצרו.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (ב"מ נא, א), שהמוכר והלוקח שניהם מזהרים באזהרה זו. שנאמר וכי תמכרו ממכר או קנה, ולא יאמר הלוקח דרך המוכר לדעת שווי ממכרו, ואחר שהוא מוכרו לי בדמים קלים אין עלי עון, שאינו כן, אלא שניהם באזהרה, וכמו כן שניהם הן בדיני האונאות כמו שחלקום זכרונם

לברכה, וכך הוא במשנה (שם) אחד המוכר ואחד הלוקח יש להם אונאה, וכל מי שנתאנה מהם יכול לחזור בו. ואמרו זכרונם לברכה (שם מט ב), ששעור האונאה שמחזירין אותה ויהיה המקח קים הוא שתות המקח או שתות הדמים, ושעור האונאה שאין מחזירין אפילו אותה, ואין צריך לומר שאין מבטלין המקח בשבילה הוא פחות משתות המקח והדמים, אבל היה בדבר שתות אחד מהם, כלומר שתות המקח או שתות הדמים מחזירין האונאה. ושעור האונאה שמבטלת המקח כלו, הוא כל זמן שהוא יתר משתות המקח והדמים, שהלכה היא כשמואל דאמר בגמרא (שם) שתות מעות נמי שנינו. כלומר, שאם האונאה אינה יתירה על שניהם לא יתבטל המקח, אלא יחזיר האונאה.

ומה שאמרנו שבאונאה שיתרה על שתות יתבטל המקח, ואף על פי שזה הלך לביתו במעותיו וזה בפרותיו דוקא שבא לחזור בו מי שנתאנה, אבל בא לחזור בו המאנה מחמת שנתיקרו הפרות בינתים או בטענה אחרת אין שומעין לו, משום דאמר ליה מי שנתאנה אי לאו דאוניתן לא מצית הדרת בך, והשתא מצית הדרת בך? וכן הוא הלשון בגמרא (ב"ב פד א) ורב חסדא הוא דאמר לשמעתא בפרק הספינה ורב אלפס ז"ל פסקה בבטול מקח ופרות, כלומר, דאמר ליה מי שנתאנה למאנה בשעת המכר הרוח היה עמך, וכבר נתקים ממכרנו או מקחנו מחמתך, מה זה שבא לבטל אותה האונאה שעשית לי, הריני מוחלה, כי רבותינו לא בטלו הקנין, אלא מחמת המתאנה, מכיון שהוא רוצה בדבר הרי הוא קים. וזה ששנינו (שם פג ב) יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו. כלומר, ולא מוכר, רעות ונמצאו יפות מוכר יכול לחזור בו, כלומר, ולא לוקח.

ואמרו זכרונם לברכה (ב"מ נב א) בעניני האונאה, שאין ראוי להיות דין החזרה או הבטול נמשך לעולם, אלא זמן קצוב הוא שנתנו בדברים, כדי שיתקומו עניני המקח והממכר בין בני אדם, והזמן שנתנו אינו שוה בכל הדברים, וגם אינו שוה בלוקח ומוכר, כי בכל סחורה שתהיה בחלוף המטבעות נתנו בה שעור כדי שיראה אותה הלוקח לשלחני אם הוא בכרך. ואם הוא בכפר יהיה השעור עד יום השוק שיעלה לכרך, או למקום ששלחני שם. ובשאר כל הסחורות אין חלוק בין כפר לכרך, והשעור בהן הוא כדי שיראה האדם מה שלקח לתגר או לקרובו, ושעור זה לפי ראות עיני הדין, שאי אפשר לקבע בענין זה חשבון שעות. ורבא נתן טעם בגמרא (שם ב) בחלוק המטבע משאר סחורות, ואמרו דרך כלל, טלית לכל אינש קים ליה, סלע לשלחני הוא דקים ליה. עבר זה העת ולא חזר בו הלוקח, אפילו יש באונאה יתר משתות כמה אין יכול לחזור בו מן הדין, אבל אמרו חכמים (שם) שממדת החסידות ראוי להחזירה לעולם. ושעורים אלו הן בלוקח, אבל המוכר חוזר בו לעולם, לפי שאין הסחורה בידו כדי שיוכל למלך עליה.

ולא נאמרו חנין אלו שכתבנו, אלא בלוקח מן התגר, אבל בלוקח מבעל הבית אין בו אונאה, ולא בטול מקח בתוך הזמן הקצוב שאמרנו, ולא אחר כן, שלא נאמרו אלו הדברים אלא בתגרים לתקון העולם ולישובי המדינות, אבל בעלי בתים אין מוכרין כליהם אלא ביקר, ובני אדם בדעתם ענין זה שהוא כן מוחלין הדבר לעולם בבעל הבית. ואלו דברים (שם נו, א) שאין בהם דיני אונאה לשום אדם, ואפילו נמכרו פי שנים כשנים, ואף על פי שיש בהן אסור אונאה, כמו שכתבתי בראש המצוה לדעת הרמב"ן זכרונו לברכה הקרקעות, והעבדים, שהקשו לקרקעות, כמו שנלמד בגמרא (שם ב) מדכתיב והתנחלתם אתם. והשטרות, וההקדשות, וכמו שאמרו זכרונם לברכה. תנו רבנן, וכי תמכרו. וכו' אין קנה מיד דבר הנקנה מיד ליד, יצאו הקרקעות שאינן מטלטלין, ויצאו עבדים שהקשו לקרקעות, ויצאו שטרות דאמר קרא ממכר, מי שגופו קנוי, יצאו אלו שאין גופן קנוי אלא לראיה שבהן. מכאן אמרו המוכר שטרותיו לבשם יש להם אונאה. והטעם, לפי שאין מוכרין לו לראיה שבהן, אלא להשתמש בניר. וקא מתמה עליו בגמרא (שם): מאי קא משמע לך? כלומר פשיטא, וכי מגרע גרע ניר מכל שאר מלי? ומשני לאפוקי מדרב כהנא דאמר אין אונאה לפרוטות, והקדשות אמעיטו מדין אונאה, מדכתיב עמיתך.

ותדע שכל עניני האונאה נאמרו בשווי חפץ, כגון שמכר שוה שש בחמש או שוה חמש בשש וכיוצא בזה, אבל המאנה במדתו של חפץ, בארכו ורחבו, בעביו או במשקלו, ואפילו בדבר מועט חוזר. והינו דאמר רבא (קידושין מב, ב) כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר. והרוצה להנצל מכל חשש ענינים אלו שכתבנו, יכול לומר ללוקח, חפץ זה שאני מוכר לך יודע אני שיש בו אונאה עד כך וכך, אם תרצה לקח אותו על מנת שלא לך עלי אונאה קחנו, ואם לאו הנח אותו אין לו עליו אונאה אחר כן, ולא אפילו תרעמת דברים (כמבואר ב"מ נא ב). ויתר פרטיה בפרק רביעי ממציעא [ח"מ סימן רכז].

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר על זה ועשה אונאה לחברו לדעת בשתות או יותר עבר על לאו זה, אבל בפחות משתות התירו זכרונם לברכה להשתכר לתגר, מפני תקון הישוב, שימצאו בני אדם צרכיהם מוכנים בכל מקום. ואין לוקין על לאו זה, לפי שנתן להשבון.

שלת. שלא להונות אחד מישראל בדברים.

שלא להונות אחד מישראל בדברים, כלומר, שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערוהו ואין בו כח להעזר מהם. ובפרוש אמרו זכרונם לברכה (ב"מ נח, ב) כיצד, אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכר מעשיך הראשונים, היו חלאים

באין עליו לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב (ד ו) הלא יראתך בסלתך וגו'.
ראה חמרים מבקשים תבואה לא יאמר להם לכו אצל פלוני והוא יודע שאין לו,
ולא יאמר לתגר בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה לקח, ועל זה נאמר (ויקרא כה יז)
ולא תונו איש את עמיתו.

שרש מצוה זו ידוע כי הוא לתת שלום בין הבריות, וגדול השלום שבו הברכה
מצויה בעולם, וקשה המחלקת כמה קללות וכמה תקלות תלויות בה.
מדיני המצוה. כמה אזהרות וכמה זרוזין שהזהירונו זכרונם לברכה בענין זה שלא
להכאיב הבריות בשום דבר ולא לבישם, והפליגו בדבר עד שאמרו (שם), שלא
יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים, וראוי להזהר שאפילו ברמז דבריו לא
יהיה נשמע חרוף לבני אדם, כי התורה הקפידה הרבה באונאת הדברים, לפי שהוא
דבר קשה מאד ללב הבריות, והרבה מבני אדם יקפידו עליהם יותר מעל הממון.
וכמו שאמרו זכרונם לברכה (שם) גדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שבאונאת
דברים הוא אומר ויראת מאלהיך וגו'. ולא יהיה באפשר לכתב פרט כל הדברים
שיש בהן צער לבריות, אבל כל אחד צריך להזהר כפי מה שיראה, כי השם ברוך
הוא יודע כל פסיעותיו וכל רמיזותיו, כי האדם יראה לעינים והוא יראה ללבב,
וכמה מעשים כתבו לנו זכרונם לברכה במדרשים ללמד על זה מוסר, ועקר הענין
בפרק רביעי ממציעא [שם].

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ואפילו בקטנים, ראוי להזהר
שלא להכאיבן בדברים יותר מדאי, זולתי במה שצריכין הרבה כדי שיקחו מוסר,
ואפילו בבניו ובנותיו בני ביתו של אדם, והמקל בהם שלא לצערם בענינים אלה
ימצא חיים ברכה וכבוד. והעובר על זה והכאיב את חברו בדברים באותן שפרשו
חכמינו זכרונם לברכה בבעל תשובה ובחולה וכיוצא בהן עבר על לאו זה, אבל אין
לוקין עליו, לפי שאין בו מעשה. וכמה מלקיות מבלי רצועה של עגל יש ביד האדון
המצוה על זה, יתעלה ויתברך.

ואולם לפי הדומה, אין במשמע שאם בא ישראל אחד והתחיל והדשיע לצער
חבירו בדבריו הרעים שלא יענהו השומע, שאי אפשר להיות האדם כאבן שאין לה
הופכים, ועוד, שיהיה בשתיקתו כמודה על החרופין. ובאמת, לא תצוה התורה
להיות האדם כאבן, שותק למחרפיו כמו למברכיו, אבל תצוה אותנו שנתרחק מן
המדה הזאת ושלא נתחיל להתקוטט ולחרף בני אדם, ובכך ינצל כל אדם מכל זה,
כי מי שאינו בעל קטטה לא יחרפוהו בני אדם, זולתי השוטים הגמורים, ואין לתת
לב על השוטים. ואם אולי יכריחנו מחרף מבני אדם להשיב על דבריו ראוי לחכם
שישיב לו דרך סלסול ונעימות ולא יכעס הרבה כי כעס בחיק כסילים ינוח (קהלת ז
ט). וינצל עצמו אל השומעים מחרופיו וישליך המשא על המחרף, זהו דרך הטובים

שבבני אדם. ויש לנו ללמד דבר זה שמתר לנו לענות בסיל לפי הדומה מאשר התירה התורה הבא במחלתת להקדים ולהרגו (שמות כב א), שאין ספק שלא נתחייב האדם לסבל הנזקים מיד חבירו, כי יש לו רשות להנצל מידו וכמו כן מדברי פיהו אשר מלא מרמות ותוך, בכל דבר שהוא יכול להנצל ממנו. ואולם יש כת מבני אדם שעולה חסידותם כל כך שלא ירצו להכניס עצמם בהוראה זו להשיב חורפיהם דבר, פן יגבר עליהם הכעס ויתפשטו בענין זה יותר מדאי, ועליהם אמרו זכרונם לברכה (שבת פח, ב) הנעלבין ואינם עולבים, שומעין חרפתם ואינם משיבין עליהם הכתוב אומר (שופטים ה לא) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

שלט. שלא נמכר שדה בארץ ישראל לצמיתות.

שלא נמכר שדה בארץ ישראל לצמיתות, שנאמר (ויקרא כה כג), והארץ לא תמכר לצמיתות. כלומר, שלא יתנו ביניהם מוכר ולוקח לעשות ממכרם לצמיתות, ואף על פי שהיובל מפקיעה בעל כרחם, שאי אפשר להם להתנות על זה, לפי שהוא כנגד מצות התורה אף על פי כן, אם עשו כן עברו על לאו הזה, זהו דעת הרמב"ם זכרונם לברכה (שמיטה ויובל יא א) והרמב"ן זכרונם לברכה כתב (בפירושו עה"ת כאן, ובסהמ"צ להרמב"ם ל"ת רכז) שדברי הרב בזה כענין המוכר בראשון של תמורה (ד, ב), דאמר רבא התם חולק על אביי דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני ולקי, משום דעבר אהרמנא דמלכא והוא זכרונם לברכה פרש בענין אחר, שמזהיר אותנו שלא נצמית הארץ ביד הגוים, כלומר שלא נמכרנה להם לצמיתות. ופרוש הכתוב כן, לא תמכר למי שיחזיק בה לעולם, וזהו הגוי, אבל הישראל יחזיר אותה, ואם התנה עם הגוי להחזירה מתר למכרה לו.

משרשי מצות היובל, מה שכתבתי במצות מנין שני היובל שבסדר זה (מצוה של). מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (ב"מ עט, א), שהמוכר שדהו לששים שנה או יותר, כלומר, כל זמן שיזכר לו סכום שנים אינו חוזר ביובל, שאין חוזר ביובל אלא דבר הנמכר סתם או הנמכר לצמיתות, כמו שאמרנו למעלה, ששניהם עוברים על הלאו כשהמכר נעשה לצמיתות, ולא הועלו מעשיהם, שאין מתנין לעבר על דברי תורה, שהתורה אמרה והארץ לא תמכר לצמיתות, אבל כל זמן שמזכירין ביניהם סכום שנים אין זה צמיתות, ואולי (ואולם) למדו זכרונם לברכה, דבר זה מאשר אמר הכתוב לא תמכר לצמיתות, ולא אמר לא תמכר אלא עד היובל דמשמע, שכל זמן שלא מכרה לחלוטין אינה חוזרת ביובל.

ובפרוש כתב הרמב"ן זכרונם לברכה בחדושיו במסכת מכות (ג, ב), שהמתנה על מנת שלא תחזר השדה ביובל שאין תנאו תנאי וחוזר הוא ביובל אף על פי

שבשמטה אינו כן, שהמתנה על מנת שלא תשמטנה בשביעית אינו נשמט בשביעית, דכל תנאי שבממון קים, ונתן טעם בדבר, לפי שבשמטה לא הזהר על שמטת כספים, כי אם המלוה, וכמו שכתוב שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו (דברים טו ב). אבל לא הלוה, שאם רצה לפרע הרשות בידו הוא, אבל בענין היובל שניהם הזהרו עליו, מוכר ולוקח, וכמו שכתבנו, שלשניהם נאמר לא תמכר לצמיתות, כלומר, לא יתנו ביניהן מוכר ולוקח מכירת צמיתות, כי לה' הארץ, ואין ביד בן אדם למכרה לחלוטין, ומכיון שהחיוב על שניהם אין ביד אחד מהם למחל על הדבר, אבל על כרחם, ישוב הקרקע לאשר לו אחזת הארץ, ואף על פי שהתנו אלף פעמים על מנת שלא ישוב ביובל, וטעם נכון הוא.

וכן מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה (ערכין ל, א) שהמוכר שדה אחזה והיו לו שדות אחרות, כלומר, שדות שקנה הוא או נתנו לו במתנה, ומכר מאותן שדות כדי לגאל שדה אחזתו שמכר, שאין שומעין לו, דכתיב בפרשת שדה אחזה ומצא כדי גאולתו, ובא הפרוש עליו עד שימצא לו דבר שלא היה לו מצוי בשעה שמכר, וכן אם לוח ורצה לגאל באותה הלואה אין שומעין לו, שנאמר והשיגה ידו, ולא שילוח.

וענין שדות אחזה יקראו השדות שנפלו בירושה לכל אחד מישראל בחלוק הארץ, וכן מי שזכה ונוספה אחזתו מחמת הסעת נחלה על ידי בת יורשת נחלה, שדבר ידוע הוא שלא נאמר (במדבר לו ז) ולא תסוב נחלה אלא באותו הדור בלבד, אלו הן הנקראין שדות אחזה, ונתחדש דינם בתורה משאר שדות לענין הגאולה, ששדה אחזה נגאל על ידי המוכר או על ידי גואלו לאחר שתי שנים בעל כרחו של לוקח, ושאר שדות שנקראין שדה מקנה אינם נגאלין אלא ברצון הלוקח, אלא שיעמדו ביד הלוקח עד היובל.

ובחלוק בתים משדות. כבר כתבנו להלן (מצוה שמ) במקומו דינם, כי בתי החצרים, דינם כשדה אחזה, כלומר, שיש להם גאולה על כרחו של לוקח, כמו שכתוב בהן גאולה תהיה לו, ויפה כחן משדות שהן נגאלין אפילו תוך שנה, כדין בתי ערי חומה. ודין בתי ערי חומה מפרש בכתוב, וכבר כתבנוהו להלן גם כן. ומענין המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה (ב"מ קח, א) גם כן, שהלוקח שדה אחזה ונטע בה אילנות והשביחה כשהיא חוזרת, שמין שבת האילנות שבתוכה ללוקח, שנאמר ויצא ממכר בית, ובא עליו הפרוש המקבל ממכר חוזר ואין שבת חוזר. ומה שאמרו זכרונם לברכה (ערכין כט, ב) גם כן שהמוכר שדהו, בין שדה אחזה או שדה אחר אין רשאי לגאלה בפחות משתי שנים, ואפילו ברצון הלוקח, שהכתוב צוה, שיעמוד המכר קים שתי שנים על כל פנים, שנאמר במספר שני תבואת ימכר לך, אזהרה למוכר, ואזהרה ללוקח, מדכתיב במספר שנים תקנה, ומעוט שנים שנים.

ומן הדומה שהענין הוא, כדי שימכר כל אדם קרקעו בקושי, ואל יחשב כי למחר ישוב ויקחנו לו מיד הלוקח, אבל ידע שאינו יכול לאכל מתבואותיו בשום פנים, עד שתי שנים מיום ליום מעת המכירה. וגם אמרו זכרונם לברכה (שם) גם כן שצריך שיאכל הלוקח שתי תבואות באותן שתי שנים, שנאמר שני תבואות, לפיכך אם היתה אחת משתי שנים אלו שנת שדפון וירקון או שנת שביעית אינה עולה מן המנין. [אבל שנה בורה אמרו זכרונם לברכה, שעולה היא מן המנין] מכרה בשנת היובל עצמה, אין המכירה מכירה, וחוזרין הדמים לבעליו. מכר האילנות לבד אין נגאלין לפחות משתי שנים, ואם לא גאלן בתוך שני יובל אינם חוזרין ביובל, שנאמר ושב לאחזתו ולא לאילנות. מכר שדהו לראשון וראשון לשני ושני לשלישי ואפילו מאה או יותר השדה חוזרת ביובל לראשון, שנאמר לאשר לו אחזת הארץ (ויקרא כז) ויתר פרטיה, בסוף ערכין [הלכות שמיטה פי"א].

ונוהגת בזכרים ונקבות בארץ ישראל בזמן שיושביה עליה, כי כל עניני היובל אינם אלא בזמן שיושביה עליה, כמו שכתבנו למעלה. והעובר על זה ומכר שדהו לצמיתות. וכן הלוקח ממנו בענין זה שניהם לוקין אף על פי שלא הועילו דבריהם, והוא שעשו מעשה בדבר, שאין לוקין בלאו שאין בו מעשה, זה דעת הרמב"ם זכרונם לברכה. אבל לדעת הרמב"ן זכרונם לברכה, אין בזה מלקות כלל, כמו שכתבתי בראש המצוה.

שמ. מצות השבת קרקע לבעליהן ביובל.

להשיב כל הקרקעות בין בית בין שדה וכרם ופרדסין בשנת היובל לבעליהן בלא כסף ובלא מחיר, שנאמר (ויקרא כד כד) ובכל ארץ אחזתכם גאולה תתנו לארץ. כלומר, בכל ארץ ישראל, שהיא אחזתכם, גאולה תתנו לארץ. וענין הגאולה באר הכתוב, שהיא חזרת הקרקע לבעליו, וכמו שכתוב בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחזתו.

משרשי המצוה. מה שכתבנו בראש הסדר (מצוה של).

מדיני המצוה. קצתם מבארים בכתוב איך יהיה דין המוכר עם הקונה כשירצה לפדות נחלתו הנמכרת קדם שנת היובל. והחלוק שבאר הכתוב שהוא בין מוכר בית בעיר חומה למוכר אותו בערי הפרזות, שנקראת בלשון הכתוב ערי החצרים. שדין בתי ערי הפרזות כדין השדות. ועוד אמרו זכרונם לברכה (ערכין לא, א) במצוה זו, שאם מכר בית בבתי ערי חומה לאחד ומכרה הלוקח [ה] ראשון לשני בתוך השנה מונין לראשון, וכיון ששלמה שנה לראשון החלט הבית לשני, מפני שענין מוכר בית בבתי ערי חומה שהוא מחלט לשנה כענין קנס הוא שקנסה התורה למוכר, מפני חיבת הארץ, ומכיון שעמד ביד זולתו שנה ראוי הוא שיחלט גם ביד

השני. ועוד, שהראשון מכר לשני כל זכות שלו, ואלו עמדה שנה שלמה ביד הראשון, כבר היתה מחלטת בידו.

ומה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם ב) גם כן, שאם הגיע יום שנים עשר חדש ולא נמצא הלוקח [לפדות ממנו הרי זה מניח מעותיו בבית דין ושובר את הדלת ונכנס לבית, ואמתי שיבוא הלוקח] יבוא ויטל מעותיו. ומה שאמרו (שם) שהמוכר בית בערי חומה והגיע יובל בתוך שנת המכר שאינו חוזר מיד ביובל, אלא דינו כמו בשאר שנים שבתוך שני היובל, שהוא נחלט לשנה אם אין המוכר רוצה לגאלה. ומה שאמרו (שם לג, א) שהמוכר בית בערי החצרים, שאם רצה לגאל מיד גואל כדין בית בבתי ערי חומה, ואם לא רצה לגאל מיד גואל אותה אפילו אחר שנה כדין שדות, דכח יפה שבשדות, ושבבתי ערי חומה יש להן. ומה שאמרו (שם לב א) שכל שהוא לפניו מן החומה, כגון גנות, מרחצאות ושובכות דינם כבתיים, דמכתוב אשר בעיר רבה הכל אבל אם היו שדות בתוך העיר דינן כשדות שחוץ לעיר, שנאמר וקם הבית. כלומר, בית וכל הדומה לבית כגון מרחצאות ושובכות ואף פרדסין, אבל לא שדות. ובית שאין בו ארבע אמות על ארבע אינו נקרא בית, ולפיכך אינו נחלט. ובירושלים אין הבית נחלט בה. ועיר שגגותיה חומתה אין דינה כמקפת חומה, אלא בעינין שתהיה לה חומה מלבד גגותיה, ובעינין גם כן שהקפה חומה תחלה ואחר כך נתישבה, אבל נתישבה ואחר כך הקפה אין זו עיר חומה. ואין סומכין אלא על חומה המקפת בשעה שכבש יהושע את הארץ. וכיון שגלו בחרבן ראשון בטלה קדשת עיר חומה, וכשעלה עזרה בביאה שניה נתקדשו כל הערים המקפות חומה באותה העת, מפני שביאתן בימי עזרא שהיא ביאה שניה כביאתן בימי יהושע, מה ביאתן בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה ונתחילו במעשר אף בימי עזרא כן, וכן כשיבוא משיח בביאה שלישית, נתחילו למנות שמיטין ויובלות ויתקדשו בתי ערי חומה שיהיו מקפין באותה העת, ויתחייב כל מקום שנכבש במעשרות, שנאמר (דברים ל ה) והביאך יי אלהיך וגו' ואמרו (שם ב), מקיש ירשתך לירשת אבותיך וכו' ויתר פרטיה מבארים במסכת ערכין [ה] שמטה פי"ב].

ונוהגת בזכרים ונקבות, בארץ ישראל ובזמן שהיובל נוהג. וכבר כתבתי למעלה באיזה זמן היובל נוהג, והוא בזמן שכל ישראל על אדמתן בישובן. והעובר על זה וכבש הקרקע שבידו ולא החזירו לבעליו בטל עשה זה, וענשו גדול מאד, כאלו כופר במעשה בראשית.

שמא. מצות פדיון בתי ערי חומה עד השלמת שנה.

שיהיה פדיון הנחלות שהן תוך העיר המקפת חומה עד השלמת שנה אחת, ואחר השנה תהיה בחזקת הקונה אותן ולא יהיו חוזרות ביובל, שנאמר (ויקרא כה כט) ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה וגו'. כבר כתבתי למעלה, (מצוה שמ) שענין היות בית בעיר חומה נחלט לשנה מצד חבת הארץ הוא, כדי שישתדל המוכר לגאל אותה מהרה.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (ערכין לא, א) שהמוכר יכול לגאלה בכל עת שירצה תוך שנה, וכשפודה אותה נותן לו כל הדמים שקבל במכירתה ואינו מנכה לו כלום מחמת הזמן שדר בה, ואף על פי שבעלמא אסור, דהינו צד אחד ברבית, התורה התירתו כאן, כדאיתא במסכת ערכין (שם). ושאר הקרובים אין פודין אותה אלא המוכר בעצמו, זהו דעת הרמב"ם זכרונם לברכה, ולא נראה כן בקדושין (כא א) ואינו לזה וגואל, אלא ימכר נכסים אחרים אם יש לו ויגאלנה, או אם רוח מעות או נתנו לו יכול לגאלה בהם ואינו גואל אותה לחצאין, כלומר שיפרע לו קצת המעות בפעם [אחת וקצתן בפעם] אחרת, כמו שאמרו זכרונם לברכה בקדושין פרק קמא (כ ב). ואם מת הלוקח תוך שנה פודה אותה מיד בנו. ואם מת המוכר פודה אותה גם כן בנו של מוכר מיד הלוקח. ויתר פרטיה, במסכת ערכין [שם]. ונוהגת בארץ ישראל בזכרים ונקבות, בזמן שהיובל נוהג.

שמב. שלא לשנות ממגרשי הלויים.

שלא לשנות מגרשי ערי הלויים ושדותיהן. כלומר, שלא יחזירו העיר מגרש, ולא מגרש עיר, ולא השדה מגרש, ולא המגרש שדה, והוא הדין מגרש (נ"א שדה) עיר או עיר מגרש, (נ"א שדה) שאין לשנות בענינם דבר. והענין הזה ידוע, כי התורה צותה (במדבר לה ב ז) שיתנו שאר השבטים ערים ידועים לשבט לוי, והם ארבעים ושמנה עיד עם שש ערי מקלט שהיו בהן, וצותה גם כן להיות באותן ערים אלף אמה מגרש. כלומר מקום פנוי לרוחה ונוי לעיר, ואלפים אמה חוץ לה לצרך שדות וכרמים, וזה גם מנויי העיר וממה שצריך לה כמו שמפרש בסוטה (כז, ב), ובאה המניעה בזה שלא לשנות ענינים אלה לעולם, ועל זה נאמר ושדה מגרש עריהם לא ימכר, שכן בא הפרוש על לשון מכירה זו. כלומר, לא ישנה, דאלו במכירה ממש, לא קאמר, שהרי בפרוש כתוב גאלת עולם תהיה ללויים, מכלל שרשות יש להם למכר משרשי המצוה. לפי שערי הלויים היו נכונים לצרכי כל שאר השבטים, כי הוא השבט הנבחר לעבודת השם, וכל עסקם היה בחכמה שלא היו טרודים בעבודת האדמה כשאר שבטי ישראל, ועליהם נאמר (ויקרא לג י) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל. ומתוך כך שהחכמה בתוכם, היה עסק כל ישראל תמיד עמהם,

מלבד שהיו בתוך עריהם, ערי מקלט הרוצח, ומתוך כך גם כן היו עיני כל ישראל על עריהם, כי לא ידע האדם מה ילד יום ולכן היה בדין להיות אותן הערים אשר יד הכל שוה בהן ולב הכל עליהן, להיותן בתכלית היופי והחמדה, ושבת כל עם ישראל בכך, ומפני כן באה הצואה עליהם שלא לשנות בענינם דבר, כי אדון החכמה יסדן ותקנן והגביל גבולם, וירא כי כן טוב וכל חלוף אחר דברו אינו אלא גרוע וגנאי. מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (מכות יב א) מלבד אלו השלשה אלף אמה שאמרנו, שהן בין מגרש ושדות וכרמים, נותנין לכל עיר בית הקברות חוץ לתחום זה שנאמר (במדבר לה ג) ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם, ובא הפרוש בזה, לחיים נתנו ולא לקבורה. ומה שאמרו (ערכין לג ב) גם כן, שכהנים ולוים שמכרו שדה משדותיהם, או בית אפילו בעיר חומה נגאלין לעולם, ואפילו מיד הקדש, שנאמר (ויקרא כה לג) גאלת עולם תהיה ללוים. וישראל שירש אבי אמו לוי הרי זה גואל כלוים ויתר פרטיה, מבואדים בסוף ערכין. ונוהגת מצוה זו בארץ ישראל בזמן שישראל שם, בין בלוים בין בישראלים, בזכרים ונקבות, שהכל חיבים שלא לשנות שלשה מקומות האמורים לעולם העיר, והמגרש, ומקום השדות והכרמים. ומן הדומה, כי כל מי ששינה בהן בעדים והתראה חיב מלקות, ולא ידעתי שעור לשינוי זה כמה יהיה ויתחייב עליו, חכם בני ודעהו. וכתב הרמב"ם זכרונם לברכה (שמיטה ויובל יג יב, יג) על מצוה זו, למה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתם עם אחיו? מפני שהבדל לעבד השם יתברך ולשרתו ולהורות דרכיו הישרים, ולפיכך הבדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, ולא נוחלין, ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא חיל יי, שנאמר ברוך יי חילו וגו', והוא, ברוך הוא, זכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך וגו'. ולא שבת לוי בלבד בכלל זה, אלא כל איש ואיש מבאי העולם, אשר נדבה רוחו להבדל ולעמד לפני יי לעבדו לדעת דרכיו הישרים והצדיקים וללמדם לאחרים, פורק מעל צוארו על חשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, והרי זה נתקדש להיות קדש קדשים ויהיה יי נחלתו לעולמי עולמים, ויזכה בעולם הזה בדבר המספיק לו כמו שזכה שבת לוי, וכך דוד הוא אומר (תהלים טז, ה) "יי מנת חלקי וכוסי אתה תומך גורלי".

שמג. שלא להלוות ברבית לישראל.

שלא להלוות ברבית לישראל. שנאמר (ויקרא כה לז) את כסףך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך, ואין אלו שני לאוין, שהרבית הוא הנשך, והנשך הוא הרבית. וכמו שאמרו זכרונם לברכה במציעא (סא, א) אי אתה מוצא נשך בלא רבית, ולא רבית בלא נשך ולמה חלקם הכתוב? כלומר, למה חלקם ולא כתב את

בספך ואכלך לא תתן לו בנשך? לעבר עליו בשני לאוין, כלומר, להרבות האזהרות עליו. וזה הענין הוא מה שאמרתי למעלה (מצוה שלו) כי התורה תכפל האזהרות לפעמים על מה שחפץ האל להרחיקנו ממנו הרבה, ואפשר שנאמר בזה בעין מה שאמרו זכרונם לברכה (ברכות לא ב) בענינים אחרים דברה תורה כלשון בני אדם, וכמו כן תתמיד התורה התראות במה שיש עלינו להזהר בו, כדרך בני אדם בהזהירם זה את זה בדבר חמור, יכפלו תנאים וירבו דבריהם על הדבר, כדי שיהא המזוז נזכר וזרז על הענין על כל פנים. ואם אמנם כי ראוי האדם להזהר בדבר השם עד מאד ואף כי ישמע דברו ברמז קטן, כל זה מחסדיו הרבים על בריותיו כפל להם האזהרות פעמים רבות בקצת מקומות כאשר ייסר איש את בנו, על כן נודה לשמו הגדול סלה ברב הטובות אשר גמלנו ברוך הוא. משרשי המצוה. כתבתי (מצוה סח) באזהרת ערב ועדים וסופר שלא יתעסקו בהלואת רבית בפרשת משפטים וקחנו משם.

דיני המצוה. כגון החלוקים שלמדונו זכרונם לברכה באזהרה זו, שאמרו שיש רבית שהוא אסור מן התורה, וזהו הנקרא לרביתנו זכרונם לברכה (ב"מ סא ב) רבית קצוצה. ויש רבית שהוא למטה ממנו והוא אסור מדרבנן, וקראוהו זכרונם לבדכה (שם) אבק רבית, ויש רבית אחרת, שהוא למטה משני אלו הראשונים, והוא (והיה) מן הדין מתר לפי שהוא רחוק הרבה מן רבית האסור מן התורה עד שאין לגזר עליו כלל, אבל חכמים החמירו בענין בראותם החמור שהחמירה התורה ורב האזהרות בדבר הרבית, ואסרוהו כדי שלא יערימו בני אדם לטל רבית, לא מפני דבר אחר. ואלו הן שלשה מיני הרבית שאמרנו, רבית האסורה דבר תורה הוא, כל מי שאומר לחברו הלויני מנה ואתן לך ממנו פרוטה בכל יום, או שלשים פרוטות בחדש, או פחות או יותר, עד שאפרענו. וכן כשאמר לו הלויני מאה דינרים במאה ועשרים לשנה, וכן המלוה לחברו מעות ומשכן לו בהן בית או חצר, שיחזיק בהם ויקח הפרות עד שיחזיר לו מעותיו, מבלי שינכה לו כלום מן ההלואה זו היא רבית קצוצה האסורה מן התורה. ודרך כלל אמרו זכרונם לברכה (שם סג ב) כל אגר נטר לי אסור מן התורה והוא שבא מיד לזה למלוה זו היא רבית האסורה מדבר תורה, ועליה יאמרו זכרונם לברכה (שם סא, ב) רבית קצוצה יוצאה בדינין, כלומר, שבית דין יורדין לנכסי המלוה ומוציאין ממנו, כמו בגזלות וחבלות. ויש מן המפרשים שפרשו יוצאה בדינין לענין כפיה. כלומר, שנופין בית דין את המלוה להחזירה בשוטים, כמו שעושיין לכל מי שיאמר שלא יעשה מצות עשה.

כל שאר הרבית שאפשר לקבל חוץ מאלו שאמרנו, הן נקראים רבית דרבנן ונקראים אבק רבית, ואינה יוצאה בדינין, ואסרום חכמים משום גזרה שלא יבא האדם לידי רבית דאוריתא. ומהם כגון מה שאמרו זכרונם לברכה (שם ע ב) שאין

מקבלין צאן בדזל מישראל, פרוש צאן ברזל המקבל ממון על תנאי שתהיה הקרן קיימת לבעל הממון על המקבל ויטל חלקו ברוח. וכן אין פוסקיין על הפרות, עד שיצא השער, אבל יצא השער פוסקיין, אף על פי שאין לזה יש לזה, ובמה דברים אמורים, שאין פוסקיין לעולם עד שיצא השער בשלא היה לו, כלומר מאותו המין שפסק עליו, אבל היה לו ממנו כלום פוסק עליו, אף על פי שלא יצא השער עדיין, ואפילו לא היה לו ממנו אלא סאה אחת פוסק עליו כמה סאין [כמו בהלואה] שהלכה כשמואל דאמר הכי בגמרא (שם עה א). וזה שאנו אומרים שצריך שיהיה לו מאותו המין, יש מן המפרשים שאמרו (ב"י יו"ד סי' קעה), דוקא מאותו המין ממש צריך שיהיה לו, שאם הוא פוסק על חטין חדשות לא יפסק אליו אם היו לו חטים ישנות, כעין אותו המין ממש מה שפוסק עליו צריך שיהיה לו, ויש מהם שאמרו שאין חלוק בין חדש לישן, דכל שיש לו מאותו המין מתר. ומכל מקום אם היה לו מאותו המין אף על פי שהוא מחסר מלאכה אחת או שתיים פוסק עמו עליו, אבל אם היה מחסר שלש מלאכות הרי זה כמי שאין לו מאותו המין כלום. ובגמרא פרק איזהו נשך (ב"מ עד, א), בא הבאור בארכה בחלוק מלאכות אלו בחטים, וכן בכלי יוצר ובדברים אחרים.

וכן מענין המצוה מה שאסרו (שם סו, א) להלוות על הקרקע מעות ולהתנות עם הלואה אם לא תחזיר לי המעות מכאן ועד יום פלוני תהא הקרקע שלי, לפי שהקנין הזה אינו מועיל מפני שהוא אסמכתא. כלומר, שדעתו של אדם היתה סומכת בכך, כלומר, שיחזיר המעות בשעת המעשה ולא השיגה ידו להשלים הדבר, וכעין אנס הוא, וכל כי האי גוונא, יש לחוש באכילת הפרות משום רבית. והרבה דרכים נאמרו בגמרא באסמכתא בענין רבית ובענינים אחרים, ודרך כלל למדנו רבי ישמרו אל בענין דיני האסמכתא, שכל שיתנה האדם עם חברו דרך קנס, כלומר, אם לא יהיה כן יענש בממון כך וכך יקרא אסמכתא, ועל זה אמרו זכרונם לברכה (שם, ב) לעולם דאסמכתא לא קניא. ובלשון אחרת אמרו זכרונם לברכה (שם) גם כן, כל דאי לא קני. אבל כל תנאי שיתנה האדם עם חברו ויאמר אם אתה תעשה כך אף אני אעשה כך וכך כדרך בני אדם שמתניין בלשון זה, אין זה בכלל אסמכתא כלל חלילה, שאם כן, איך נמצא ידינו ורגלינו על כל תנאי בני אדם זה עם זה, שכלם בלשון "אם" הם, דאי אפשר בלאו הכי, ועוד בכל התנאים הנזכרים בענין גטין וקדושיין, שכלן בלשון "אם" מה נאמר בהן? אלא ודאי טעם נכון מה שכתבנו, שלא נאמר אסמכתא לא קניא אלא במה שיתנו בני אדם זה עם זה דרך קנס, כגון אם לא פרעתוך עד יום פלוני תהא השדה שלך, או המשכון איזה שיהיה, וכל כיוצא בזה, אבל לא בכל שאר התנאים רבים שמתנים בני אדם, כגון אם תלך למקום פלוני אתן לך כך וכך, או אם תעשה בשבילי ענין פלוני אתן לך מאתים

זו, וכל כיוצא בזה. והבן זה, בני, ותן לבך עליו, כי בזה תסיר מבין עיניך ענן גדול בדברי הגמרא במקומות הרבה.

וכמו כן אמרו (שם עה ב) שהוא אבק רבית ואסור מדרבנן רבית מקדמת ורבית מאחרת, כיצד? נתן עיניו ללוות ממנו והיה משלח לו סבלונות בשביל שילוהו זהו רבית מקדמת. לזה ממנו והחזיר לו מעותיו ואחר כך שלח לו סבלונות בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו זהו רבית מאחרת. וכן אמרו קצת מן המפרשים (עיי' רמב"ם מלו"ל וז), שהמלוה מעות לחברו על מקום שפרותיו מצוין לו תדיר, כגון חצר ומרחץ וחנוות, בלא נכוי הרי זה רבית קצוצה, ובנכוי הרי זה אבק רבית. אבל המלוה מעות בלא נכוי על מקום שאין פרותיו מצוין תדיר, כגון שדה וכרם, שאין פרותיו מצויין, כי פעמים ההוצאה בהם מרבה על השבח הרי זה אבק רבית. ובנכוי הרי זה מתר. ומהם שאמרו שאפילו בשדה וכרם בנכוי אסרוה חכמים זכרונם לברכה ולא מצאו משכונה מתרת אלא משכנתא דסורא, שהיו כותבין במשלם שניא אלין תפוק ארעא דא בלא כסף. והאמת לפי הנראה מדברי הגמרא לרבתינו ישמרם אל עם הפרושים הטובים, שכל משכונא בנכוי בין בית דירה ומרחץ שפרותיהן מצויין, וכל שכנ שדה וכרם, הכל בנכוי מתר, וכן נהגו בארצנו על פיהם, והחושש לדברי גאוני עולם שהחמירו בדבר יתברך מן השמים. ואיזהו רבית האחרת שאמרנו למעלה שאסרו זכרונם לברכה מפני הערמת רבית, כגון שאמר אדם לחברו הלויני מנה, ואמר לו מנה אין לי, חטים במנה יש לי, ונתן לו חטים במנה וחזר ולקחן ממנו בתשעים זה בודאי היה מן הדין מתר, אלא שאסרוהו חכמים מפני הערמת רבית, שהרי דבר זה נראה הוא כרבית, שזה נתן תשעים דינרין ולוקח מאה, אבל אם עבר ועשה כן מוציא ממנו כל המאה, שאפילו אבק רבית אין כאן, אלא משום גדר הוא שהחמירו חכמים בדבר. וכן מי שהיתה שדה ממשכנת בידו לא יחזר וישכיר אותה לבעל השדה מפני הערמת רבית. וכיוצא בענינים אלו כמו שבא בגמרא (שם סח א). ואף על פי שדברים אלו אסרו משום הערמת רבית יש דברים אחרים שהן כעין רבית ממש, והתירו אותן חכמים שלא ראו לחוש בהן ולגזר כלל, וזה שהתירו שימכר אדם חובו בפחות, והתירו אותו חכמים גם כן שיתן אדם לחברו דינר שיאמר לישראל אחר שילוהו מנה. ודרך כלל אמרו זכרונם לברכה (שם סט ב), שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד לזה למלוה, והענין הוא, לפי שהתורה תבחר ברב לעולם ותניח הפרטים, על כן תזהיר ללוה ומלוה, כי כן דרכו של עולם, ואף על פי שאמרו כן והוא האמת, ראוי לכל בעל נפש להתרחק מכל ענין שיש בו הערמת רבית בכל כחו. וכל המחזר ומבקש צדדים לטל רבית מישראל סופו מתרושש, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (שם עא, א), שכל העוסק ברבית נכסיו מתמעטים. גם אמרו (שם עה, ב)

שפרוטה של רבית, גורמת לו לאדם לאבד כמה אוצרות של ממוץ. ויתר רבי פרטי המצוה, בבבא מציעא פרק איזהו נשך י"ד ס"י קס"ז.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר על זה והלוה ברבית האסורה מן התורה עבר על לאו, ומוציאין אותו ממנו בדינין, שיורדין בית דין לנכסיו, כדרך שיורדין בית דין לנכסים בגזלו או בנזקיו, כדעת קצת מן המפרשים או מוציאין אותה ממנו דרך כפיה כדרך שכופין לישראל שלא רצה לקים מצות עשה, כדעת קצת מרבתינו ישמרם אל. ואם הלוה ברבית האסורה מדבריהם שהוא הנקרא אבק רבית עבר על לאו דרבנן, ואין רבית זו יוצאה בדינין, אבל אם תפש הלוה מן המלוה בכדי אותה רבית אין מוציאין מידו. ואם עבר והלוה ברבית שאסרו זכרונם לברכה מפני הערמת רבית לבד, אין צריך לומר שאין מוציאין אותו מן המלוה אם לקחו שאפילו מן הלוה מוציאין אותו ונותנין אותו למלוה, מכיון שעברו והתנו ביניהם בכך, דמכיון שלא החמירו זכרונם לברכה בדבר אלא משום הערמת רבית לא חששו בדבר בדיעבד, ובדיעבד נקרא, מכיון שנתקימו הדברים בין מלוה ללוה.

שדמ. שלא נעבד בעבד עברי עבדת בזיון כמו עבדת כנעני.

שלא נעבד בעבד עברי בעבדה שיש בה בזיון גדול והכנעה שדרך לעבד כן בעבד כנעני. שנאמר (ויקרא כה לט) לא תעבד בו עבדת עבד. ואמרו זכרונם לברכה בספרא (בהר ז ב) בפרוש ענין זה. שלא יטל אחריו בלנשיא (בלונטיא) (עיינן סהמצי"מ ל"ת רנז) והוא כלי של בגד קטן שעושים בני אדם לישיב עליו בכל מקום שהם כשהם יגיעים, ודרך העבד הנבזה שנוטל אותו כלי ומוליכו אחר אדוניו, וכמו כן אמרו (שם) ולא יטל לפניו כלים לבית המרחץ, והם זכרונם לברכה בארו אלן המלאכות, והוא הדין שנלמד מהן לכל כיוצא בהן. נמצא, שיש לו לאדם שיתן אל לבו איזו מלאכה יצוה לעבדו עברי, וזהו מכלל מה שאמרו זכרונם לברכה (קדושין כב, א) כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. ומכל מקום מה שאמר הכתוב כשכיר כתושב יהיה עמך. יש ללמד שיכול אדם לצוותו בכל הדברים שדרך בני אדם לצוות השכיר והתושב. ובאמת, השכיר שהוא אדם בן חורין, ברב איננו נשכר למלאכה בזויה, וכמו כן התושב שהוא אדם שבא לגור בארץ אחרת, ודרכן של תושבים לעבד עמל הבית שהם מתגוררים עמו לרצונם, ועל כן לא יעשה עמו מלאכה בזויה ביותר, ועל כן אמר הכתוב כשכיר כתושב יהיה עמך ששני אנשים אלו, אף על פי שהם עובדים אין עבדתם עבדה ברב הפעמים. ואף על פי כן צריך העבד לנהג בעצמו מנהג עבדות ויכבד אדוניו בכל כחו, ולא יתגאה בכל זה שאמרנו.

משרשי המצוה. כדי שיתן האדם אל לבו, כי האמה שלנו היא הנכבדת מכלן, ומתוך כך יאהב אמתו ותורתו, ויתן אל לבו גם כן, כי כמו שזה העבד העברי נמכר לו מפני דחקו, כך אפשר שיקרה לקונה אותו, או לאחד מבניו אם יגרם להם החטא, ובכבדו עבדו יחשב מחשבה זו בלי ספק, ומתוך מחשבתו זאת, יזהר מחטא לשם. ועוד תועלת אחרת בדבר, שילמד האדם נפשו במדת החסד והרחמים, ויתרחק ממדת האכזריות הרעה, ובהכין נפשו אל הטובה תקבל הטוב, והשם חפץ להעניק מברכותיו אל בריותיו, כמו שכתבתי פעמים הרבה במצות הקודמות. דיני המצוה. מה שדקדקו זכרונם לברכה פרק קמא דקדושיין (כב ב), ממה שאמר הכתוב (דברים טו טז), כי טוב לו עמך, עמך במאכל ועמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי התבן. וכן אמרו זכרונם לברכה (ספרא ז ג) שלא ידור האדון בכרך, והעבד בכפר, שנאמר (ויקרא כה מא) "ויצא מעמך". ויתר פרטיה בספרא ובקדושיין [יו"ד סימן רסז].

ונוהגת בזכרים ונקבות בזמן שהיובל נוהג. וכבר כתבתי בראש הסדר (מצוה של) באיזה זמן היובל נוהג. ואף על פי שאין ראוי לאשה שתקנה עבד מפני החשד בכלל המצוה היא מכל מקום. והעובר על מצוה זו ועבד בעבד עברי בעבדות הבזויות עבר על לאו זה, אבל מן הדומה שאין בזה חיוב מלקות, לפי שאין בו מעשה, כי בדברים יוסר עבד לעשות מלאכתו בזויה או נכבדת, וכבר כתבתי למעלה (מצוה רמא) כי כל לאו שאפשר לעבר עליו מבלי מעשה, אף על פי שנעשה בו שום מעשה שאין לחיבו מלקות עליו, דלאו שאין בו מעשה נקרא מכל מקום; זה דרכי זך בעיני.

שמה. שלא נמכר עבד עברי על אבן המקח.

שלא נמכר עבד עברי כדרך שמוכרין עבדים כנעניים בהכרזה על אבן המקח, אלא בהצנע ודרך כבוד. וכן אמרו בספרא (בהר ו א) לא ימכרו ממכרת עבד, שלא ימכרם בסמטא ויעמידם על אבן המקח.

שרש מצוה זו ידוע, שאין ראוי לו לאדם להקל בכבוד חברו, אף על פי שהביאו עונותיו למכר, כי לא ידע אם אולי למחר יבוא גם הוא לכך. באור מצוה זו בקדושיין [שם], ודיניה כלולים בעקרה, אין להאריך בהם.

ונוהגת בזכרים ונקבות בזמן שהיובל נוהג שאין עבד עברי נוהג, אלא בזמן היובל, כמו שכתבתי למעלה (מצוה של). והעובר על זה ומכר עבד עברי כדרך שהעבדים כנעניים נמכרים עבר על לאו, אבל מן הדומה שאין בו חיוב מלקות, לפי שאפשר לעבר עליו מבלי מעשה.

6.1 . מבט לחיים

משימה בלתי אפשרית / דוד קליינר

100 מיליארד דולר – זה היה הוננו העצום של המיליארדר הנודע. במשך עשרות שנים הוא צבר הון רב, אך יום אחד, לעת זקנותו, עלה במוחו רעיון: 'לשם מה לי כל כך הרבה כסף? הרי גם מיליארד דולר 'בלבד' יספיקו לי ולמשפחתי לחיות בעושר עד יומי האחרון. הגיע הזמן לעשות משהו מועיל בכסף.'

למחרת התפרסמו מודעות צנועות בעיתונים החשובים בעולם, שהודיעו כי המיליארדר הנודע הקים קרן מיוחדת שתעניק פרס של 50 מיליון דולר, ל-100 אנשים שיעמדו במשימה מיוחדת שתוצב בפניהם. הידיעה הציתה את דמיונם של רבים. מי לא ירצה לקבל סכום אגדי שכזה? בתוך חודש הגיעו מאות אלפי טפסי הרשמה למשרדי הוועדה המיוחדת שהמיליארדר הקים. אנשים מכל קצוות העולם הציעו את מועמדותם. הוועדה דנה בבקשות הרבות, ולאחר חצי שנה הודיעה כי בחרה חמישים אנשים ממדינות שונות שיקבלו משימות, וכל מי שימלא את המשימה שהוטלה עליו, יזכה בפרס של 50 מיליון דולר.

*

דיק סמואלס הוציא מכתבים מתיבת הדואר שלו, כמו בכל יום. לפתע ראה מעטפה גדולה ויוקרתית, עם סמל הוועדה שהקים המיליארדר. דיק פרץ בצעקות שמחה: 'אני מיליונר! אני מיליונר!' הוא קרע את המעטפה במהירות, ואכן בתוכה היה מכתב: 'מר סמואלס היקר, נבחרת מתוך מאות אלפי הפונים, וכעת נציב בפניך אתגר. אם תעמוד בו, תקבל פרס בסך 50 מיליון דולר.'

דיק פתח בידיים רועדות מעטפה קטנה נוספת שהייתה בתוך המעטפה, ושלב ממנה פתק שעליו כתוב: 'משימתך: להגיע לפסגת האוורסט בתוך שלוש שנים'. שמחתו של דיק הפכה לאכזבה מרה. 'הכול עבודה בעיניים, הרהר לעצמו, 'הם ערכו תחקיר אודותיי וגילו שאני סובל מפחד גבהים חריף. אפילו ממרפסת הקומה השנייה אינני יכול להביט למטה. איך אגיע לפסגת האוורסט? זה פשוט חסר סיכוי'. במשך שבוע הסתובב דיק ממורמר ומאוכזב, ואז נפלה בליבו החלטה: 'אני אעמוד במשימה – ויהי מה!'

דבר ראשון הוא קבע תור לפסיכולוג, כדי להתגבר על פחדיו. התהליך לא היה קל. לאחר חודשיים של טיפול, 'הצליח' דיק לעלות לקומה שלישית ולהציץ מהחלון. שנה תמימה חלפה עד שהצליח לעלות לגורד שחקים, ולהתגבר סופית על המחסום הראשון.

לאחר מכן נרשם דיק לקורס מקצועי לטיפוס הרים. הוא החל בקבוצת המתחילים, המשיך לקבוצת המתקדמים, ובתום שנה של אימונים הצליח לטפס בתנאים טופוגרפיים קשים, באזור הררי ובמזג אוויר סוער במיוחד.

שנתיים חלפו מהיום בו קיבל את המכתב, ובשנה שנותרה תכנן דיק את המסע עצמו. הוא רכש ציוד טיפוס משובח, אסף קבוצת מטפסים מקצועיים, וערך תכניות מדוקדקות למסע.

חודש ימים לפני המועד האחרון, התייצב דיק בפארק הלאומי סגרמאטה שבנפאל. משם נראו הרי ההימלאיה העצומים, והר האוורסט מתנשא מעליהם לגובה 8,850 מטרים.

דיק וחבריו הקימו מחנה אוהלים, ומשם החלו לטפס לכיוון הפסגה. רוחות עזות ומקפואות נשבו ומזג האוויר היה קשה ביותר. בתחילה הם התקדמו יפה, אך לאחר שלושה שבועות נתקעו ולא הצליחו להעפיל יותר. דיק כבר החל להתייאש, הוא קרוב כל כך למשימת חייו, אך כנראה לא יצליח להגיע אליה.

שלושה ימים לפני תום המועד, החליט דיק שהוא מגיע לפסגה – גם אם הדבר יעלה לו בחייו. הוא העמיס על גבו בלוני חמצן, נטל מזון, אוהל וכלי טיפוס, והחל להתקדם. במשך יומיים טיפס בכוחות על אנושיים. לא פעם חש שהוא עומד להתמוטט, אך הוא המשיך בצעידה בלי לאות. לקראת סוף היום האחרון הציב דיק את רגלו על פסגת ההר – כשאינו לו אפילו כוח לחייך בסיפוק... הוא נשכב על הקרקע באפיסת כוחות, וידע כי אלו רגעיו האחרונים, אך לפתע שמע מעליו רעש מוזר. דיק פקח את עיניו. מסוק פרטי גדול ריחף מעליו, וממנו השתלשלו כמה אנשים, והרימו אותו פנימה. הם הגישו לו כוס תה חם והשיבו את רוחו. לפתע הבחין דיק באדם שפניו מוכרות. זה היה המיליארדר הנודע. הוא קרב אל דיק והושיט לו מעטפה בחיך רחב. 'קנית את הכסף ביושר, בעמל ובכוח רצון עז', אמר לו, 'ואני מאחל לך שתראה ברכה בכסף'.

הפתעתו של דיק הייתה גדולה, אך הוא היה מופתע הרבה יותר מכך שהוא כלל לא חש רגשי בושה כשנטל את הכסף. בעבר דמיין לעצמו לא פעם את הרגע. הוא היה בטוח שאדם יציף את פניו כשיקבל את המתנה מהעשיר, אבל עכשיו חש שהכסף באמת מגיע לו, שהוא עבד עליו קשה במשך שלוש שנים תמימות. הוא שינה את אישיותו ועמל קשות להפוך את תכונותיו הבסיסיות. הוא חשף כוחות נפש גדולים שהיו טמונים בתוככי נפשו, והגיע להישג חסר תקדים.

הרמח"ל בספרו 'מסילת ישרים' כותב שהבורא שלח את האדם לעולם הזה כדי ליהנות ולקבל שכר, אולם לפני כן עליו לעמוד באתגרים ולבנות את אישיותו. מי שיצליח בכך, יקבל שכר עצום בעולם הבא. אושרו יהיה גדול והסיפוק יהיה בלתי נדלה. אך התנאי ליהנות מהשכר הוא העמל של האדם. ממתנת חינם לא נהנים כמו משכר של עבודה שעמלנו עליה קשות. מי שעמל בעולם הזה, ומתמודד מול הקשיים, יזכה ליהנות מפירות עמלו – וככל שהעמל רב יותר, כך השכר מתוק יותר.

השמש שקעה בעצלתיים ושלחה קרניים אחרונות לעבר שורת הבניינים. ווילי ירד מדירתו אל המרכול השכונתי לקנות את עיתון הערב. הוא צעד באיטיות והאריך את דרכו, כדי 'לשרוף' עוד קצת זמן. השעמום והבטלה אכלו בו בכל פה מאז שחזר לניו-יורק.

עד לפני חצי שנה, פיקד ווילי על יחידה מובחרת של חיל הנחתים האמריקני, ששירתה בעיראק. היחידה הוחזרה הביתה, והוא מצא את עצמו בתפקיד מנהל משעמם במשרדי הצבא. כשהבין כי לא יחזור לתפקיד קרבי, החליט להשתחרר ולצאת לחיים האזרחיים. כבר כמה חודשים הוא מחפש במדורי ה'דרושים' ולא מוצא עבודה, אבל היום צדה מודעה אחת את עינו: 'למפעל בתחום ההיי-טק דרוש מנהל אבטחה בעל ניסיון באבטחת מידע רגיש'. זה נראה לו מעניין. הוא התקשר מיד למספר הטלפון שבמודעה, והמזכירה אמרה לו שיחזרו אליו בתוך כמה שעות.

ואכן, בשעת ערב מאוחרת צלצל הטלפון, ועל הקו היה אדם בעל קול סמכותי. הוא שאל את ווילי שאלות רבות על חייו, מילדותו ועד לתקופת הצבא. השיחה נמשכה כרבע שעה, ובסיומה אמר האיש לוילי כי אם הוא ימצא מתאים, יחזרו אליו לקביעת ראיון נוסף. רק לאחר שהניח את השפופרת, הבחין ווילי כי האיש

בלל לא הציג את עצמו ולא ציין באיזה מפעל מדובר. הוא חזר וצלצל למספר הרשום במודעה, אך המזכירה סירבה לספק פרטים, וחזרה על דברי האיש כי אם הוא ימצא מתאים, יחזרו אליו.

לאחר שבוע התקשר האיש שוב, והודיע לוילי שהוא נמצא מתאים לתפקיד. 'אבל אינני יודע מי אתה ואיזה חברה אתה מנהל', אמר וילי – והוכה בתדהמה למשמע התשובה: 'שמי דניאל הייסמרק, ואני עובד במחלקת אבטחת המידע של הסי-אי-איי'.

ליבו של וילי ניתר בשמחה. עבודה בסי-אי-איי הייתה משהו בדיוק בשבילו. בשבועות הבאים הוא עבר קורס ארוך ומפרך, שבסופו הוטל עליו תפקידו הראשון: מפקד צוות מאבטחים ל'אישים מיוחדים'.

האדם הראשון שעליו שמר היה ולדימיר, גבר רוסי ששוכן על ידי הסי-אי-איי בבית מבודד בכפר קטן, לא הרחק מווישינגטון. וילי וצוותו לא ידעו כלום על ולדימיר, חוץ מהעובדה שאסור לאפשר לשום אדם גישה אליו, אלא אם כן יקבלו הוראה ישירה בכתב מדניאל הייסמרק.

הימים הראשונים עברו בשלווה ואיש לא הפריע את מנוחתם, אך לאחר שבוע שמעו שלושת המאבטחים אדם רץ לכיוון בית המסתור. וילי וחבריו שלפו מיד אקדחים, אך נרגעו כשראו שמדובר באדם כבן חמישים הנראה כדיפלומט בכיר. 'שלום, שמי אנדי ברייס', התנשף האיש מהריצה, 'ואני צריך לשוחח רגע עם ולדימיר'.

'מצטער מאוד', אמר וילי, 'אסור לי לתת לאף אחד לגשת אליו'.

'תעשה לי טובה', ביקש האיש. 'אני צריך אותו רק לרגע אחד'.

'בשום פנים ואופן', אמר וילי בקול נחרץ.

הדיפלומט הוציא מכיסו תג זיהוי ונופף בו מול פרצופו של וילי. 'כנראה אתה לא יודע מי אני', אמר בכעס. 'אני חבר בצוות הבכיר של נשיא ארצות הברית, ויש לי הוראה מפורשת מהנשיא לשאול את ולדימיר שאלה אחת. אם לא תיתן לי לדבר איתו, אני אדאג שתעוץ מהתפקיד שלך תוך חמש דקות'.

וילי היה במצוקה. הוא היסס לרגע ארוך. 'אני מצטער', אמר לבסוף, 'אני מבין

אותך, אבל לצערי אסור לי לתת לך לדבר איתו בלי הוראה כתובה מדניאל הייסמרק'.

עכשיו פנה הדיפלומט אל הרגש והמצפון של ווילי. 'תשמע', אמר בקול רך, 'זה עניין של חיים ומוות. זה עניין של בטחון המדינה. אני מכיר היטב את הניאל, ואני בטוח שהוא היה נותן לי איזה אישור שרק הייתי מבקש. הבעיה שאין לנו זמן. כל רגע חשוב. אל תיקח את האחריות הגדולה הזו על כתפיד'.

ווילי החל להיכנע, ואחרי עוד עשר דקות של שכנוע, הוא אפשר לדיפלומט להיכנס אל ולדימיר ולשוחח איתו.

עוד באותו יום זומן ווילי למשרדו של דניאל הייסמרק, שם המתין לו מכתב פיטורין חתום. 'נכשלת בתפקידך הראשון', הודיע לו הבוס, 'ועבודתך בשירות הסתיימה. אני יכול רק לתת לך עצה טובה לחיים: הטעות שלך לא הייתה שנתת לדיפלומט להיכנס אל ולדימיר, אלא שבכלל הסכמת לשמוע מה בפיו. ברגע שאתה מתחיל לדבר עם מישהו, כבר נכנסת איתו למשא ומתן, ובמוקדם או במאוחר תגיע איתו להסכמה. אם היית מסרב לשמוע מהדיפלומט אפילו מילה אחת, לא היית מוצא את עצמך עכשיו בלי עבודה'.

גם מפרשתנו, פרשת קורח, אנו למדים לקח דומה. 250 איש נמשכים אחרי קורח וחולקים על מנהיגותם של משה רבנו ואהרון הכהן. ונשאלת השאלה: האם האנשים הללו לא ראו שמשה הוציא אותם ממצרים והוריד את התורה מהר סיני? האם הם לא ידעו בעומק לבם שמשה אמת ותורתו אמת? הטעות שלהם הייתה שהם החלו לדבר עם קורח ולשמוע את 'דעותיו'. אסור היה להם בכלל לשמוע אותו. כאשר אתה נכנס לשיחה עם מישהו, כבר עשית את הצעד הראשון לקראתו, וכבר אתה נמצא בסכנה שהוא ישכנע אותך בדעותיו השליליות. וכך גם דרכו של היצר הרע. הוא מתחיל לפתות את האדם ולנהל איתו 'משא ומתן'. מה שעלינו לעשות זה להשליך אותו מכל המדרגות ולא לשמוע מה יש לו לומר, וזה הניצחון הגדול על היצר הרע.

פתגמים יהודיים

- 1 "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך."
- 2 "איזהו חכם? הרואה את הנולד."
- 3 "איזהו עשיר? השמח בחלקו."
- 4 "תפסת מרובה – לא תפסת."
- 5 "לא הביישן למד, ולא הקפדן מלמד."
- 6 "על ראש הגנב בוער הכובע."
- 7 "רצונו של אדם כבודו."

תרומת דם

תרומת דם נועדה להציל חיי אדם, ועשויה לעזור למספר חולים. לא ניתן עדיין לייצר דם במעבדה, ולכן אין תחליף לדם, כך שרק תרומת דם מאדם לאדם יכולה להציל אדם אחר.

למה חשובה התרומה בהתנדבות?

להגברת בטיחות ואיכות מנות הדם חשוב מאד שתרומת הדם תינתן בהתנדבות, וללא כל תמורה כספית. תורמים מתנדבים מוסרים מידע אמין על הרגלי חייהם ועל בעיות רפואיות העלולות להזיק לחולים שיקבלו את המנה בעירו. חשוב לדעת שחל חיסיון מלא על המידע שתמסור/י, כמו גם על תוצאות הבדיקות שתבוצענה במנה. אין לתרום דם במטרה להיבדק!

מי יכול לתרום דם?

כול אדם בריא, מגיל 17 ועד גיל 65, במשקל 50 ק"ג ומעלה יכול לתרום מנת דם, ללא כל חשש לבריאותו. מגיל 17 ועד גיל 18 חובה להציג אישור הורים בכתב.

מילוי שאלון ע"י המבקש לתרום דם

את השאלון יש למלא בבנק הדם, במעמד ההתרמה בלבד. עם זאת, מטרתו לאפשר לך, התורם הפוטנציאלי, לבחון מראש את כשירותך לתרומת דם.

באיזה תכיפות מותר לתרום דם?

ניתן לתרום דם כול שלושה חודשים, ללא כול סיכון לבריאות התורם.

מהו נפח מנת הדם הנתרמת?

נפח מנת הדם הנתרמת הוא כ- 1/2 ליטר.

ממי אתם יכולים לקבל ולמי אתם יכולים לתרום תרומת דם?

ממי אדם יכולים לקבל תרומת דם	למי אתם יכולים לתרום דם	סוג
A+ , A- , O+ , O-	A+ , AB+	A+
O+ , O-	O+ , A+ , B+ , AB+	O+
B+ , B- , O+ , O-	B+ , AB+	B+
מכולם	AB+	AB+
A- , O-	A+ , A- , AB+ , AB-	A-
O-	לכולם	O-
B- , O-	B+ , B- , AB+ , AB-	B-
AB- , A- , B- , O-	AB+ , AB-	AB-

כמה זמן אורך תהליך התרומה?
התהליך אורך כ- 30 דקות.

מהו תהליך ההתרמה?

- חובה להציג תעודה מזהה, הכוללת מספר תעודת זהות ותמונה, לפני תרומת הדם.
- התאמתך לתרומה תאושר בהסתמך על תרומותיך בעבר, באמצעות בדיקת כשירות תורם.
- לאחר מילוי שאלון התורם, תיערך עימך שיחת תשאול בפרטיות.
- לכל תורם/ת בודקים לחץ דם, דופק ורמת המוגלובין.
- לאחר הרישום תופנה/י לתרום דם בערכה סטרילית חד פעמית.
- לאחר התרומה יש לשתות ולנוח במקום ההתרמה 10 דקות לפחות.

האם קיימות תופעות לוואי?

לעיתים יכולות להתפתח תופעות לוואי בשכיחות נמוכה, כגון: סחרחורת קלה, או תחושת עילפון או שטף דם מוגבל באזור הדקירה.

בדיקות למנות הדם:

- כל מנה נבדקת לקביעת סוג הדם ולאיתור גורמי מחלות העלולות לפגוע במקבל הדם (דלקת כבד נגיפית מסוג B ו-C, איידס ועגבת).
 - תורמים שבדמם מתגלה עדות ברורה לחשיפה לאחד הגורמים, מקבלים על כך הודעה ועשויים להיקרא לבדיקות נוספות, מופנים לקבלת טיפול רפואי, והמנה שנתרמה מושמדת.
- על מידע זה חל חיסיון רפואי מלא על פי דין.

טלפונים:

בנק הדם – 03-9376052

מתאמת התרמות – 050-3762423, שעות הפעילות 09:00-16:00

כ"ו סיון יום פטירתו של רבי יונתן בן עוזיאל

רבי יונתן בן עוזיאל היה תנא שחי כמה עשרות שנים לפני חורבן בית שני. רבי יונתן היה מגדולי התלמידים של הלל הזקן. על רבי יונתן מופיע בגמרא "תנו רבנן שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהן ראויים שתשרה עליהן שכינה כמשה רבינו ושלשים מהן ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון ועשרים בינוניים גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל..."

הוא תרגם את התורה והנביאים לארמית, השפה שהייתה שגורה בפי העם בזמנו, בתרגום המוכר כ"תרגום יונתן". בגמרא מסופר כי כאשר התגלה התרגום בעולם, יצאה בת קול כועסת ושאלה: מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם? יצא בן עוזיאל ואמר: אני הוא. לא לכבודי עשיתי זאת, ולא לכבוד בית אבא, אלא כדי שלא ירבו מחלוקת, כשרצה לתרגם גם את הכתובים לארמית, יצאה בת קול ואמרה: רב לך. הקטע הזה חקוק על קיר קברו של בן עוזיאל הנמצא ביער בירייה שליד צפת לא רחוק מהיישוב עמוקה עוד כתוב שם מה שנאמר עליו בגמרא: כשהיה עוסק בתורה, כל עוף שהיה עף מעליו היה נשרף.

בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה רחבה בה מגיעים אלפי אנשים לקברו שהתגש הוא על רווקים ורווקות המתפללים לזיווג. בנוסף גם המצפים לפרי בטן (ילדים) עולים על קברו.

כ"ו סיון תר"פ 12.6.1920 נוסד אירגון "ההגנה"

מטרת הקמת ארגון ההגנה היה לממש את הרעיון של הגנה בכוחות עצמנו ולא להסתמך על כוחות אחרים כמו הבריטים אשר קבלו מנדט בארץ ישראל וכן על השומרים הערבים שנשכרו על מנת לשמור על ההתיישבות היהודית (מזכיר במקצת רעיונות נפל בתקופתנו שבהם קיימת הנחה שערבים ישמרו על היהודים מפני הערבים או כח רב לאומי). הרעיון היה המשכו הישיר של ארגוני "השומר"

ובר-ג'ורא" אשר החליפו את השמירה הערבית בשומרים יהודים בישובים. בהדרגה היה ארגון ההגנה לארגון כללי של מוסדות תנועת הפועלים ושל מפלגת אחדות העבודה ועבר לחסות ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. לאחר מאורעות תרפ"ט (1929) היה ארגון ההגנה כפוף להנהלת הסוכנות היהודית ולוועד הלאומי ("המוסדות הלאומיים") והקיפה את כל הזרמים בישוב. (בתחילת שנות השלושים התפלג ממנו ארגון האצ"ל). בכל שנות קיומה הייתה ההגנה ארגון מחתרתי ובלתי מוכר רשמית על-ידי השלטון הבריטי. ואולם, בתקופות ובנסיבות שונות היה שיתוף פעולה ואפילו קבלו שכר מהשלטון הבריטי עבור שירותי שמירה. כמו כן היה שיתוף פעולה צבאי בתקופתו של צ'רלס אורד ווינגייט ("הידיד").

במלחמת העולם השנייה שרתו אנשי הגנה רבים בצבא הבריטי וצברו ניסיון צבאי ומבצעי שהועבר לאחר מכן להגנה ולצה"ל. הפלמ"ח, הזרוע המגויסת ה"סדירה" של ההגנה, שהוקם במאי 1941, כחלק מההכנות נגד פלישה גרמנית אפשרית לארץ, סייע כבר בראשיתו לחדירת הצבא הבריטי לסוריה ולבנון ומאפריל 1942 התאמן חודשים אחדים בהדרכת מפקדים בריטים ובמימון המודיעין הבריטי. כך גם בפרשת היעלמותם של כ"ג יורדי הסירה. המרד הערבי בשנים 1936-1939 (מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט) חייב את ארגון ההגנה לפתח גישות ושיטות פעולה חדשות כגון "לצאת מהגדר" שהיה שינוי תפיסה מהגנה להתקפה, שבה אנחנו יוזמים פעולות התקפיות ולא יושבים מאחורי הגדרות ומשקיעים בהגנה (מיגון גגות בשדרות ובעוטף עזה!!!) ההגנה גם הקימה יחידות סיור כמו "הנוודת" (שהיתה בעצם הסיירת הראשונה) במטרה לפגוע בפורעים הערבים.

ארגון ההגנה לא פעל בתחום הצבאי בלבד. במסגרת התפיסה שהנחתה את מדיניות ההתיישבות של ההנהגה הלאומית, לפיה יקבעו הגבולות על-פי פריסת היישובים היהודיים בארץ, נדרשה ההגנה לשיתוף פעולה עם התנועות החלוציות והמוסדות המיישבים בייזום מבצעי התיישבות חדשה, בהגנה על היישובים החדשים ובחיזוק היישובים הקיימים. בתחום העלייה הופקדה ההגנה, באמצעות "המוסד לעלייה ב" על הבאת יהודים לארץ כמעפילים, בניגוד למדיניות הבריטית, הן בדרך הים והן ביבשה. בין השנים 1945 - 1947 היו ההתיישבות

וההעפלה יחד עם הפעילות הצבאית של ההגנה אמצעי המאבק העיקריים כנגד המדיניות האנטי ציונית של הבריטים והם שהכשירו את היישוב למלחמת העצמאות והקמת המדינה. בתקופת תנועת המרי המאוחדת פעלה יחד עם מחתרות האצ"ל, הלח"י בפעולות כנגד הבריטים ואולם ההגנה גם שימשה את המנהיגות הפוליטית של ההסתדרות הציונית והיתה פעילה מאד בתקופת ה"סזון" בה רדפו והסגירו את אנשי האצ"ל והלח"י לבריטים.

בכל שנות קיומו שקד הארגון על צבירת אמצעי לחימה לאנשיו, אמצעים שנרכשו בחו"ל בדרכים שונות (רכש) ואמצעים שיוצרו במכונים מחתרתיים בארץ (תעש). לקראת החלטת האומות המאוחדות על הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל, נערכה ההגנה למלחמה בערביי הארץ ופלישה של צבאות ערב עד להקמת צה"ל והמשיכה במשימתה, כמטה הכללי של צה"ל, בפיקוד על חטיבות צה"ל וחילותיו במלחמתם נגד צבאות ערב, עד תום מלחמת העצמאות. מיום הקמת הארגון ועד למלחמת העצמאות איבדה ההגנה כ-1000 איש מחבריה אשר נפלו בעת ביצוע משימותיהם. פעילותו של ארגון ההגנה היה נדבך חשוב בתולדות המפעל הציוני בארץ ישראל ותרם רבות להקמת המדינה.

כ"ז סיון, תקופת מרד בר-כוכבא (135) הוצא להורג ר' חנינא בן תרדיון (עשרת הרוגי מלכות)

רבי חנינא בן תרדיון נחשב לאחד מ- "עשרת הרוגי מלכות" שהינם עשרה חכמים מחכמי המשנה, שמתו על קידוש השם בעקבות מרד בר כוכבא (135-132 לספירה). ובעקבות אי קיום גזרות הרומאים. חכמים אלו הוצאו להורג בדרכים משונות ובייסורים גדולים. מטרת הרומאים היה לבצע את ההוצאות להורג האלו בפומבי על מנת להרתיע את היהודים. הרומאים ראו בחכמי הדור גורם עויין והם שאפו גם להפסיק את נושא הסמיכה בה כל גדול דור היה ממנה תחתיו את יורשו הרומאים הוציאו הנחיה שכל עיר בה תתבצע "סמיכה" תושמד כולה

וכך מופיע במסכת סנהדרין בגמרא: "פעם אחת גזרה מלכות גזירה על ישראל: שכל הסומך ייהרג, וכל הנסמך ייהרג, ועיר שסומכין בה תחרב, ותחומים שסומכין בהם יעקרו. מה עשה ר' יהודה בן בבא? הלך וישב לו בין שני הרים גדולים ובין

שתי עיירות גדולות ובין שני תחומי שבת, בין אושא לשפרעם, וסמך שם חמישה זקנים, ואלו הם: ר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון ור' יוסף ור' אלעזר בן שמוע. כיון שהכירו בהם אויבים, אמר להם: "בני רוצו!" אמרו לו: "רבי, ואתה מה תהא עליך?" אמר להם: "הריני מוטל לפניכם כאבן שאין לה הופכין". אמרו: לא זוו משם עד שנעצו בו שלוש מאות לונכיות של ברזל, ועשאוהו לגופו ככברה. "אגב שמה של הצומת הנמצאת צפון מזרח לקריית אתא היא "צומת סומך" בגלל הקרבה הגיאוגרפית לשפרעם ולאושא שלפי האמור היו עיירות יהודיות למהדרין

בין עשרת ההרוגים אנו מוצאים את: רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, רבן שמעון בן גמליאל הזקן שנהרג סמוך לחורבן בית שני, נקבר בכפר כנה או שזור, רבי חנינא בן תרדיון – נהרג כאשר ספר תורה עימו. נקבר סמוך לציפורי, רבי עקיבא – נהרג ביום הכיפורים, נקבר בטבריה, רבי יהודה בן בבא, רבי חוצפית המתורגמן, רבי ישבב הסופר, רבי חנינא סגן הכהנים, רבי יהודה בן דמא, רבי אלעזר בן שמוע. ביום הכיפורים, בתפילת מוסף אנו מוצאים את הפיוט "אלה אזכרה" המתאר את סיפור הוצאתם להורג של עשרת הרוגי המלכות

לפני הקמת המדינה נאבקו לוחמי המחתרות בשלטון הבריטי העויין אשר העלה לגרדום מספר לוחמים מהאצ"ל ומהלח"י לוחמים אלו גם נקראים "הרוגי מלכות". ובניהם שלמה בן יוסף הרוג המלכות הראשון אשר נתפס באיזור צפת (להלן). אליהו חכים ואליהו בית צורי נדונו למות בתליה לאחר שהתנקשו בלורד מוין שהתמנה על ידי ממשלת ברטניה ליישום המלצות הספר הלבן. דב גרונר אשר נתפס לאחר פעולת "רכש" של נשק ותחמושת ממשטרת הבריטים ברמת-גן. מרדכי אלקחי, יחיאל דרזנר ואליעזר קשאני אשר נתפסו בעת מבצע "הלקאות" לקצינים בריטים בתגובה לכך שבית הדין הבריטי דן אחד מלוחמי האצ"ל ל-18 מלקות. מאיר פיינשטיין ומשה ברזני פוצצו את עצמם בעזרת רימון יד מאולתר שנבנה בתוך תפוז. אבשלום חביב, יעקב וייס ומאיר נקר (השלושה) נתפסו בעת הפריצה לכלא עכו.

ב"ח סיון תשמ"ד 28.6.1984 נפטר יגאל ידין

יגאל ידין נולד בירושלים והצטרף לארגון ההגנה ב-1933 ומהר מאד הגיע לצמרת הפיקוד והתמנה לקצין המבצעים ועזר לתכנן ולפתח רבות מהאסטרטגיות שבהן נעשה שימוש במהלך מלחמת העצמאות. לאחר הקמת המדינה מונה לרמטכ"ל השני של צה"ל ושירת בתפקידו זה בין השנים 1949-1952 בתקופה זו ארגן את הצבא הקיים, את שיטת גיוס החובה ואת כל תפיסת כח המילואים. המושג צבא מילואים לא קיים בצבאות אחרים ויגאל ידין הבין שעל מנת שכלכלת המדינה שרק נולדה תוכל להתפתח יש להסתמך על צבא סדיר קטן ובשעת חירום לגייס את השאר.

לאחר שהשתחרר למד ידין ארכיאולוגיה והלך בדרכי אביו הארכיאולוג אליעזר סוקניק. עבודת הדוקטורט שלו היתה על חקר המגילות הגנוזות מים-המלח. (מגילות העוסקות בתקופת ימי בית שני, כת האיסיים, המרד ברומאים, מרד בר-כוכבא ועוד). לאחר מלחמת יום כיפור היה ידין חבר בוועדת אגרנט (וועדה שתפקידה היה לחקור את הסיבות והכשלים שהובילו להפתעה). ב-1976 ידין הקים את המפלגה הדמוקרטית לשינוי (ד"ש) וזכה עימה ב-15 מנדטים. ידין הוביל את המהלך להצטרפות המפלגה לקואליציה שבראשותו של מנחם בגין שם שימש בתפקיד סגן ראש הממשלה והיה בין הדוחפים להסכם השלום עם מצרים. ידין נפטר בשנת 1984.

בס"ד

אסוף את המעשים
את המילים והאותות
כמו יכול ברכה כבד משאת
אסוף את הפריחה
אשר גמלה לזיכרונות
של קיץ שחלף בטרם עת
אסוף את כל מראות פניה היפים...
(אסיף, נעמי שמר)

נתכנס כולנו לערב של תפילה וזיכרון, מילים וניגון-
ונאסוף את המילים, המעשים והאותות, של יקירתנו

אודליה פינקלר ע"ה

בת זהבה ושמעון תורג'מן

ביום שלישי, כ"ו בסיון (24.6.14) - יום השנה לזכרה

18:00 עלייה לקבר - בית העלמין מודיעין

ערב זיכרון באולם האירועים "גלנווד", חשמונאים:

18:45 תפילת מנחה

19:00 סיום מסכת "ראש השנה" מפי האבא - שמעון תורג'מן

וסעודת מצווה

20:00 שיעור בנושא "אשת חיל" מפי ד"ר בני גזונדהייט

20:30 דברי זכרון וסרט

תפילת ערבית - בסוף הערב

הערב ילווה בקטעי שירה וניגון

בני משפחה, חברים ומוקירי זכרה מוזמנים

"אֶף טוֹב וְחֶסֶד יִרְדְּפֵנִי כָּל יְמֵי חַיֵּי וְשִׁבְתִּי בְּבֵית ה' לְאֶרְץ יְמִים..." (תהלים, כ"ג, ו')

מס'	המקור	מאת
1	שלום לעם – תורה ויהדות	דוד קליינר, יוסף רזניק, איתמר מאיר, אבי בן אבנר, אריה תומר
2	פרשת השבוע לשוטרי ישראל	דודו אלהרר, הרב אליהו מוגרבי, מני ישי, יוסי לוי
3	שבת שלום מקובי ביטר	קובי ביטר
4	בית מורשה	הרב יהודה ברנדס הרבנית מיכל טיקוצ'ינסקי
5	ניר אביעד	ניר אביעד
6	פרסומא – נקודה טובה	ר' משה רוט
7	הרב שמעון בוחניק שליט"א	הרב שמעון בוחניק
8	חמישה חומשי תורה ומפרשי המקרא	רש"י, ראב"ע, רד"ק, רס"ג, רמב"ן, חזקוני, ספורנו, רשב"ם
9	מסכת אבות	
10	אתרי יהדות באינטרנט	

תודה לכל בעלי המקורות שבזכותם יכולתי לערוך ולהפיץ פנינים אלו מהפרשה להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת שבת שלום ומבורך
שמעון תורג'מן

סדרת פרסומי "גמ"ח תורג'מן"

בנושא מעגל השנה ומעגל החיים של האדם היהודי:

1. פנינים לשבת גליון שבועי בפרשת השבוע וחגים בדוא"ל למנויים.
2. ברית מילה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים במשא הברית ו"ברית יצחק" כולל קריאת התיקון מחולק ל 10 קוראים.
3. פדיון בן חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירט הטקס בנושא הפדיון.
4. זבד הבת חוברת אישית מזכרת לתינוקת ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירט הטקס בנושא זבד הבת.
5. חלאקה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה מנהגים, תפילות, ברכות, פיוטים ופירט הטקס בנושא ה"חלאקה".
6. בר מצווה חוברת אישית מזכרת לבר המצווה ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירט הטקס בנושא "בר מצווה".
7. בת מצווה חוברת אישית מזכרת לבת המצווה ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירט הטקס בנושא "בת מצווה".
8. נישואין חוברת אישית ובה הדרכה לבני הזוג ובה תפילות וברכות, תוכנית לוגיסטית לאירגון החתונה כולל לוז מפורט כולל הנחיות לרישום ברבנות, טיפים לבחירת האולם, הקייטרינג, התזמורת הצלם ויתר בעלי המקצוע וכן תוכנית להכנת תקציב לאירוע וניהול ההזמנות והמחזמנים, מתנות ועוד. וכן טיפים שונים לניהול האירוע.
9. חנוכת בית חוברת אישית מזכרת למשפחה ובה מנהגים, הלימוד מחולק ל-10 קוראים תפילות, ברכות, פיוטים ופירט טקס "חנוכת הבית".
10. אזכרות: חוברת תפילה וזכרון לעילוי נשמת המנוח/ה כולל פרקי תהלים ומשניות המותאמים לשם הנפטר/ת וכן דברי זכרון, קווים לדמותו/ה ותמונתו/ה של המנוח/ה.

רחוב הגפן 22, ת"ד 1601, חשמונאים 73127

טלפון: 08-9761519, פקס: 08-9761010

נייד: 050-5333949

דוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

